

DAMAR

Glasilo Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka u BiH • Godina X • Broj 44 • Decembar 2024. godine • Izlazi periodično

Ukoliko želite da podržite projekat časopisa „Damar“, svoje donacije možete uplatiti na transakcijske račune Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka:

**Račun u konvertibilnim markama:
PRIVREDNA BANKA SARAJEVO D.D. SARAJEVO
1011010000129531**

**Devizni račun:
SWIFT: PBC CBA 22
PRIVREDNA BANKA SARAJEVO D.D. SARAJEVO
OBALA KULINA BANA 18, 71 000 SARAJEVO, BOSNA I HERCEGOVINA
IBAN: BA39 1011010000129531**

**PRIMAOC: UDRUŽENJE GRAĐANA PORIJEKLOM IZ SANDŽAKA
NOVA 2, 71 000 SARAJEVO, BOSNA I HERCEGOVINA**

E-mail: udruzenjesandzak@bih.net.ba

Ćamil Sijarić - prognanik

Iako nisam Sandžaklija, a ni Sarajeva, onog i onakvog kakvo bih ja mogao dijeliti s Ćamilom Sijarićem, već neko vrijeme nema, iako Ćamil nije Bosanac, pogotovo ne od one Bosne koja bi meni još nešto značila, iako više nema književnosti, ni knjige u kojoj bismo se skupa našli, ni škole u kojoj bih ga ja čitao za lektiru, ni mene koji bih išao u školu, ni lektire, iako smo se i on i ja zatekli na ničijoj zemlji, on kao duh, a ja kao živo čeljade, Ćamil Sijarić je, među tolikim piscima moga jezika, jedan od onih koje i danas, možda baš danas, i pogotovo danas, osjećam najviše svojim. (...) I onda sam u nekoj svojoj staroj bilježnici našao, svojom rukom prepisanu, jednu pjesmu Ćamila Sijarića koje se nisam sjećao. Sad kad je čitam, poznata mi je. Znam da je Ćamilova, jer je to ritam njegove rečenice. Znam i po tome što je to njegov način sklapanja fabule u pjesmi. Na kraju, znam i po tome što je pjesma genijalna, evo je onakve kakva je u bilježnicu bila prepisana. Ako ima kakvih grešaka u odnosu na original, neka mi bude oprosteno. Pjesma nema naslova.

Dode naš ratnik iz rata u Grčkoj
i donese grčku tepsiju i po tijelu
Rane
Žene mu rekoše da mu tepsija
iz Grčke ne valja, jer je plitka

Mi mu rekosmo da mu ni rane
iz Grčke ne valjaju, jer su plitke

Rekosmo mu:
Mi bismo ti kod kuće zadali dublje
Rane.

(...)

I znam da je Ćamil Sijarić ovo vrijeme, koje je došlo poslije našega vremena, umio opisati i prije nego što se ono dogodilo. Ili je svugdje i u svakom vremenu tako, nakon što odeš u Grčku. Kao ratnik, ili samo onako. Ako se nakon duga izbjivanja vraća, čovjek se uvijek vraća iz progonstva. A takav je povratak samo novo progonstvo. (...)

(Miljenko Jergović, 2013)

IMPRESUM

Glavni urednik:
Ekrem Lekić

Redakcija:
Ismet Dedeić, prof dr Halid Kurtović, prof dr Hana Korać, prof dr Rifat Škrijelj, mr Muharem Hamzić, prof dr Selmo Cikotić, prof dr Duljko Hasić, prof dr Izet Šabotić, Zakira Mahmutović - Škrijelj, mr Anes Ličina, Dževdet Nikočević, dr Šemsudin Hadrović, Ekrem Ferhatović, dipl. lecc Firdus Hamzagić, prof dr Azem Kožar, prof dr Enes Hašić, prof dr Ismet Kurtagić, prof dr Ramo Kurtanović,

akademik prof dr Šefket Krcić, akademik prof dr Hasnija Tuna Muratagić, mr iur Hakija Kurtović, mr sci ecc Ferid Šabotić, mr Erol Ramusović, prof Zijah Bihorac, prof Samir Kurtanović, književnik, eseista Faruk Dizdarević, književnica Šefka Begović-Ličina, mr. sc. Sahudin Kačar književnica Sabrija Račić-Hadžimurtezić, književnica Sanela Karišik-Begović, mstr Hasna Ziljković - Novi Pazar, mr sci Ismet Latić - Petnjica, Muharem M Mutabdzija - Prijepolje, Vukoman Kljajević - Bijelo Polje, Edin Jadadić Plav, Mirza Luboder - Rožaje, Lejla Silajdžić, sekretar

Tehnički urednik:
Elvira Pazalja

Izdavač:
Udruženje građana
porijeklom iz Sandžaka u BiH

Adresa:
Nova 2, 71000 Sarajevo
Tel/fax: 033/ 220-995

E-mail:
udruzenjesandzak@bihnetba

Štampa:
Unioninvestplastika Sarajevo

Transakcijski račun:
1011010000129531
PRIVREDNA BANKA
SARAJEVO DD SARAJEVO

Dan Sandžaka i Dan Državnosti BiH:

Spoj historijskog identiteta i zajedničke budućnosti

Govor **Dr. BEŠLIJA Sedada**, direktora Univerziteta u Sarajevu – Instituta za historiju, povodom Dana Sandžaka

Poštovane dame i gospodo, uvaženi članovi Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka, cijenjeni gosti,

Velika mi je čast i zadovoljstvo na prilici obratiti vam se na ovoj Svečanoj akademiji kojom obilježavamo dva značajna datuma – Dan Sandžaka, 20. novembar 1943. godine, i Dan državnosti Bosne i Hercegovine, 25. novembar 1943. godine. Ovi datumi predstavljaju simbole borbe za očuvanje identiteta, slobode i zajedništva, kako u Sandžaku, tako i u Bosni i Hercegovini u modernoj historiji ovih prostora.

Dan Sandžaka – simbol otpora i jedinstva

Na današnji dan prije 81 godinu, u Tašlidži odnosno Pljevljima osnovano je Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka (ZAVNOS). Ta odluka nije bila samo čin političke hrabrosti već i izraz volje naroda Sandžaka za slobodom i jednakopravnošću. Kroz ZAVNOS, narodi Sandžaka su pokazali snagu zajedništva, prkoseći okupatorima i svima onima koji su pokušavali izbrisati njihov identitet. Nažalost, raznim političkim podvalama Sandžak tada nije dobio ni republički ni autonomni status.

Uprkos tome, Dan Sandžaka nas podsjeća da je Sandžak bio i ostao prostor u kojem se cijene različitosti, gdje su kultura, tradicija i suživljenje uvijek bili i ostali temelj zajedničkog života. To je prostor koji je dao brojne

intelektualce, umjetnike, političare, generale i obične ljude koji su svojim djelima doprinikli ne samo Sandžaku nego i šire.

Dan državnosti Bosne i Hercegovine – temelj obnovljene moderne države

Pet dana nakon osnivanja ZAVNOS-a, u Varcar-Vakufu odnosno Mrkonjić Gradu je 25. novembra 1943. godine održano Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a, na kojem su postavljeni temelji moderne državnosti Bosne i Hercegovine. Tog dana odlučeno je da Bosna i Hercegovina bude ravnopravna republika unutar novonastajuće Jugoslavije, s očuvanjem svoje historijske cjelovitosti. Događaj od 25. novembra konačno je poništio pokušaj razbijanja Bosne i njenog historijskog državno-pravnog razvoja podjelom Jugoslavije na banovine 1929, formiranjem Banovine Hrvatske Sporazumom Cvetković-Maček iz 1939. i uspostavljanjem NDH 1941. godine. ZAVNOBiH je također bio jedan od povijesnih stubova u 20. stoljeću

koji je omogućio put ka nezavisnosti Bosne 1992. godine.

ZAVNOBiH nije bio samo politički čin, već i moralna pobjeda supstance bosanskog naroda, koji je uprkos podjelama i teškim okolnostima u uslovima razarajućeg Drugog svjetskog rata, kada su ideologija i praksa fašizma prijetili da progutaju planetu, napravio historijski podvig izabравši put zajedništva, slobode i suverenosti. Danas, dok obilježavamo Dan državnosti BiH, prisjećamo se svih onih koji su kroz historiju branili ovu zemlju i koji su je gradili kao zajednicu ravnopravnih naroda i građana.

Povezanost Sandžaka i Bosne i Hercegovine

Povezanost Sandžaka i Bosne i Hercegovine duboko je ukorijenjena u našoj historiji, kulturi i tradiciji. Veći dio današnjeg Sandžaka kroz srednji vijek i osmansko doba bilo je formalno-pravno dio Bosne od 1373. do 1877. godine. Dakle, 504 godine! A cijeli Sandžak 414 godine! Naši preci su kroz minula stoljeća dijelili iste izazove, ali i iste snove o slobodi i pravdi. Mnoge Sandžaklije su našli dom u Bosni i Hercegovini, doprinoseći njenom razvoju i obogaćujući njenu kulturu. S druge strane, Bosna i Hercegovina je uvijek, koliko je mogla, pružala podršku Sandžaku, kako u historijskim tako i u savremenim trenucima.

Danas, u vremenu novih izazova, ta povezanost ostaje neprekinuta. Naša je obaveza da negujemo to jedinstvo, da čuvamo našu historiju i prenosimo je budućim generacijama. Jer samo kroz zajedništvo možemo očuvati naš identitet i doprinostiti

razvoju kako Sandžaka tako i Bosne i Hercegovine.

Poruka budućim generacijama

Dok se prisjećamo prošlosti, važno je da se okrenemo budućnosti. Neka nas ovi značajni datumi podsjetu da borba za slobodu, pravdu i ravnopravnost nije završena. Ona se nastavlja kroz obrazovanje, kulturu, ekonomiju i politiku. Naša je odgovornost da budućim generacijama ostavimo društvo u kojem će se ponositi svojim porijeklom i u kojem će moći ostvariti svoje potencijale. Današnja svečanost nije samo prilika za prisjećanje, već i za inspiraciju. Inspiraciju da gradimo mostove među ljudima, da čuvamo našu kulturu i da zajedno radimo na boljoj budućnosti za sve nas. Zato mi

je izuzetno drago što Vaše Udruženje ulaže u ono što nam je danas najviše potrebno, a to je ljudski resurs. Hvala Vam na tome.

Dame i gospodo, cijenjeni prijatelji,

Važno je imati na umu i sljedeće dvije činjenice. Narodi i pojedinci su do države i državnosti kroz historiju dolazili, uglavnom, krvlju generacija koje su svoje živote ugrađivali u njene temelje. I druga, ni narodi ni države nisu vječne povijesne kategorije.

Da bismo u sadašnjosti i budućnosti donosili ispravne odluke od nacionalnog značaja, valja stalno pred očima imati tešku prošlost Bosne i Sandžaka, posebno u 19. i 20. stoljeću, a koju je ponajbolje opisao Derviš Sušić riječima: „Kakva nam je historija, svako bi se trebao radati sijed.“

U tom smislu, svoje obraćanje

ću završiti izrekom velikog turskog pjesnika Junusa Emrea, imajući u vidu naše opće stanje koje, složiti ćete se vjerujem, nije na zadovoljavajućem nivou i u kojem nažalost vladaju raznorazne podjele, neslaganja, sujete, lični ili grupni interesi i isključivosti koje prijete opstanku države i njenih institucija.

“Bölişerek tok oluruz.

“Bölinerek yok oluruz.”

“Ako budemo dijelili, bićemo siti”.

“Ako se budemo dijelili, nestat ćemo.”

U nadi da ćemo dočekati bolje dane i godine od ovih koje živimo, čestitam vam Dan Sandžaka i Dan državnosti Bosne i Hercegovine! Neka nas ovi datumi uvijek podsjećaju na snagu zajedništva i važnost slobode.

Hvala vam. ■

SVEČANO OBILJEŽEN DAN DRŽAVNOSTI BiH I DAN SANDŽAKA

Premašen prošlogodišnji rekord u broju dodijeljenih stipendija učenicima i studentima

Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka i ove godine organizovalo je Svečanu akademiju u povodu obilježavanja 25. novembra Dana državnosti BiH i 20. novembra Dana Sandžaka. Svečanoj akademiji prisustvovalo je više od 500 zvanica iz BiH i regiona. U svečanoj atmosferi, nakon uvodnog referata, dodijeljena su priznanja donatorima stipendija za školsku, akademsku 2024/2025. godinu. Dodijeljeno je rekordnih 130 stipendija.

Piše: Muharem HAMZIĆ

U jednoj od sala sarajevskog Hotela „Hills“ 26. novembra održana je Svečana akademija posvećena obilježavanju značajnih datuma iz naše prošlosti 25. novembra Dana državnosti BiH i 20. novembra Dana Sandžaka. Na svečanom skupu dodijeljena su priznanja donatorima koji su svojim sredstvima obezbijedili rekordnih 130 stipendija za učenike i studente koji su aplicirali na raspisani Javni poziv.

Svečanu akademiju vodila je Selma Banda, članica rukovodstva Foruma žena Udruženja. Svečanoj akademiji kao nikada do sada prisustvovao je osim članova

Udruženja, veliki broj gostiju iz BiH, Turske, Srbije, Crne Gore, mnogih organizacija i udruženja iz dijaspor, članovi akademske zajednice, predstavnika Islamske zajednice i organizacija civilnog društva. Između ostalog prisustvovali su: Satka Hajdarpašić, otpravnik poslova a.i. u Ambasadi Crne Gore u BiH, Mirsad Azemović, ministar dijaspor u Vladi Crne Gore, Adel Omeragić, državni sekretar ministarstva dijaspor u Vladi Crne Gore, Ernad Suljević, ministar za regionalno-investicioni razvoj i saradnju sa nevladinim organizacijama u Vladi Crne Gore, muftija dr. Rešad ef. Plojović, zamjenik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Srbiji, Vahljudin ef. Čoso-
vić, glavni imam Medžlisa IZ-e Tutin, Džemal ef. Dacić, iz Islamske zajednice Crne Gore, prof. dr. Rifat Škrijelj, akademik Režep Dizdarević, general Ramiz Dreko-
vić, bivši predsjednici Udruženja, akademik Šerbo Rastoder, direktor IHDAS-a, akademik Ejup Ganić, emeritus prof. dr. Enes Pelidija, član UO Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca, akademik Enver Halilović, akademik Suad

Prepuna sala Hotela „Hills“

S lijeva na desno: akademik Ejup Ganić, prof. dr. Rifat Škrijelj i general Ramiz Drečković bivši predsjednici Udruženja, akademik Šerbo Rastoder, direktor IHDAS-a, prof. dr. Sedat Ziyade, predsjednik Udruženja Turska-Bosna-Sandžak u Istanbulu, Satka Hajdarpasić, otpravnik poslova a.i. u Ambasadi Crne Gore u BiH, prof. dr. Sead Šemsović, potpredsjednik Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji, Suljo Mustafić, predsjednik Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, emeritus prof. dr. Enes Pelidija, član UO Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Nermin Muzur, načelnik Općine Ilidža, Tarik Stambolić, predsjedavajući Općinskog vijeća Ilidža, Sead Šahman, član Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, Bilsena Šahman, zamjenica predsjednika UGPS-a, Ruždija Adžović, predstavnik Muslimanskog dobrotvornog društva „Merhamet“, Zvonko Marić, Mirza Selimbegović, bivši predsjedavajući Općinskog vijeća Novi Grad a sada zamjenik gradonačelnika Sarajeva

S desna na lijevo: Ismet Ramčilo, član OO za pripremu Svečane akademije, dr. Enis Hasanović, ministar zdravstva Kantona Sarajevo, Samir Agović, predsjednik Opštine Petnjica, Nihad Canović, predsjednik Opštine Plav, Alen Balić predsjednik Skupštine opštine Plav, Edwin Bektešević, predsjednik Skupštine opštine Gusinje, Selma Omerović, predsjednica Skupštine Opštine Bijelo Polje, Selma Kučević, predsjednica Opštine Tutin, Salih Šabović, potpredsjednik UGPS-aa

S lijeva na desno: Ekrem Lekić sadašnji predsjednik UGPS, dr. Sedad Bešlija, direktor Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, muftija dr. Rešad ef. Plojović, zamjenik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Srbiji, Vahljudin ef. Čosović, glavni imam Medžlisa IZ-e Tutin, Džemal ef. Dacić, iz Islamske zajednice u Crnoj Gori, Nihat Biševac, gradonačelnik Novog Pazara, Samir Lekić, predsjednik Skupštine Novog Pazara, Adel Omeragić, državni sekretar ministarstva dijaspore u Vladi Crne Gore, Mirsad Azemović, ministar dijaspore u Vladi Crne Gore, Ernad Suljević, ministar za regionalno-investicioni razvoj i saradnju sa nevladinim organizacijama u Vladi Crne Gore

S lijeva na desno: Adel Omeragić, državni sekretar ministarstva dijaspore u Vladi Crne Gore, Mirsad Azemović, ministar dijaspore u Vladi Crne Gore, Ernad Suljević, ministar za regionalno-investicioni razvoj i saradnju sa nevladinim organizacijama u Vladi Crne Gore, akademik Redžep Dizdarević, bivši predsjednik UGPS-a, Ismet Ramčilo, član OO za pripremu Svečane akademije i član Podružnice Petnjica, akademik Suad Kurtćehajić, predsjednik Bosanske akademije nauka i umjetnosti „Kulin ban“, dr. Enis Hasanović, ministar zdravstva Kantona Sarajevo

Prisutnima se obratio Ekrem Lekić, predsjednik Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka

Muftija dr. Rešad ef. Plojović, zamjenik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Srbiji

Nermin Muzur, načelnik Općine Ilidža se obratio skupu

Prof. dr. Sead Šemsović, potpredsjednik Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji

Intoniranje himne Bosne i Hercegovine

Direktor Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu dr. Sedad Bešlija, je govorio o spoju historijskog identiteta i zajedničke budućnosti (Dan Sandžaka i Dan državnosti BiH)

Elda Pijalović, predsjednica Foruma žena UGPS-a je prisutne upoznala o mnogim aktivnostima koje su sproveli od svog osnivanja

Kurtćehajić, predsjednik Bosanske akademije nauka i umjetnosti „Kulin ban“, dr. Sedad Bešlija, direktor Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, prof. dr. Sedat Ziyade, predsjednik Udruženja Turska-Bosna-Sandžak u Istanbulu, dr. Enis Hasanović, ministar zdravstva Kantona Sarajevo, Samir Šibonjić, ministar privrede ZD Kantona, Suljo Mustafić, predsjednik Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, Mirsad Rastoder, član IO Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, Sead Šahman, član Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, prof. dr.

Sead Šemsović, potpredsjednik Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji, Nihat Biševac, gradonačelnik Novog Pazara, Samir Lekić, predsjednik Skupštine Novog Pazara, Elmir Habibović, direktor Muzeja „Ras“ u Novom Pazaru, Mirzet Bektović, direktor Centra za socijalni rad Novi Pazar, Vahidin Melajac, član Gradskog vijeća Novog Pazara, Emir Mehmedović, direktor Ustanove za sport Novi Pazar, Nihad Canović, predsjednik Opštine Plav, Alen Balić predsjednik Skupštine opštine Plav, Edvin

Bektešević, predsjednik Skupštine opštine Gusinje, Samir Agović, predsjednik Opštine Petnjica, Ismet Kalač, potpredsjednik Opštine Rožaje, Emir Kuč, šef Kabineta predsjednika Opštine Rožaje, Selma Omerović, predsjednica Skupštine Opštine Bijelo Polje, Aladin Osmanović, savjetnik za protokol SO Bijelo Polje, Selma Kučević, predsjednica Opštine Tutin, Edita Dazdarević, šefica Kabineta predsjednice Opštine Tutin, Elvin Banjica, zamjenik predsjednika Opštine Prijepolje, Enis Memišahović, član Opštinskog vi-

Jedna od najvećih donatorki stipendija, Bilsena Šahman koja zastupa Fondaciju Zlatan Šehović u društvu sa Berinom Gibanicom i Selmom Bandom

Ruždija Adžović je primio priznanje za donatora stipendija Muslimansko dobrotvorno društvo "Merhamet"

Dio donatora stipendija i stipendisti

jeća Opštine Prijepolje, Nermin Muzur, načelnik Općine Ilidža, Tarik Stambolić, predsjedavajući Općinskog vijeća Ilidža, Mirza Selimbegović, predsjedavajući Općinskog vijeća Novi Grad, Ruždija Adžović, predstavnik Muslimanskog dobrotvornog društva „Merhamet“, Adil Kulenović, predsjednik Asocijacije nezavisnih intelektualaca – Krug 99, Elvira Dushi, predsjednica Zajednice Albanaca u BiH, prof. dr. Muamer Kalić, predsjednik Saveza dijaspora i iseljenika Crne Gore, Denis Mavrić, direktor Radio televizije Novi

Pazar i mnogi drugi gosti.

Na samom početku programa intonirana je himna Bosne i Hercegovine i učenjem fatihe i minutom šutnje odata je počast i poštovanje svima onima koji su dali svoje živote u odbrani BiH u proteklom odbrambeno-oslobodilačkim ratovima 1941-1945. i 1992-1995. godine, kao i civilnim žrtvama rata i preminulim članovima Udruženja.

Uz dobrodošlicu i pozdrave gostima i prisutnima se obratio Ekrem Lekić predsjednik Udruženja, koji je svima čestitao Dan državnosti BiH i Dan

Sandžaka. Posebnu zahvalnost je uputio donatorima koji svake godine u sve većem broju doniraju sredstva za stipendiranje učenicima i studentima i time svesrdno podržavaju ovaj humani projekat koji je započet prije deset godina.

Naše Udruženje će i u narednom periodu u svom radu i djelovanju njegovati ideje zajedništva, povezivanja, tolerancije, uvažavanja različitosti i jačati patriotizam i ljubav prema državi BiH.

Nakon obraćanja predsjednika

S lijeva na desno: Samir Šibonjić, ministar privrede ZD Kantona, Bilsena Šahman, zamjenica predsjednika UGPS-a, Sead Šahman, član Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, Tarik Stambolić, predsjedavajući Općinskog vijeća Ilidža

Suljo Mustafić, predsjednik Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori se obratio skupu

Voditelj Svečane akademije Selma Banda

Donatori stipendija za školsku/akademsku 2024/2025. godinu

- Općina Ilidža Sarajevo
- Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj – Džemat Mainz
- Fondacija Zlatan Šehović Sarajevo – Bilsena Šahman
- Ministarstvo dijaspora Vlade Crne Gore
- Fehim Selek Sarajevo
- Bosing Projects BV, Capelle aan den IJssel, Nederland – Amir Jatić
- Islamska zajednica u Crnoj Gori
- Opština Rožaje Crna Gora
- Fondacija Hajrudin i Saliha Čengić Kanada – Emina Kiseljaković
- UR Čevabdžinica i slastičarna “Zmaj” - Tarik Aljović
- Ervin (Ismet) Đerlek Sarajevo
- Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori
- Muslimansko dobrotvorno društvo “Merhamet” Sarajevo
- Oktum d.o.o. Sarajevo – Vahid Tahirović
- Tes-Shop d.o.o. Sarajevo – Izet Kačapor
- Termalna rivijera Ilidža d.o.o. Sarajevo – Saljo Mrkulić
- Kimeel d.o.o. Sarajevo – Edita Kalač-Mizdrak
- Unija Bošnjaka dijaspora Hannover, Deutschland
- Zajednica Sandžačke Dijaspore Holandije
- Damir Rožajac Würselen, Deutschland
- Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka – Podružnica Novi Pazar
- Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka – Podružnica Petnjica
- H-M-K Promet d.o.o. Sarajevo – Halit Camović
- HS Inženjering d.o.o. Sarajevo – Sead Halilović
- Putnička agencija Fibula Air Travel Agency d.o.o. Sarajevo – Sead Hamzić
- Yavuz Company d.o.o. Srebrenik – Mustafa Yavuz
- S & T Montagebau GmbH, Annaberg-Buchholz, Deutschland – Hasib Turković
- Turistička agencija “We love Balkan” d.o.o. Sarajevo – Enis Čuljević
- EEL Bau GmbH, Neu-Isenburg, Deutschland – Rafet Bronja
- Hasanagić d.o.o. Banovići – Nurčo Hasanagić
- Tip-Top d.o.o. Sarajevo – Hasib Fakić
- AEMS d.o.o. Hadžići – Safet Fakić
- Dolfarm d.o.o. Sarajevo – Almin Dolović
- Udruženje “Zavičajno društvo Plavlana i Gusinjana” Sarajevo
- Centrotrans d.d. Sarajevo – Safudin Čengić
- Hemias e. V. Horstmar, Deutschland – Hajriz Brčvak
- Lihic Industriemontagen Mettmann, Deutschland – Asim Lihic
- Buchhalter Mettmann, Deutschland – Emira Lihic
- HMZ GmbH Monheim, Deutschland – Ermin Husović
- Farmaceutsko-zdravstveni fakultet Univerziteta u Travniku – Prof. dr. Mithat Asotić
- Sigenx d.o.o. Sarajevo – Spaho Ljajić
- Vesprom d.o.o Sarajevo – Mirsada Begović
- MC-Line d.o.o. Ilidža, Sarajevo – Vehbo Camović
- Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka – Podružnica Bijelo Polje
- Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka – Podružnica Priboj
- Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka – Podružnica Tutin
- Advokat Enver Baždar Sarajevo
- Hajrija Lekić Sarajevo
- Ismet Dedeić Brčko
- Refet Gojak Sarajevo
- Mersudin Camović Sarajevo
- Alen Sulejmanović Sarajevo
- Safet Talović Sarajevo
- Erkan Tarić Hannover, Deutschland
- Faiz Tarić Sarajevo
- Šefadil Ličina Aulnay-sous-Bois, France
- Nazif Škrijelj Frankfurt am Main, Deutschland
- Ahmed Delibašić Alforville, France
- Hamit Hašani Beverwijk, Nederland
- Ahmet Koštreba Sarajevo
- Elda Pijalović Sarajevo
- Amra Gusinjac-Džanković Sarajevo
- Berina Gibanica Sarajevo
- Samir Suljević Sarajevo
- Abel Baltić Sarajevo
- Denis Muhović Sarajevo
- Haris Selmanović Sarajevo
- Kerim Balić Sarajevo

Udruženja Ekrema Lekića skupu se obratila i predsjednica Foruma žena Udruženja Elda Pijalović. Ona je prisutne upoznala sa aktivnostima Foruma od njegovog osnivanja 10. marta ove godine.

U tom kratkom periodu Forum je uspješno organizovao brojne akcije humanitarnog karaktera, posebno organizovanju pomoći stradalim od poplava u Jablanici, organizovanje iftara u Sandžaku i BiH, posjete i uspostavljanje saradnje sa Udruženjima žena u Sandžaku i BiH, prisustvo

U ime organizatora odata je posebna zahvalnost članovima Organizacionog odbora: Sahudin Kačar, predsjednik, članovi Muharem Hamzić, Ismet Kurtagić, Denijel Turkmanović, Senad Halilović, Ekrem Ferhatović, Ismet Ramčilo, Midhat Slatina, Refet Gojak, Vahid Tahirović, Lejla Silajdžić, Elda Pijalović, Edita Turković, Selma Banda, Berina Gibanica, Mirsada Begović i svima onima koji su na svoj način doprijemili da ovaj veličanstveni skup bude uspješno organizovan.

U ime svih donatora skupu se obratila Edita Turković, koordinatorka Foruma žena UGPS

U ime svih stipendista, donatorima i Udruženju se zahvalila studentica Saliha Fejzić

Stipendisti Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka za školsku/akademsku 2024/2025 godinu

● Agović Merjem	● Džinović Zerina	● Lujinović Amil	● Šahman Tarik
● Adilović Ema	● Džunuzović Almina	● Lutvić Senija	● Salkanović Nejra
● Ahmetović Emil	● Fejzić Saliha	● Mahmutović Omer	● Šantić Sara
● Alomerović Ajla	● Fetahović Dina	● Malićević Adnan	● Sarajlić Tarik
● Asotić Sadžid	● Gicić Ena	● Malićević Kenan	● Selmanović Hasnija
● Babačić Sarah	● Gojak Dino	● Mašović Bajra	● Silajdžić Iman
● Banda Hana	● Graca Berina	● Mujković Alem	● Šiljević Adna
● Banda Nejla	● Habeš Amina	● Mujović Hana	● Šiljević Ema
● Bašović Nihad	● Hadžić Merjem	● Muminović Almasa	● Šišić Ajla
● Bećar Amina	● Halilović Ajla	● Muradbašić Ema	● Škrijelj Ajla
● Beširović Berin	● Halilović Dalila	● Murić Nejla	● Škrijelj Almina
● Bibić Muhamed	● Hamidović Hena	● Murtezić Emina	● Škrijelj Amina
● Brković Lejla	● Hasanović Lejla	● Nalović Haris	● Škrijelj Enes
● Bronja Emir	● Hasić Ernesa	● Nezović Anida	● Škrijelj Tajda
● Bučan Hadidža	● Hodžić Merjem	● Nezović Maid	● Spahić Lamija
● Čatović Emina	● Honsić Rabia	● Osmanović Huriya	● Strojil Asja
● Čičić Lejla	● Husović Nejra	● Pašović Haris	● Šukić Ajla
● Čolović Jahja	● Islamagić Emina	● Pilav Amina	● Šukić Esin
● Čosović Maida	● Jasavić Merjem	● Prašović Rijad	● Suljević Elmin
● Cucak Belma	● Kačar Azra	● Puljić Lamija	● Suljević Emina
● Cucak Lamija	● Kačar Dalila	● Ramdedović Amina	● Suljić Jusuf
● Čuljević Džejla	● Kalač Hana	● Rastić Meleka	● Suljović Belma
● Čuljević Džemil	● Kapetanović Ajla	● Reč Edina	● Tahirović Naida
● Dacić Kadir	● Kapetanović Lejla	● Redžepagić Asya	● Terzić Ajlin
● Dacić Tarik	● Karišik Adi	● Rončević Ana	● Tumbul Anes
● Dedeić Šejla	● Kočan Edina	● Rovčanin Lejla	● Tumbul Irma
● Dervišević Lejla	● Kočan Nejra	● Rožajac Benjamin	● Ujkanović Harisa
● Đozgić Ajša	● Kolašinac Dželila	● Rujević Arijana	● Zametica Esma
● Dragolovčanin Saira	● Korda Sedin	● Šabanović Dženan	● Zekić Semin
● Duranović Mina	● Kriještorac Demir	● Šabaredžović Dina	● Zenović Binela
● Džanović Benjamin	● Kuć Džejla	● Šabotić Ilma	● Zornić Ajša
● Džanović Sanida	● Kutlovac Adin	● Šabović Adaleta	
● Džinović Medina	● Leković Amina	● Šaćirović Zaim	

raznim promocijama itd.

Uvodni referat na Svečanoj akademiji podnio je direktor Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu dr. Sedad Bešlija, koji je često prekidao aplauzima nadahnuto govorio o porukama i značaju praznika koje obilježavamo.

Skupu se obratilo više gostuju: Mirsad Azemović, ministar dijaspore u Vladi Crne Gore, Suljo Mustafić, predsjednik Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori, prof. dr. Sead Šemsović, potpredsjednik Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji, muftija dr. Rešad ef. Plojović, zamjenik predsjednika Mešihata Islamske zajednice u Srbiji i Nermine Muzur, načelnik Općine Ilidža.

U svojim obraćanjima svi gosti su se toplo zahvalili organizatoru na pozivu, čestitali praznike i odali zahvalnost rukovodstvu Udruženja što je uspjelo u ovolikom broju okupiti, povezati i otvoriti mogućnost međusobne saradnje i jačanje veza Udruženja kroz razne oblike kulturnog i društvenog i privrednog života, sa zavičajem.

Članice rukovodstva Foruma žena Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka

Sahudin Kačar, Aida Ljajić, Selma Banda, Muharem Hamzić i Denijel Turkmanović

Samir Agović, predsjednik Opštine Petnjica

Legenda bosanskohercegovačkog fudbala Fuad Muzurović sa prijateljima

Zahvalnice za donatore iz dijaspore je preuzela Edita Turković, koordinatorka Foruma žena UGPS

Najsvečaniji trenutak Akademije obilježen je dodjelom stipendija za učenike i studente, posebno one slabijeg materijalnog stanja.

Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka u zadnjih deset godina dodjeljuje stipendije učenicima i studentima. Zahvaljujući nesebičnoj podršci donatora, fizičkih i pravnih lica, plemenitih ljudi i ove godine obezbijeđeno je i dodijeljeno 130 stipendija. Komisija za dodjelu stipendija je razmatrala prispjele zahtjeve po Javnom pozivu i odlučila da dodjeli do sada najveći broj stipendija.

U znak zahvalnosti za veliku dušnu podršku i ispoljenu humanost, Udruženje donatorima i sponzorima tradicionalno dodjeljuje zahvalnice za njihov izuzetan doprinos ovoj plemenitoj akciji.

Zahvalnice donatorima stipendija uručili su članovi Komisije: Muharem Hamzić, Ekrem Ferhatović i Denijel

Turkmanović i članice Foruma žena: Berina Gibanica, Aida Ljajić i Amila Krupalija.

U ime učenika i studenata dobitnika stipendija, donatorima i Udruženju zahvalila se Saliha Fejzić, studentica druge godine Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Skupu se u ime svih donatora obratila Edita Turković koja je sa Forumom žena dala izuzetan doprinos u prikupljanju donatorskih sredstava. Između ostalog istakla je: „Ponosna sam što mogu reći da smo porasli, dobili mnogo novih prijatelja u Udruženju, ali zadržali i one stare. Nikoga ne trebamo izgubiti, svi smo mi jedna velika porodica. Stipendije za našu djecu su kruna naše aktivnosti, ali i ono što je najvažnije jeste da mi radimo na mnogim projektima i da ćemo u što većem broju uključiti i mlade.“ Zahvalila se svakom donatoru, lokalnim firmama i fizičkim

licima, podružnicama Udruženja, pojedinim vijećnicima, džematima, našoj dijaspori, a posebno Općini Ilidža i njenom načelniku Nerminu Muzuru.

Ovaj veličanstveni skup su svojim nastupom upotpunili: poznati estradni umjetnik Neno Murić, koji je svojim moćnim i umilnim glasom mamio aplauze prisutnih, Kulturno umjetničko društvo »Gajret«, jedno od najstarijih društava u BiH, koje se predstavilo ko-reografijom »Igre iz Sandžaka« i Muamer Logo sa svojim recitalom poezije autora Cazima Mučića.

Generalni sekretar Udruženja Sahudin Kačar uručio je zahvalnice Neni Muriću i KUD »Gajret« za uspješnu realizaciju muzičkog dijela programa, Čazimu Mučiću autoru recitala poezije. Forumu žena Udruženja, Hotelima "Hills" i "Exclusive" za podršku u radu Udruženja i medijskoj kući "Kalman radio". ■

Generalni sekretar UGPS-a Sahudin Kačar je uručio zahvalnicu učesniku muzičkog programa Nenu Muriću u društvu sa Muharemom Hamzićem i Ekremom Ferhatovićem

Tarik Stambolić, predsjedavajući Općinskog vijeća Ilidža, Nermin Muzur, načelnik Općine Ilidža i emeritus prof. dr. Enes Pelidija, član UO Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca

Svečanu akademiju su uljepšali i članovi KUD „Gajret“

ROVOVSKA BORBA ZA ISTINU

Genocid koji će morati biti i priznat i poznat

Ovo je godina u kojoj se obilježava 100 godina od genocida u Šahovićima, sto godina ćutanja o tome i 100 godina sramote koja kalja “obraz” države Crne Gore i dovodi u pitanje čojstvo kojim se crnogorski narod i ponosi i zaklinje.

U ovoj godini je srušeno i ono malo nade da je Crna Gora sazrela, stasala za Evropu te otvorila vrata demokratiji, pravdi, ravnopravnosti i pomirenju svih njenih građana. Kada je trebala da pokaže Bošnjacima i svijetu istinsku opredijeljenost za evropske vrijednosti, pravo na istinu nije stiglo ni na dnevni red.

Skupština Crne Gore je odbila staviti na dnevni red prijedlog rezolucije o genocide u Šahovićima 1924. god. koju je, na inicijativu Instituta za Historiju, Demografiju i Antropologiju Sandžaka – IHDAS, predložila grupa parlamentaraca Bošnjačke stranke u parlamentu Crne Gore.

Time je skupština Crne Gore jasno pokazala svoj odnos ne samo prema tom događaju u Šahovićima već i odnos prema cjelokupnom Bošnjačkom narodu Crne Gore.

Time je skupština Crne Gore pokazala svoju neodgovornost i prema državi Crnoj Gori i crnogorskom narodu, jer je propustila priliku da opere njihov obraz te da pokaže da se genocid u Šahovićima **ne može povezivati ni sa Crnom Gorom, kao ni sa crnogorskim narodom.** Neshvatljivo je. Čak i serijske ubice speru sa sebe, sa svog lica i svojih ruku krv nakon zločina, a Crna Gora nije oprala ni svoj obraz, a kamoli šta drugo. Tako je Crna Gora pokazala da može biti još crnja. Na koga se onda odnosi stav iz preambule Rezolucije o genocidu u Jasenovcu koju je usvojila ista ova skupština iste ove godine:

“Jedinstveni u osudi svih zločina na tlu naše države i bivše Jugoslavije, u izražavanju pijeteta prema svim žrt-

Piše: Džavid Begović, mr. sci.

vama tih zločina, kao i u saosećanju sa patnjama njihovih porodica;”

Očigledno je da, kada su u pitanju zločini prema Bošnjacima, Crnogorci nisu **“jedinstveni u osudi svih zločina”** te da prema Bošnjačkim žrtvama i patnjama njihovih porodica Crna Gora ne izražava ni pijetet ni saosećanje. Time je skupština Crne Gore grubo prekršila svoje načelo iznijeto u Rezoluciji o genocide u Jasenovcu koju je donijela ranije ove godine. S druge strane, genocid u Šahovićima nije osuđen po istom kriteriju. Time skupština Crne Gore poručuje svojim građanima Bošnjacima, koji su bili ključni za osamostaljenje Crne Gore, da je to što se njima dogodilo u Šahovićima i nije neki grijeh i da je, valjda, trebalo da se dogodi.

No, svima je jasno sve.

Ostaje nam da nastavimo pravnu borbu da osiguramo ono što nam pripada: pravo da zločini nad Bošnjacima, bilo kada i bilo gdje, budu tretirani jednako kao i zločini nad drugim narodima.

U tom pravcu će IHDAS pokrenuti procese kod domaćih sudova, preko ustavnog suda Crne Gore do suda u Starsburgu uvjeren da će negdje na tom mukotrpnom putu proraditi ili pravda, ili svijest, ili savjest, ili sve troje.

Institut za Historiju, Demografiju i Antropologiju Sandžaka – IHDAS, na čelu sa akademikom Šerptom Rastoderom, je uradio ogroman posao u pripremi javnosti za donošenje

Rezolucije o genocidu u Šahovićima. U zadnje dvije godine je:

- održao osnivačku skupštinu u Novom Pazaru

- organizirao odbore u Crnoj Gori i Bosni

- izdao 16 knjiga iz oblasti historije, demografije i antropologije među kojima i knjigu “Kad su vakat kaljali insani” posvećenu genocidu u Šahovićima

- organizirao i izveo tri generacije “Ljetnja škola mladih” u Novom Pazaru i Rožajama

- organizirao Međunarodni naučni skup u Novom Pazaru i Bijelom

Polju pod nazivom “Zločini nad Bošnjacima Sandžaka u XX vijeku” na kojem je učestvovalo preko 60 izlagača

- izdao zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa “Zločini nad Bošnjacima Sandžaka u XX vijeku” u dva toma, 900 stranica.

Obilježavanje 100 godina genocida u Šahovićima, Brčko

- organizirao u Bijelom Polju kolektivnu dženazu šehidima Šahovića u odsustvu (prisutno preko 2.000 građana i 100 imama)

- održao u Sarajevu Akademiju za obilježavanje 100 godina genocida u Šahovićima pod nazivom "Čutanjem se zlo veliča" (prisutno preko 350 građana iz Bosne i regiona u organizaciji Odbora IHDASA-a u Bosni)

- uradio muzičku numeru i video

spot pod nazivom "Šutnjom se zlo veliča"

- održao na desetine predavanja na temu "Šutnjom se zlo veliča" u gradovima Srbije, Crne Gore, Bosne i Evrope

- objavljeni su desetine članaka o genocidu u Šahovićima

- pokrenuta je inicijativa za usvajanje Rezolucije o genocidu u Šahovićima u parlamentu Crne Gore.

(tekst rezolucije je ranije objavljen)

- održana tribina o Šahovićima u Istanbulu...(u maju o.g.)

- formirani su Klubovi mladih istraživača u svim gradovima Sandžaka (sa po 15 članova)

- povodom 100 godina genocida u Šahovićima održane su huđbe i klanjana džemaza šehidima Šahovića u svim džamijama u Bosni i Turskoj i još mnoge druge aktivnosti u regionu.

IHDAS je, u ovom vremenu, svo-

Ljetnja škola mladih - predavači i polaznici

jim aktivnostima izrastao u apsolutno najproduktivniju i najkredibilniju bošnjačku institucija koja djeluje u okviru Bošnjačke Akademije Nauka i Umjetnosti – BANU. Njegov pokretač i istinski lider je akademik Šerbo Rastoder.

Neshvatljivom energijom, entuzijazmom i efikasnošću uspio je da osnuje i organizira institut koji je od ogromnog nacionalnog interesa za Bošnjake.

U kratkom vremenu u kojem su Bošnjaci izgubili velike intelektualne i pragmatične lidere kao što su akademik Muhamed Filipović i akademik Muamer Zukorlić, nastao je duboki vakum i potpuna dezorijentacija Bošnjaka.

U tom vakumu se vrlo brzo razvio IHDAS koji se snažno nameće kao intelektualni centar Bošnjaka, institucije koja Bošnjacima širom svijeta hronično nedostaje.

Nisu Bošnjaci bez intelektualne elite niti bez bošnjačkih institucija koje u različitim oblastima štite interese Bošnjaka. Ali, među njima ne postoji vezivno tkivo ili intelektualni centar koji je respektabilan, koji ma dugoročne projekcije i ciljeve i koji usmjerava Bošnjake da se sinergetski bore za svoje interese u ovom uzburkanom balkanskom grotlu.

IHDAS je u dosadašnjem djelovanju pokazao da se to može i način kako se to može postići, a akademik Šerbo Rastoder je, svojom vizijom, energijom, entuzijazmom i konkretnim aktivnostima pokazao kakav profil lidera bi trebao biti na čelu Intelektualnog centra Bošnjaka.

Osnovani su odbori u regionu (Srbija, Crna Gora, Bosna) koji su postali snažne poluge za efikasnu realizaciju projekata IHDAS-a.

Odbor IHDAS-a u BiH okuplja preko 60 članova (akademici, doktori nauka, magistri, inženjeri, pravnici, historičari, ekonomisti, geneolozi...). Ovaj odbor je, na čelu sa predsjednikom dr. Šemsudinom Hadrovićem, organizirao više skupova i promocija u Bosni među kojima posebno treba istaći organizaciju Akademije za obilježavanje 100 godina genocida u

**Odbor IHDAS u Bosni i Hercegovini
Sarajevo, 18.11.2024. godine**

**Jakov Milatović, predsjednik
Kabinet Predsjednika Crne Gore
Podgorica
kabinet@predsjednik.me**

Poštovani predsjedniče,

Institut za historiju, demografiju i antropologiju Sandžaka – IHDAS, odbor za Bosnu i Hercegovinu, Vas poziva da iskoristite svoj utjecaj u parlamentu Crne Gore te podržite donošenje rezolucije o genocidu u Šahovićima koja je upućena u parlamentarnu procedure od strane grupe poslanika Bošnjačke stranke.

Napominjemo, da IHDAS okuplja i veliki broj porodica, potomaka izbjeglica iz Šahovića koji žive na prostoru Bosne i Hercegovine.

Poznato Vam je da je 9. i 10. Novembra 1924. godine u Šahovićima (sada Tomaševo) izvršen stravičan zločin nad nevinim Bošnjacima-muslimanima koji nesporno ima obilježja genocida prema međunarodno pravnoj definiciji genocida, odnosno prema članu 6. Statuta međunarodnog kaznenog suda.

Ovaj genocid se desio u mirnodobsko vrijeme, u kojem je pobijeno ili protjerano kompletno stanovništvo Šahovića i apsolutno ne može biti ničim opravdan. Ovaj događaj već stotinu godina opterećuje međuetničke odnose i održava klimu međuetničkog i međuvjerskog nepovjerenja, te Crnoj Gori narušava imidž građanske, demokratske i pravne države koja svim građanima garantuje sigurnost i ravnopravnost.

Za genocid u Šahovićima se ne može optužiti ni mnogorski narod niti sadašnje generacije ili vlasti. Međutim, sadašnja Crna Gora, kao pravni sljedbenik države u kojoj se nekažnjen zločin dogodio, implicitno nosi teret odgovornosti sve dok se njene institucije ne ograde i javnane osude one koji su taj zločin počinili.

Usvajanje predložene Rezolucije o genocidu u parlamentu Crne Gore je velika prilika da Crna Gora skine sa sebe hipoteku da svojim čutanjem podržava taj i takve zločine, da crogorski narod povraća čast i čojstvo kojim se ponosi kroz vijekove, te da se relaksiraju međuetnički odnosi i stvori puno i trajno povjerenje među svim građanima Crne Gore.

Usvajanje rezolucije o genocidu bi bila potvrda da je Crna Gora stabilna demokratska i pravna država na evropskom putu, što smo uvjereni da je i Vaš konačni cilj.

Usvajanje rezolucije o genocidu u Šahovićima će se spriječiti eskalacija nezadovoljstva i nesigurnosti građana Crne Gore bošnjačke pripadnosti, kao i moguću internacionalizaciju ovog problema koji može, dobrom voljom nadležnih institucija Crne Gore, biti razumno riješen.

Uvjereni smo da ćete, kao predsjednik Crne Gore, poduzeti potrebne aktivnosti, te time ispuniti svoju historijsku obavezu prema bošnjačkom narodu, jer ste Vi i njihov predsjednik.

Za IHDAS – odbor za Bosnu i Hercegovinu

Dr. Šemsudin Hadrović, predsjednik

S poštovanjem!

Šerbo Rastoder, akademik CANU i DANU i potpredsjednik BANU

Akademija za obilježavanje genocida u Šahovićima

Odbor IHDAS-a u Sarajevu

Šahovićima koja je održana u Sarajevu, hotel Hollywood, na kojoj je bilo prisutno preko 350 Bošnjaka iz Bosne i Evrope.

Sa ove akademije je institucijama Crne Gore: predsjedniku, predsjedniku vlade, predsjedniku skupštine i svim potpredsjednicima poslata apelacija da iskoriste svoj utjecaj i podrže izglasavanje rezolucije o Genocidu u Šahovićima.

Sve ove aktivnosti IHDAS-a u

protekle dvije godine su učinile da genocid u Šahovićima, koji je 100 godina bio zataškavan, postane vidljiv cijelom regionu. Ukoliko Crna Gora bude ignorirala opravdane zahtjeve Bošnjaka, ovaj problem će poprimiti veće međunarodne razmjere i doživjeti osudu Evrope kojoj teži. Evropa neće dodati crnu zvijezdu Crne Gore na svoju zastavu sa bijelim zvijezdama.

Ako do toga dođe, nikakav pljusak

neće više moći sprati crnogorki obraz.

Zato pozivamo Crnu Goru da svojom voljom donese rezoluciju o genocidu u Šahovićima svojom voljom a ne pod pritiskom međunarodnih sudova. NIJE SVEJEDNO!

IHDAS je dovoljno moćan i potpuno odlučan da ovu stogodišnju sramotu opere sa obraza Crne Gore (ako to već neće Crnogorci), ma koliko to bilo teško i ma koliko to trajalo dugo. ■

OBILJEŽENA 31. GODIŠNJICA OD STRADANJA ZLATNOG LJILJANA KEMALA KOJIĆA I NJEGOVIH SABORACA

U Sarajevu je u petak, 25. oktobra 2024. godine, u Velikom parku, u organizaciji Udruženja pripadnika policije RBiH „Policija 1991.-1995.“ obilježena 31. godišnjica od stradanja devet pripadnika Vojne policije Armije i MUP-a RBiH prilikom izvršavanja zadataka u vojno-policijskoj akciji pod nazivom „Trebević 2“.

Cjelokupna akcija, koja je izvedena na osnovu naredbe tadašnjeg predsjednika Predsjedništva RBiH Alije Izetbegovića, pretvorila se u tragediju u kojoj su stradali: Admir Hebib, Izet Karšić, Dragan Mil-

Piše: **Suad IBRAHIMAGIĆ**

janović, Jasmin Čamdžija, **Kemal Kojić**, Slaven Markešić, Srđan Bosiljčić, Elvir Šovšić i Hamid Humić.

Akcija izvedena 26. oktobra 1993. godine označena je kao najveća vojno-policajska akcija i imala je za cilj uspostavu reda i vraćanje odmetnutih vojnih grupa u sistem.

Tim povodom su u Velikom parku delegacije više nivoa vlasti položile cvijeće i učenjem Fatihe, te minutom šutnje, odali dužnu počast poginulim pripadnicima MUP-a i Armije RBiH.

Nakon odavanja počasti poginu-

lima u Velikom parku delegacije su također posjetile groblje Sveti Marko i gradsko groblje Bare, gdje su također sahranjeni poginuli u akciji “Trebević 2”.

U ime Udruženja “Zavičajno društvo Plavljana i Gusinjana” Sarajevo obilježavanju je pristvovala, i na mezar u Velikom parku položila cvijeće višečlana delegacija. “Zavičajno društvo Plavljana i Gusinjana” nastavlja sa aktivnostima na obilježavanju svih značajnih datuma iz bliže, ali i dalje prošlosti, te objedinjavanje svih značajnih datuma u jedan svojevrsan “kalendar sjećanja”.

KOJIĆ (Šid) KEMAL je rođen 02.09.1960.godine u Plavu, a živio je i radio u Sarajevu. Oženjen sa Razijom Kojić, rođenom Šabović, i otac dvoje djece: Adis i Džemo. Nosilac je najvećeg ratnog priznanja “Zlatni ljiljan”. Po činu je kapetan.

Za zasluge je odlikovan “Poveljom Grada Sarajeva” i općine Centar Sarajevo. Sahrnjen je u Velikom parku u Sarajevu. ■

Plan rasta, ključni korak Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji

Put Bosne i Hercegovini prema EU

Nekada prvi u regionu u procesu evropskih integracijskih procesa, danas je Bosna i Hercegovina na njegovom začelju, a tamo su nas dovele upravo neodgovorne i nepromišljene politike koje su postepeno topile prednost koju smo imali. Više nego ikada Bosni i Hercegovini je potrebno jedinstvo, barem oko ovog strateškog političkog cilja radi sigurnije i bolje budućnosti za Bosnu i Hercegovinu i njene građane.

Državljeni Bosne i Hercegovine ostvaruju pogodnosti bezviznog režima za šengenski prostor od 2010. godine. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) stupio je na snagu 1. juna 2015. godine, a njegove trgovinske odredbe se primjenjuju od 2008. godine, što je dovelo do progresivne liberalizacije trgovine.

Bosna i Hercegovina je podnijela zahtjev za članstvo u EU u februaru 2016. Komisija je dala pozitivno mišljenje o zahtjevu zemlje za članstvo u EU u maju 2019. godine, sa utvrđenih 14 ključnih prioriteta koje zemlja treba ispuniti za otvaranje pristupnih pregovora. Mišljenje predstavlja sveobuhvatnu mapu puta za detaljne reforme u oblastima demokratije i funkcionalnosti, vladavine prava, temeljnih prava i reforme javne uprave.

Komisija je u oktobru 2022. dala preporuku za kandidatski status Bosne i Hercegovine, uz razumijevanje da se poduzima cijeli niz koraka. U decembru 2022. godine Evropsko vijeće dodijelilo je Bosni i Hercegovini status zemlje kandidata. U decembru 2023. godine Evropsko vijeće je donijelo odluku o otvaranju pristupnih pregovora sa Bosnom i Hercegovinom, nakon što se postigne neophodan stepen usk-

Piše: **Prof. dr. Duljko HASIĆ**

lađenosti sa kriterijima za članstvo. U martu 2024. godine Evropsko vijeće je donijelo odluku o otvaranju pristupnih pregovora sa Bosnom i Hercegovinom.

Evropska Unija najveći trgovinski partner Bosne i Hercegovine

Evropska Unija je najveći trgovinski partner Bosne i Hercegovine te osigurava značajnu finansijsku pomoć. Od 1996. godine Delegacija EU u BiH implementirala je projekte vrijedne preko blizu 4 milijardi eura u grantovima za rekonstrukciju, vladavinu prava, održivu ekonomiju, obrazovanje i zapošljavanje, transport, poljoprivredu i ruralni razvoj i druge ključne oblasti u BiH. Bosna i Hercegovina je također korisnica finansijske pomoći EU koja se isplaćuje putem dostupnih lokalnih i regionalnih fondova te najvećim dijelom u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA), za čiju implementaciju je zadužena Delegacija EU u BiH kroz modalitet direktnog

upravljanja.

U 2023. godini, 58% uvoza je iz EU, dok je 75% izvoza otišlo u EU. Oko 60% direktnih stranih investicija potiče iz zemalja EU. Bosna i Hercegovina učestvuje u ekonomskom dijalogu sa EU. Svake godine zemlja podnosi Evropskoj komisiji srednjoročni program ekonomskih reformi kojem se utvrđuju planovi za jačanje makrofiskalne stabilnosti i rješavanje strukturnih prepreka rastu.

Nakon isteka prethodnih reformskih agendi (Reformska agenda za period 2015. do 2018. i Zajedničkog socioekonomskog paketa za period 2019. do 2022.), vlasti na svim nivoima u zemlji obavezne su provesti novi set socioekonomskih reformi, u cijelosti u skladu sa smjernicama politika predstavljenim u zajedničkim zaključcima Ekonomskog i finansijskog dijaloga. EU ostaje posvećena podršci ovom procesu kroz bespovratna sredstva, zajmove i tehničku pomoć.

Reforme su ključ za napredak Bosne i Hercegovine

Socioekonomske reforme su ključne za napredak Bosne i Hercegovine ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji, što je važan preduslov za punopravno članstvo zemlje u EU. Program ekonomskih reformi je dokument koji svaka zemlja kandidat podnosi svake godine u kojem se navodi njihov program strukturnih reformi za naredne tri godine. Nove smjernice za izradu ovih programa objavljene su 2023. godine sa ciljem uređenja procedura i osiguranja usmjerenijeg pristupa. Smjernice definišu tri oblasti i 12 strukturnih reformi od kojih svaka zemlja kandidat treba da izabere do dvije strukturne reforme u svakoj od tri oblasti. Evropska Unija

će u naredne dvije godine pružiti tehničku podršku BiH kako bi se provela dijagnostika strukturalnih prepreka, definisale potrebne reforme, kao i mjere i aktivnosti nužne za njihovo ostvarivanje.

Tri reforme (12 strukturnih reformi):

1. Konkurentnost, koja obuhvata sljedeće reforme:

- a. Poslovno okruženje i smanjenje neformalne ekonomije,
- b. Reforma preduzeća u državnom vlasništvu,
- c. Reforme na ekonomskim integracijama,
- d. Poljoprivreda, industrija i usluge,
- e. Istraživanje, razvoj i inovacije)

2. Održivost i otpornost

- a. Zelena tranzicija/digitalna transformacija,
- b. Reforme energetske tržišta,
- c. Reforme transportnog tržišta)

3. Ljudski kapital i socijalne politike

- a. Obrazovanje i vještine,
- b. Zapošljavanje i tržište rada,
- c. Socijalna zaštita i inkluzija,
- d. Zdravstvena zaštita).

Evropska Unija snažno podržava održivi socioekonomski razvoj i temeljne reforme u Bosni i Hercegovini uz finansijsku i tehničku pomoć kroz IPA. Za period 2021. do 2023. godine, sredstva u okviru IPA III za nacionalne programe iznose preko 256 miliona eura za Bosnu i Hercegovinu, što uključuje 70 miliona eura iz hitnih mjera iz Paketa energetske podrške za 2023., od kojih je 90% već isplaćeno za podršku ugroženim porodicama i malim i srednjim preduzećima suočenim sa rastućim cijenama energenata. Aktivnosti su također usmjerene na podršku mjerama politike za ubrzavanje energetske tranzicije.

Sredstva kojima se upravlja preko Delegacije EU u Bosni i Hercegovini nisu jedini izvor sredstava EU

koje Bosna i Hercegovina koristi. Bosna i Hercegovina je korisnica različitih budžetskih sredstava koji se isplaćuju putem raspoloživih lokalnih i regionalnih fondova.

Bosna i Hercegovina je progresivno proširila svoje učešće u programima EU, djelimično sufinansiranim iz IPA fondova. BiH trenutno učestvuje u programima COSME, Kreativnoj Evropi, Carini 2020, Evropi za građane, Erasmus+, Fiscalis 2020, Horizontu Europe, Digitalnoj Evropi i Trećem programu za djelovanje Unije u oblasti zdravstva i Mehanizam civilne zaštite EU. Bosna i Hercegovina također učestvuje u programima teritorijalne saradnje (Prekogrančna saradnja, INTER-REG-EURO-MED program itd.).

Bosnu i Hercegovinu još čeka mnogo posla na putu prema EU

Evropski čelnici odlučili su odobriti pristupne pregovore s Bosnom i Hercegovinom premda oni neće započeti sve dok ne provede dodatne ključne reforme. Bosna i Hercegovina je službeno kandidatkinja za članstvo od 2022., no morala je implementirati brojne reforme prije nego što joj je dato zeleno svjetlo za iduću fazu.

Bosna i Hercegovina je sada gotovo u potpunosti usklađena s evropskom vanjskom i sigurnosnom politikom, jer je usvojila zakone za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Bosna i Hercegovina mora riješiti tri ključna problema: riječ je o usklađivanju viznog programa Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom, rješavanju pitanja vezanih za Ustavni sud BiH i otklanjanje entitetskog veta u Vijeću za državnu pomoć.

Čelnici Evropske Unije jasno su dali do znanja da drugih pet zemalja (Srbija, Albanija, Sjeverna Makedonija, Kosovo i Crna Gora) neće čekati na Bosnu i Hercegovinu. Njihovi dokumenti potpuno su usaglašeni.

Posljednji pokušaj usvajanja Reformske agende propao je u julu ove godine. Tada su premijeri četiri kantona u Federaciji BiH odbili dati

saglasnost za dokument koji u sebi nije imao tačke o Ustavnom sudu BiH i uklanjanju entitetskog veta u Vijeću za državnu pomoć.

Ipak, Bosna i Hercegovina do sada nije uspjela usaglasiti Dokument i poslati ga u Brisel. Posljednji pokušaj stigao je prije nekoliko sedmica, kada je predsjedavajuća Vijeća ministara BiH poslala Reformsku agendu u sjedište EU.

Evropska komisija je tada odbila dokument, uz komentar da svih 113 mjera mora biti usaglašeno. Bosna i Hercegovina nije uspjela usaglasiti mjere o Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, odnosno o provođenju odluka ovog tijela u cijeloj državi, te o ukidanju entitetskog veta u Vijeću za državnu pomoć.

Veliki napredak za Crnu Goru i Albaniju

Evropska Unija je zvanično odobrila dokumente koje su poslale vlade Srbije, Albanije, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i Kosova a koji se odnosi na Plan rasta za Zapadni Balkan.

Prema trenutnoj situaciji, ovih pet država bi do kraja godine mogle imati pristup novcu iz ovog plana, dok će Bosna i Hercegovina na sredstva čekati odobrenje iz Brisela.

Evropska Unija je odobrila zatvaranje tri poglavlja u pregovorima Crne Gore za članstvo u Evropsku Uniju. Time je ova zemlja napravila još jedan veliki korak ka ulasku u ovu organizaciju.

Komitet stalnih predstavnika država članica Evropske Unije na sastanku je odobrio zatvaranje poglavlja 7 (pravo intelektualne svojine), 10 (informatičko društvo i mediji) i 20 (preduzetništvo i industrijska politika).

Crna Gora je trebala zatvoriti i poglavlje 31 (vanjska, sigurnosna i odbrambena politika), ali je protiv bila delegacija Hrvatske. Također i Albanija je napravila veliki pomak, zatvorili su dva poglavlja u klasteru šest, odnosno poglavlja 30 (vanjsko-politički odnosi) i 31. ■

VEZIROV MOST U PODGORICI

Kad danas podgoričani progovore o Vezirovom mostu stiže se neodoljiv utisak da je to priča o nečem postojećem i živom, ili u krajnjem slučaju riječ o bliskom, značajno posebnom, mada davno upokojenom. Ta ljubav protkana sjetom i vidna senzibilnost kroz besjedu, ponajviše se osjeća kod starosjedilačkog stanovništva, a posebno onog muslimanske vjeroispovijesti.

Podgorica nesumnjivo ima zanimljivu, ali nedovoljno istraženu prošlost, lijepu sadašnjost i obećavajuću budućnost, ako budemo uspjeli izgraditi javnu svijest koja se u bitnom odnosi, ali ne svodi isključivo na potrebu zaštite spomenika materijalne kulture, koji su nam kao svjedoci njenog trajanja oporučno ostavljeni u amanet. Crnogorska metropola je nastala i razvija se u jugoistočnom dijelu Crne Gore, koji čini pitoma kotlina koju presjecaju brojni vodotoci, od kojih Morača i Ribnica protiču centrom grada. Zbog toga nije za čuđenje što je stara Podgorica bila prepoznata kao grad starih kamenih mostova, o čemu se danas nažalost vrlo malo znade. Najveći broj ovih mostova premošćavao je Ribnicu. Ova pitoma rijeka obilovala je brojnim hamamima, mlinovima, vlačarama, kupalištima i kamenim mostovima. Podgorička mahala Drač je ostala upamćena jer je zahvaljujući brojnim kamenim mostovima, Podgoricu definitivno spustila na obale njene rijeke, utirući put daljeg širenja grada sa desne obale.

Prateći tok Ribnice, odmah po njenom ulasku u grad, rijeka je bila premošćena brojnim mostovima, na relativno kratkom rastojanju: Kapadžića mostom, Mostom kod hamama, Abdovića, Tabačkim i Hadži pašinim mostom. Jedan broj ovih mostova stradao je u bombardovanju grada tokom Drugog svjetskog rata, poput Kapadžića i Abdovića mosta, dočim je Tabački most, premda u

Piše: **Abdulah Bato ABDIĆ**

registru zaštićenih spomenika kulture, unižen modernizacijom, poprimajući potpuno drugačije oblike i izgled. Uvaženi čitaoc, pozvaću se na užu i širu rodbinu, od kojih su 10-tak inženjeri arhitekture i građevine. Iz njihove stručne literature sam saznao da je most konstrukcija kojom put prolazi preko neke prepreke. Dok su mi sviješću bubnjali bukovi Ribnice i život koji se odvijao na njenim mostovima, ovu definiciju, doživljavao sam krajnje profanom, tim prije što prve asocijacije na Ribnicu upućuju na pojne mirise bejturana, (ko)morača i ljubice, vodom orošenih latica ljubičica i čari života koji se odvijao na njenim obalama, a ne prepreku. Vodom su se širile desetine pataka, a iznad nje, kao džam bistro podgoričko nebo parala su jata lasta u niskom letu. Najvjerovatnije zbog toga, staropodgoričani njeno ušće u Moraču prepoznaju pod nazivom Sastavci, ne dopuštajući da ona nestane u susretu sa Moračom, koliko god da je ova veća i jača od nje. Ali i Morača je bila poznata po grandioznom kamenom mostu i ponosila se Vezirovim mostom.

Komunikaciju između dvije obale, starovarošani su od birzema ostvarivali čunovima, zadugo jedinim sredstvom kojim se Morača dala premostiti, no ne i bez rizika, naročito kada njene vode usljed obilnih padavina nadođu "s briga u brig". Stoga je Vezirov most dočekan s olakšanjem i postao žila kucavica koja je učvrstila Podgoricu kao raskršnicu puteva i povezivao je Podgoricu sa Spužom i dalje ka Nikšiću. O Vezirovom mostu nešto više znamo iz spisa putopisaca koji su pohodili ove krajeve. Tako francuski konzul u Skadru **H. Hequard** govori o mostu kao vakufu onog istog Mahmut-paše koji podiže most i na rijeci Kir u sjevernoj Albaniji. Radi se o Mahmut-paši Bušatliji koji bijaše vođom autonomaskog pokreta, koji je poljuljao osmansku vlast na ovim prostorima. Zbivanja koja su u biti generirana Mahmut-pašinim pretenzijama prema Crnoj Gori, uslovili su potrebu izgradnje mosta preko Morače, bez kojeg ne bi mogao ostvariti ekspanzionističke namjere. Kako je istorija njegov životni put sve do pogibije na Krusima vezala za crnogorske prostore, to je u ondašnjoj Crnoj Gori identifikovan kao skadarski vezir. Ova titula kojom je neopravdano darivan, sačuvana je u nazivu mosta koji je podigao na Morači. Most datira iz XVIII vijeka i građen je na mjestu gdje Morača čini najuži proboj kroz krečnjački teren pored same Gorice, čime su stečeni uslovi da se zadovolje svi ondašnji zahtjevi: ekonomičnost, funkcionalnost i konačno estetska vrijednost. Inače, most je bio visok 153 stope iznad površine vode, kako je ustvrdio francuski konzul.

Sa jedne strane mosta nalazila se visoka kamena kula-stražarnica. Iz engleskog glasila The Blackburn standard od 10. 08. 1878. godine u tekstu Cartier of Mukhtar pasha, (Ahmed Muhtar paša) saznajemo da mu je njegovo naučno znanje iz oblasti fortifikacije omogućilo da izgradi stražar-

nicu na Vezirovom mostu, na koji način je ostvarena strateška prednost nad crnogorcima. Komplex mosta, pored tada dvije stražarnice činili su i u krečnjačkom terenu, uklesani pristupni putevi sa obje obale Morače. Ovi putevi imali su staze koje su vodile u oba smjera. Zbog kašnjenja s radovima na izgradnji mosta, srditi paša htio je pogubiti glavnog neimara. Neimar se pravdao nedostatkom jaja (bjelanjaka), te oštne kozije dlake sa kojima se morao miješati malter kako bi objekat bio čvršći. Da udovolji neimarovim zahtjevima paša je uveo novi namet. Nakon što je zagasio kreč sa bjelancima jaja i koje je trebao dodati oštru koziju dlaku, neimar je netragom nestao iz Podgorice. Paša se zarekao da će ovog puta lično izvršiti smrtnu presudu. Potraga za njim trajala je pune tri godine. Kada se napokon pojavio i pognute glave pred pašu stao, molio je da mu prije pogubljenja dopusti pojasniti razloge odsustva. Nakon što mu bi dopušteno, neimar je uzeo dva kamena koji mu bijahu pri ruci i nakon što jednim zahvati zagašeni kreč, na njega priljubi onaj drugi i baci ih na zemlju, a da se ovi ne razdvojiše. Na ovaj način pojasnio je da su tri godine period neophodan da smjesa odstoji i bude spremna za uvezivanje teških kamenih blokova. Tako je izvukao glavu ispod priprave pašine sablje.

Vode Morače kod Vezirovog mosta i danas bogate ribom, bile su poznate kao Selhanovića vode, obzirom da su bile njihov zabran. Pod kraj 1944. godine, vojnici Vermahta povlačeći se iz Podgorice, su most planski minirali da bi ga onespobili za promet. Tom prilikom most nije srušen, već prema kazivanju savremenika, na lijevoj obali rijeke, onespobljen za promet, pri čemu je ostao netaknut njegov centralni luk, koji se oslanjao na isto tako sačuvani volat s lijeve obale. Most je naknadno uklonjen, da bi potom bio obnovljen do neprepoznatljivosti. Vezirov most je kroz vrijeme trpio brojne promjene. Prethodno su mu uklonjene kule, a mijenjana je i niveleta koja je isticala oštar luk. Kamen za izgradnju mosta vađen je sa majdana na Gorici, o čemu svjedoči zasječeni dio brda u ne-

Prvobitni izgled Vezirovog mosta - XIX vijek

Povlačeći se iz Podgorice 1944. godine okupacione snage su onespobili za promet Vezirov most, ostavljajući netaknutu njegovu konstrukciju

posrednoj blizini mosta. Tako se u postupku fundiranja terena za izgradnju visokospratnica na tom mjestu, na dubini od više metara naišlo na velike količine lomljenog kamena, što su bili ostaci nastali tesaženjem kamenih blokova prije njihove ugradnje u most.

Od izgradnje, Vezirov most je bio mjesto odakle su podgorički cikotiči prkoseći visini, letovima dokazivali smjelost i stasalost. Skokovima sa moračkih kućica mlađahni cikotiči

su se pod budnim okom mahalskih veterana pripremali za svoj prvi let. Kako bi ih odvratili od ovog opasnog nauma, zabrinuti roditelji su svoju bojazan iskazivati i na surov način: *Nemoj da te majka traži na Adžove vrbe* (ušće Morače u Skadarsko jezero), đe Morača topce izbača, govorile su brižne majke. Kako je to moglo pokolebati buduće letace, nije izostao ni odgovor mahalskih instruktora koji će iznjedriti onu sada poslovičnu:

Dome, ako se utopiš nemoj mi kući živ dolaziti. Snaga ovog omalovažavajućeg prijekora pogađala je sujetu cikotića jače od bilo kakvog degeneka koji su mogli dobiti kući. Pred njom su padale sve roditeljske molbe.

Ove cikotićke vragolije su u jednom momentu prerasle u internacionalnu, godišnju smotru skakača sa Vezirovog mosta. Ipak, moderni gimnastičari nijesu mogli potamniti istinske staropodgoričke veličine koje su iznjedrili skokovi sa Vezirovog mosta, poput neprikosnovene predratne legende **Hasana-Coke Ćerića**, ili poratnih doajena skokova sa Vezirova mosta, rahmetli **Huseina Husa Mahmutovića** (višestruki bokserski prvak SFRJ i Balkana), koji se oprostio s Vezirovim

jači - dva ljuta rivala su se družila u mostarskom hotelu **Ruža**. Na prijedlog jednog od Veležovih navijača i doajena skokova sa **Hajrudinove ćuprije**, da im za 1000 dinara izvede lastu sa ćuprije, ovaj bijaše zatečen kontra ponudom tek stasalog podgoričkog cikotića, koji bijaše spreman lastu izvesti za upola manji iznos. Nevjerujući nadobudnom cikotiću mostarci su izdvojili traženi iznos, te su dvije grupe navijača zajednički pošli do Hajrudinove ćuprije. Prisutni su bili svjedoci kako je omaleni, tek stasali đetić stao na najvisočiju tačku sa koje je posmatrao Neretvu, a zatim raširivši ruke poput krila poletio joj u susret. Letom kojim se rahmetli **Rasim - Rasko Mašov** otisnuo u istinsku legendu. U

cijelu staru Podgoricu zasuli obiljem cvijeća. Danas je na mjestu Vezirovog mosta prostrta betonska traka, koja se bez ikakvih arhitektonskih vrijednosti onako bestidno raskoračila nad nespudanom ljepotom Morače.

Povlačeći se iz Podgorice 1944. godine okupacione snage su onesposobili za promet Vezirov most, ostavljajući netaknutu njegovu konstrukciju

Kroz vrijeme su vršene dorade na mostu, kojima je uglavnom mijenjana njegova niveleta. Tako je kameni luk teško ponovljive ljepote gubio svoju eleganciju i lakoću. Nestale su i stražarnice, obzirom da je most prilagođavan trenutačnim potrebama, te je poprimao različiti izgled. Transformacija Vezirovog mosta može se ispratiti kroz dio

Današnji Vezirov most – transformacijom do neprepoznatljivosti

mostom, posljednjim skokom koji je izveo, u poodmakloj starosnoj dobi, kao predskakač svjetskoj eliti. Takođe i **Pera Dedića** (dvostruki svjetski prvak u padobranstvu). O njima i brojnim predhodnicima bezmalo se ništa ne zna, samo što još poneka moračka pećina kod zaljubljenika ove rijeke biva prepoznata po onima koji su prvi sa nje izveli lastu, prelom, svijeću, zgrčku itd. Kao što je: Redžova pećina, Baljina pećina.... Nazivi poput Momiški i Podgorički đurmez (bezdan), te moračke kućice, trajno su sakrili imena njihovih nekrunisanih vladara. Letačke sposobnosti cikotići su provjeravali i u neformalnom nadmetanju sa zaljubljenicima jedne isto tako divne rijeke - Neretve. Prilikom jednog od brojnih fudbalskih derbija između mostarskog Veleža i titogradske Budućnosti, navi-

moračkim pećinama, pored Vezirovog mosta, starovarošani su nerijetko skraćivati duge ljetnje dane, uz karte. Ostalo je upamćeno da ovom poroku nije odolilo ni princ Mirko, koji će igrajući kalučasa starovaroškim cikotićima daleko od očiju javnosti, ostati i bez pištolja, kao zadnje vrijednosti koja mu je ostala kao ulog, u nadi da će povratiti do tada izgubljeno. Loša karta, ili pak što drugo učiniće da ostane i bez pištolja.

Između dva svjetska rata, neprikosnoveni staropodgorički pilot **Teufik - Fiko Lačević**, prvi se usudio avionom proletjeti kanjonom ispod Vezirovog mosta. Fiko je poginuo 50-tih godina prošlog vijeka na aeromitingu u Mostaru, a sahranjen je na mezarju Pobrežje u Podgorici. Ondašnja štampa bilježi, da su svi raspoloživi avioni bili u vazduhu i kada je njegov tabut spušan u kabur,

raspoloživih fotografija.

U knjizi Vezirov most na Morači izdanje 2002. godine, autor Marko Popović, između ostalog kazuje sledeće: Kad danas podgoričani progovore o Vezirovom mostu stiće se neodoljiv utisak da je to priča o nečem postojećem i živom, ili u krajnjem slučaju riječ o bliskom, značajno posebnom, mada davno upokojenom. Ta ljubav protkana sjetom i vidna senzibilnost kroz besjedu, ponajviše se osjeća kod starosjedilačkog stanovništva, a posebno onog muslimanske vjeroispovijesti. Odsustvo spomenika kulture, pa i bez Vezirovog mosta, podsvjesna je misao starovarošana koji su se kroz podizanje srušenog grada iza Drugog svjetskog rata, svemu novosagrađenom kratko divili, ali prilično kasno shvatili koliko nedostaju raniji istorijski slojevi njihove varoši. ■

TRADICIONALNE BORBE ŠATAKA (PATAKA) U NOVOM PAZARU

Patka je pernata životinja, pripada porodici ptica i pored kokoški vjerovatno nijedna druga grupa ptica nema tako brojne i raznovrsne odnose sa ljudima. Neke od njih su pripitomljene, a mnoge se love zbog hrane i rekreacije.

U Novom Pazaru, postoje dvije rijeke, Raška i Jošanica, a ljudi koji žive u blizini korita ovih rijeka, već stotinu godina unazad uzgajaju patke. Međutim, promijenili su im ime pa ih tako jedino u ovom gradu nazivaju "šatke". Pored korita dvije rijeke živi posebna grupa ljudi koja sebe naziva "šatkari-ma".

Borba šataka u Novom Pazaru istaknuta je kao važan i tradicionalan događaj u okviru lokalne kulture. Ovaj oblik borilačke umjetnosti, koji potiče iz tradicionalne narodne borbe, privlači pažnju mnogih vlasnika šatki i boraca šataka kao i publike. Takmičenja se organizuje svakog vikenda od mosta na novom putu do Hotela Vrbak a često se i organizuju tokom raznih manifestacija i festivala u gradu, omogućavajući mladim šatkama borcima da pokažu svoje vještine.

Šatkanje se često smatra više od samog takmičenja; to je prilika za povezivanje sa lokalnom zajednicom, očuvanje tradicije i promociju sportskih vrijednosti poput discipline, poštovanja i fair playa. U Novom Pazaru, ova tradicija se nastavlja kroz svakodnevne treninge, vježbanje šataka za borilačke vještine uz podršku lokalne zajednice i institucija.

Historija šatkanja u Novom Pazaru duboko je ukorijenjena u kulturnoj tradiciji ovog područja, i predstavlja spoj borilačkih vještina i lokalnih običaja.

Šatkanje se kao oblik borbe pojavilo u različitim narodima Balkana, ali regija Novog Pazara je razvila svoj jedinstveni stil, koji se odlikuje

Piše: **Dževad KURTANOVIĆ**

specifičnim tehnikama i pravilima. Tradicionalno, šatkanje je imalo za svrhu ne samo fizičku borbu kod šataka, već i jačanje zajedništva među ljudima.

Tokom godina, šatkanje se razvijalo i prilagođavalo, preuzimajući elemente iz drugih borilačkih vještina. Posebno pojačanje ovog sporta dogodilo se u 20. stoljeću, kada su se organizovali zvanični turniri i takmičenja. Lokalni klubovi su počeli da se formiraju, a šatkanje je postalo popularno među mladima. U današnje vrijeme, šatkanje u Novom Pazaru obuhvata učesnike svih uzrasta i polova. Organizovane su mnoge manifestacije i turniri koji promovišu ovaj sport i očuvanje tradicije. Pored takmičenja, šatkanje se sve više integriše u svakodnevnom razgovoru kod ovdašnje zajednice i organizuju se razni programi, što doprinosi njegovoj popularizaciji.

Šatkanje nije samo sport; ono nosi sa sobom kulturni i identitetski značaj za lokalnu zajednicu. Učesnici i gle-

daoci često ističu kako ovaj sport pomaže u očuvanju lokalne tradicije i vrijednosti.

Ova bogata historija šatkanja u Novom Pazaru predstavlja važan dio kulturnog naslijeđa i nastavlja da inspiriše nove generacije.

Šatkari su kao neka vrsta supkulture u sportu – imaju mjesta gdje se okupljaju, gdje pričaju o borbama svojih šataka. Šatkari su ljudi koji imaju po dvije, tri ili više šatki u svom posjedu. Oni tokom cijele godine treniraju ove životinje, vode ih na rijeku, a nakon treninga ih vraćaju u svoje avlije čuvaju ih. Za njih spremaju posebne uslove, pa ih čuvaju u bazenima ili improvizovanim barama. Tokom godine ih hrane svim i svačim, kako bi šatke ojačale i bile spremne da učestvuju u borbi.

Tokom ljeta, šatke mijenjaju perja i krila im jačaju. Vrhunac snage dostižu negdje početkom novembra i tada zvanično počinje i liga. Da, liga u borbi šataka. Više od 150 vlasnika šataka prijavljuje se za učešće u ovom takmičenju. Organizator takmičenja je Klub Štakara Novi Pazar koji je registrovan kako bi se liga organizovala na što bolji način, a šatkari iz cijelog grada imali gdje da se okupljaju i savjetuju o uzgoju ovih pernatih životinja.

Pravila borbe su vrlo jednostavna, šatke se puste u rijeku i borba kreće. Pobjednik je ona šatka koja ostane u vodi sve dok šatka koja je poražena ne napusti borbu. Borba može da traje najmanje sat vremena, a ide i do preko dva sata.

Publika uglavnom u velikom broju posmatra ovo takmičenje. Tokom borbe, gledaoci se kreću niz korito rijeke (koje je dugo više od 4 kilometara) i pomno iščekuju koji će šatak prvi izaći iz vode.

„Šatka“ je karakterističan naziv za patku roda *Anas Anatidae* Linnaeus u Novom Pazaru koja učestvuje u bor-

Foto: Irfan Ličina/VICE

bama. Disciplina koja se bavi uzgojem šatki u Pazaru se naziva šatkarstvo. Jedino se još u Kruševcu za patku kaže „šotka“. Uzgoj i osposobljavanje šatkova za borbu je tradicija duga 200 godina. Šatke uzgajane u Novom Pazaru se međutim razlikuju od patki iz istog roda koje su uzgajane u ostalim gradovima. Kod ovih šatki razvijena je posebna borbenost, koja ne odlikuje druge patke. Dugogodišnjim uzgojem, ova borbenost se ukorijenila i održala parenjem jakih i borbenih šatki.

Sam po sebi, uzgoj šatki nije lak. Peruške šatki pri mitarenju proizvode jedan vid masti koja, ukoliko se ne vodi briga o šatkama, u vidu njihovog redovnog kupanja u rijekama ili posebno za njih izgrađenim bazenima, nakuplja, uništava perušku ove životinje i onemogućava plivanje, te šatka tone i ne može više da živi.

Zbog toga šatke moraju konstantno biti u vodi kako bi se peruška očistila. Šatke žive od 12 do 15 godina. Pazarske šatke su znatno veće kako

po veličini, tako i po kilaži od ostalih. Manje dostižu veličinu 30-35 cm, a veće do 50 cm. Mogu težiti i do 2,5 kg.

Šatkovi, koji učestvuju u borbama nose i karakteristična imena. Vodi se računa da ime bude upadljivo i da se njime istakne jačina šatka. Neka od najpopularnijih imena su: Macola, Beljan, Rambo, Herkules, Pegas...

Prvi zvanični turnir u borbi šatkova odigrao se 1994. godine na rijeci Raški na Pazarištu, nedugo nakon osnivanja Udruženja šatkara „Mladost“, koje danas nosi naziv „RAS“. Od 1998. godine, turnir se održava na istoj rijeci, ali mjesto početka je Ciganski most, naselje Lug. Turnir počinje zadnje subote u mjesecu oktobru, a završava se krajem januara.

Novi Pazar je grad izgrađen na obalama dviju rijeka, Raške i Jošanice. Za njih se vezuju mnoge priče i legende, a u njihovim koritima nastala je tradicija jedinstvena za ovaj grad. U određenom periodu godine, u Novom Pazaru se mogu primijetiti mase ljudi okupljene oko korita rijeke Raške. Ljudi se osmjejuju, nadvikuju, čuje se dječja graja. Ako se zapitate šta je to okupilo ovakvu mnogobrojnu i raznovrsnu skupinu ljudi, dobićete odgovor ako pogledate u korito rijeke – borba šatkova. Ovo je događaj, koji u Novom Pazaru ima viševjekovnu tradiciju održavanja. ■

Saradnja Kulturnog centra sa mladima u Novom Pazaru

XV „FESTIVAL STVARALAŠTVA MLADIH“ U PRIPREMI

Festival stvaralaštva mladih biće održan i 2025. godine, potvrđeno je na sastanku u Kulturnom centru u Novom Pazaru, 4. decembra 2024, sa predstavnicima osnovnih i srednjih škola. Planirano je da XV FSM bude realizovan u aprilu, po završetku mjeseca ramazana, a cjelovečernjim programima predstaviće se srednje škole sa teritorije Grada Novog Pazara: Ugostiteljsko-turistička, Tehnička škola „Izudin Šušević“, Sinan-begova medresa, Gimnazija, Ekonomsko-trgovinska i Škola za dizajn tekstila i kože, kao i osnovne: „Ćamil Sijarić“, „Meša Selimović“, „Jošanica“, „Đura Jakšić“, „Rifat Burdžović Tršo“, „Vuk Karadžić“, „Avdo Međedović“, „Halifa bin Zaid Al Nahjan“, „Desanka Maksimović“, „Jovan Jovanović

Piše: **Hasna ZILJKIĆ,**
Kulturni centar Novi Pazar

Zmaj“, „Stefan Nemanja“, „Bratstvo“ i „Mur“.

Festival će biti takmičarskog karaktera, a osnovci i srednjoškolci, uz budno oko svojih mentora nastavnika, su već počeli sa pripremama kako bi ostvarili što bolje rezultate u oblastima: drama, kazivanje poezije, voditelji, besjeda, skeč, film, ples, solo i horsko pjevanje, instrumentalno izvođenje, folklorne igre, likovno stvaralaštvo...

Posjeta obrazovnim ustanovama – učesnicama FSM-a 2024.

U okviru Dječije nedjelje, koja se u cijeloj Srbiji obilježavala u periodu

od 7. do 13. oktobra pod sloganom „Ja sam dijete, imam plan: Tolerancija i ljubav za svaki dan!“, Kulturni centar Novi Pazar je pažnju usmjerio na svoju manifestaciju Festival stvaralaštva mladih kroz posjetu školskim ustanovama i neposrednim razgovorima o njoj. Delegacija – koju su činili direktor Kulturnog centra Dženan Palamar, članica Gradskog vijeća Novog Pazara Denisa Curić i glavna koordinatorka Festivala, urednica programa u Kulturnom centru, Hasna Ziljkić – obišla je 14 osnovnih škola, sedam srednjih i dvije predškolske ustanove, suorganizatore ove manifestacije, koja premašuje brojku od 3.000 učesnika i 15.000 gledalaca.

U veoma prijatnom razgovoru sa direktorima obrazovnih ustanova, njihovim saradnicima i koordinatorima

Kulturni centar Novi Pazar, 4. 12. 2024: Sastanak sa predstavnicima osnovnih škola (Fotograf: K. Drekočić)

Kulturni centar Novi Pazar, 4. 12. 2024: Sastanak sa predstavnicima srednjih škola (Fotograf: K. Drekočić)

škola na FSM, razgovarano je o posljednjem, XIV po redu, festivalu, koji je realizovan u martu i aprilu 2024. godine, kao i narednom, koji će biti održan u 2025. godini. Svi su složni u stavu da je ovo jedinstvena manifestacija za mlade Novog Pazara i da je treba nastaviti, te da je ona dostigla veoma zavidan nivo kako u organizaciji, tako u realizaciji, ali i u kvalitetu prikazanih programa – što je naročito važno. Granica između škola gradskog područja, prigradskog ili seoskog, kada su programi prikazani na Festivalu u pitanju, odavno ne postoji, a ono što je veoma primjetno posljednjih godina jeste ogromno zalaganje nastavnika u radu sa svojim učenicima, s obzirom na to da su i najviše odgovorni za sadržaj prikazan na Festivalu stvaralaštva mladih.

Direktor Kulturnog centra Dženana Palamar zahvalio je direktorima svih obrazovnih ustanova na besprijeornoj saradnji i pozvao ih da ustanova kojom rukovodi postane njihova „treća kuća“ (nakon kuće i škole) i izvan Festivala, tj. da sve obrazovne i kulturne sadržaje koji su namijenjeni za širi auditorijum mogu realizovati u njoj. U to ime, direktorima obrazovnih ustanova, učesnicima Festivala stvaralaštva mladih, i koordinatorima uručene su zahvalnice, kao i poklon knjige, neka od izdanja Kulturnog centra. Napomenimo i to da su, u okviru prethodnih posjeta, školama uručena i po dva primjerka monografije „Festival stvaralaštva mladih 2009–2019“.

Takođe, tokom posjeta, uručene su plakete direktorima i koordinatorima škola sa najboljim cjelovečernjim programima na Festivalu stvaralaštva mladih 2024. godine, a to su:

- u kategoriji osnovnih škola OŠ „Bratstvo“, čiji je direktor Dejan Kulundžić, a koordinator Jelena Vulović, nastavnik;

- u kategoriji srednjih škola: Gimnazija, direktor je Dženana Raždaginac, a koordinator Alma Karišik, profesor.

Ove godine je tačno 50 godina od kako je u Novom Pazaru održana prva Smotra amaterizma, čiju tradiciju je od 2009. godine nastavio današnji Festival stvaralaštva mladih. ■

Uručenje plakete direktoru i koordinatoru škole sa najboljim cjelovečernjim programom na Festivalu stvaralaštva mladih 2024. godine u kategoriji srednjih škola – Gimnazija, direktor Dženana Raždaginac, koordinator Alma Karišik
(Fotograf: J. Župljanin)

Uručenje plakete direktoru i koordinatoru škole sa najboljim cjelovečernjim programom na Festivalu stvaralaštva mladih 2024. godine u kategoriji osnovnih škola – OŠ „Bratstvo“, direktor Dejan Kulundžić, koordinator Jelena Vulović
(Fotograf: J. Župljanin)

Novinarki i urednici portala „Free media“ iz Novog Pazara

AMELI BAJROVIĆ DVA PRIZNANJA U 2024. GODINI

Piše: Hasna ZILJKIĆ,
Kulturni centar Novi Pazar

Novinarka i urednica portala Free media Amela Bajrović dobitnica je Godišnje medijske nagrade za najbolji video prilog na temu borbe protiv diskriminacije i promovisanja ravnopravnosti i tolerancije, koju, već devetu godinu, dodjeljuju Povjerenica za zaštitu ravnopravnosti i Misija OEBS-a u Srbiji. Njoj je nagrada uručena 15. novembra 2024. godine u Beogradu.

Bajrović je osvojila prvo mjesto za dokumentarnu video priču „Kad džube i mantija spoje ljude“, koja govori o prijateljstvu i saradnji dva vjeroučitelja u Osnovnoj školi „Dositej Obradović“ u Osaonici, selu nadomak Novog Pazara, efendi-ji Zijadu Ademoviću i protojereju Milanu Kevkiću. Osim o prijateljstvu, oni su ukazali na brojne sličnosti jedne i druge vjere, ali i na istu boju mantila koje nose, crnog džubeta i mantije.

Nekoliko mjeseci ranije, Amela Bajrović je dobila nagradu Kulturnog centra Novi Pazar „Amir Dautović“ i to za „profesionalizam u novinarstvu i afirmaciju multikulturalnosti“. Sedmom laureatu, nagrada je uručena 8. februara 2024. godine u Kulturnom centru. Dodjeljivanje nagrade u februaru mjesecu predstavlja simbolično sjećanje na Amira Dautovića, profesora bosanskog jezika i književnosti iz Novog Pazara, koji je, u svojoj četrdesetdevetoj godini, u tragičnoj nesreći, izgubio život prije osam godina. Dosadašnji dobitnici nagrade su: Šefka Begović-Ličina (2018), prof. dr. Sead Šemsović (2019), Rizah Gruda (2020), Zoran Maksimović (2021), Rifat Rifatović,

Svečanost dodjele nagrade Kulturnog centra Novi Pazar – „Amir Dautović“ 2024. godine.

Anđela Marić (2022) i Melida Rebronja (2023).

Nagrada „Amir Dautović“ 2024.

U uvodnom izlaganju na svečanoj dodjeli nagrade Kulturnog centra Novi Pazar „Amir Dautović“ u Novom Pazaru, 8. februara 2024, Hasna Ziljkić, urednica programa u Kulturnom centru, kazala je da nagrade koje ova institucija dodjeljuje predstavljaju posebne dragocjenosti, te da se i na taj način – uz mnogobrojne i različite programske sadržaje, prostor opremljen po savremenim standardima adekvatan za realizaciju svih vidova kulturnih dešavanja – ostvaruje permanentna komunikacija sa građanima. Nagrada „Amir Dautović“ je jedna od tri nagrade koju dodjel-

juje ova ustanova i to za afirmaciju suživota, multikulturalnosti, sa akcentom na afirmaciju bošnjačke kulture i bosanskog jezika, te za predstavljanje Novog Pazara na polju kulture, obrazovanja, nauke i novinarstva u minuloj godini.

Nagrada „Amir Dautović“, koja se sastoji od plakete i novčanog iznosa od 45.000 dinara, Ameli Bajrović pripala je za „profesionalizam u novinarstvu i afirmaciju multikulturalnosti“. Njoj je, na svečanosti, plaketu uručio direktor Kulturnog centra Dženan Palamar.

Obrativši se prisutnima, laureatica je kazala da ova nagrada nije samo njena, te da ona pripada i svim njenim kolegama. „Mnoge ideje ne bih mogla da realizujem da nije bilo timskog rada; da bi novinarska priča dobro iz-

gledala, potrebni su i dobri snimatelji i montažeri. Prije svih, ova nagrada je i mojih kolega u radiju „Sto plus“, gdje smo se zajedno tokom 19 godina borili za profesionalno i objektivno novinarstvo“, kazala je Bajrović.

Ona je mlađim kolegama poručila da se u radu rukovode objektivnošću i pravednošću, da nastoje da u svakom trenutku budu „budni“ s obzirom na to da, kako je kazala, živimo u vremenu i sredini gdje se nije jednostavno baviti novinarstvom, jer u svakom trenutku mogu biti upotrijebljeni, a još gore zloupotrijebljeni.

Zahvalivši se Kulturnom centru i žiriju na povjerenju, Amela se osvrnula i na osobu po kome nagrada nosi ime: „Izuzetna mi je čast što sam dobitnica nagrade koja nosi ime profesora rahmetli Amira Dautovića. Imala sam priliku da ga upoznam kroz žiri na Festivalu stvaralaštva mladih. On je na mene ostavio utisak jedne svestrane i izuzetno pravedne osobe. Znali smo danima da razmatramo određene tačke prikazane na Festivalu, sve u želji da se ne ogrješimo i budemo što pravedniji. Večeras Amir nedostaje Novom Pazaru, nedostaje i nama. Ova nagrada je za mene jedna velika obaveza, ali i podstrek da nastavim istim putem; nastojaću da i dalje, zajedno sa svojim kolegama novinarima, budem jedan od svetionika i stubova ove profesije u Novom Pazaru, zbog kojeg se neće ni javnost, ni zajednica, a ni naši sugrađani stidjeti.“

Predsjednik žirija za nagradu „Amir Dautović“ dr. Mensur Zukorlić je govorio o tome zašto se ime Amele Bajrović istaklo između ostalih prijedloga koji su izneseni na sastancima žirija. On je tom prilikom, između ostalog, kazao da tokom 26 godina profesionalnog bavljenja novinarstvom njeno ime nijednom nije bilo dio nečeg izvan toga, niti u službi nečeg drugog. Njen društveno-javni angažman je naročito posvećen i promociji kulture i njenih vrijednosti; takođe, jedan je od rijetkih urednika glasila na kojem se javnost informiše i na bosanskom jeziku.

„Imala je serijal reportaža o bošnjačkoj kulturi i, uopšte, u javnosti

Dr. Mensur Zukorlić (predsjednik žirija za nagradu KC-a „Amir Dautović“ 2024), Hasna Ziljkić (urednica programa u Kulturnom centru Novi Pazar), Amela Bajrović (laureat), Dženan Palamar (direktor Kulturnog centra Novi Pazar), dr. Redžep Škrijelj (član žirija), Armin Šaljić (član žirija).

(Fotografi: S. Župljanin i K. Drekočić)

predstavlja Novi Pazar sa svim manama i prednostima, a naročito osobenostima, jer on jeste poseban u odnosu na sve gradove u Srbiji, a ta posebnost se naročito ogleda u multikulturalnosti. Njeno zalaganje i dugogodišnji rad su iziskivali velike napore, neizvjesnost, ustrajnost; jasno je da je njena ljubav prema novinarskoj profesiji bila presudna u svemu tome. Trebalo je u nepostojanju bilo kakvog komfora izgraditi jednog novinara kojim se Novopazarci ponose“, kazao je Zukorlić.

Govoreći o dugogodišnjem profesionalnom radu laureatice, član žirija prof. dr. Redžep Škrijelj se osvrnuo na posljednjih 30 godina, rekavši da su to bile burne godine ispunjene velikim društvenim promjenama, te da je to bio ispit za novinarsku profesiju, a da je Bajrović taj ispit odavno položila. „Ono što mi preživljavamo, novinar preživljava tri puta teže i tri puta više. Biti novinar u burnim vremenima u medijima sa nacionalnom frekvencijom na kojima smo mogli gledati sučeljavanje različitih mišljenja javnih ličnosti iz svih branši i oblasti našeg javnog djelovanja, nije bio nimalo lak zadatak. Međutim, kada se to profesionalno radi, sa ljubavlju i temeljito, mi danas lako možemo uočiti rezultate svega toga“, kazao je Škrijelj.

On je, takođe, pomenuo i njen rad u lokalnom mediju radiju „Sto plus“, kao i na portalu „Free media“, čiji je osnivač i glavni urednik, koji, kako

je kazao, vodi profesionalno i gdje se mogu čitati teme o svim društvenim zbivanjima na našem prostoru, političke, istraživačke, ali i teme iz oblasti kulture i tradicije. „Staro pravilo kaže da informacija mora biti mjerljiva, provjerljiva i uvjerljiva, a to sve krase ličnost i profesionalizam Amele Bajrović“, rekao je Škrijelj.

Drugi član žirija Armin Šaljić, diplomirani profesor filozofije i sociologije, rekao je na svečanosti da je laureatica, tokom 26 godina rada u novinarstvu, „ispunila ogromni trezor“ dobrim vijestima, objektivnim informisanjem, dobrim pričama, kvalitetnim člancima i emisijama, što sve dokazuje da ova sredina ima „kompletnog novinara“, te da je njen doprinos promociji kulture i međuetničkog dijaloga u našem gradu nemjerljiv. „Danas je novinarstvo u krizi na globalnom nivou. To da imamo novinara koji je ustrajao u svim principima profesije, te da ima kontinuitet, zaista je danas rijetkost. I privilegija. Mi smo Amelu nagradili nagradom koja nosi ime čovjeka koji može da bude dobar primjer ustrajnosti, principijelnosti i težnje ka određenim idealima. Simbolično njegovoj ličnosti, i Amela je neko ko teži principima, novinarskom profesionalizmu i to radi punih 26 godina; sve te godine ona je uspjela da odoli senzacionalizmu, estradnom novinarstvu i svim devijantnim pojavama u novinarstvu, tako da vjerujem da je naša odluka, kao žirija, prava“, kazao je Šaljić.

Žiri za nagradu Kulturnog centra „Amir Dautović“ 2024. godine, čiji je predsjednik dr. Mensur Zukorlić, orijentalista, donio je odluku da ovogodišnji laureat bude Amela Bajrović, novinarka, iz Novog Pazara.

Žiri je saopštio da je gđa Bajrović novinarka na svakom mjestu i u svako vrijeme. Objektivno, profesionalno i pravovremeno novinarstvo praktikuje od prvog dana bavljenja ovim poslom. Iako njene priče najviše govore o običnim ljudima, zahvaljujući njenim izvještajima u prethodnih 26 godina mnogi problemi u Novom Pazaru su dobili pozitivan epilog. Ne preza da kritikuje i ukazuje na anomalije društva, ali isto tako i hvali i ističe pozitivne primjere, čime dokazuje stav da su novinari najbolji korektori svake vlasti i glas građana.

U obrazloženju odluke žirija, takođe, stoji: Svjedoci smo da je novinarstvo u velikoj krizi; uslijed višegodišnje nepažnje prema ovoj oblasti društvenog angažmana, a koja predstavlja jednu od osnovnih demokratskih tekovina, novinari i njihov posao je marginalizovan, oni su na rubu egzistencije ili su prinuđeni da budu u službi pojedinih interesnih grupa. Gđa Bajrović jXe sve ove godine profesionalno ostala u novinarstvu, ne dozvolivši niti jednom da njeno ime bude dio nečega izvan toga ili u službi nečeg drugog. Uz to, aktivno izvještava o kulturi, afirmiše kulturu i kulturna dešavanja, promoviše multikulturalnost i urednica je jednog od rijetkih glasila koji informišu i na srpskom i na bosanskom jeziku. Bila je član Odbora za informisanje u Bošnjačkom nacionalnom vijeću, 2018–2022. godine, kada je realizovala autorski projekat: „Bosanski, jer smo Bošnjaci“.

Amela Bajrović je u toku 26 godina rada prošla poslove od reportera do urednika. Prve korake u novinarstvu napravila je još 1998. godine, kada je počela da radi u televiziji Ekran. Od 2001. godine

Amela Bajrović

bila je dopisnica radija B92 iz Novog Pazara, u to vrijeme jednog od nekoliko simbola slobodnih i demokratskih medija. Dvije godine kasnije, dakle od 2003. godine, kada je novinarska agencija Beta osnovala Radio Sto plus u Novom Pazaru, radila je kao urednica informativnog programa ovog medija. Tu je ostala punih 19 godina, kada odlučuje da se oproba samostalno u ovom poslu i osniva portal Free media. Danas je vlasnica i glavna i odgovorna urednica ovog medija. Istovremeno, posljednjih devet godina izvještava iz Novog Pazara za Radio Slobodnu Evropu.

Pored svih nabrojanih medija, radila je i u Radio-televiziji Novi Pazar, bila dopisnica Blica, BIRN-a, ANEM-a i radija BBC na srpskom jeziku. Uža specijalnost su joj teme koje se tiču politike, društvenih, vjerskih i kulturnih dešavanja u Novom Pazaru.

Pohađala je i stručno se usavršavala na više desetina seminara u zemlji i inostranstvu u organizaciji raznih ambasada, OEBS-a, novinarskih udruženja i nevladinih organizacija, a koji se odnose na istraživačko novinarstvo, izvještavanje o manjinama, terorizmu i radikalizmu. Profesionalno se usavršavala u Americi, Velikoj Britaniji, Holandiji, Njemačkoj i Francuskoj.

Članica je Izvršnog odbora Nezavisnog udruženja novinara Sr-

bije (NUNS), kao i organizatorka i realizatorka brojnih seminara u Novom Pazaru u organizaciji ovog udruženja, njegovog Medija centra i OEBS-a.

Pored svakodnevnog izvještavanja o dnevno-političkim temama, ona je autor i realizator brojnih projekata koji su za cilj imali kulturu suživota, sa akcentom na afirmaciju bošnjačke tradicije.

Neki od najvažnijih projekata iza kojih stoji njeno ime su: „Bosanski, jer smo Bošnjaci“, „Zagubljeni trgovci“, serijal dječijih video bajki na bosanskom jeziku „Pričajmo priču“, serijal radio emisija „Glasom žena“, „Da se bolje razumemo i razumijemo“, „U vrtlogu korupcije“, „Muzika našeg kraja“, „Različitost je naša snaga“, „Svuda pođi, kući dođi“, „Sjećanje na devedesete – potisnute traume“ i „I ja se pitam“ – serijal u kojem žene pričaju o aktuelnim društvenim problemima i predlažu eventualna rješenja istih.

Nastojala je da ukaže na mlade pojedince vrijedne pažnje kroz serijale video emisija i tekstova „O njima će se tek pričati“ i „Mladi čuvari kulture i tradicije“. Autorka je serijala video emisija „Zvucima bogomolja“, kroz koje je uticala na očuvanje crkvi i džamija u Sandžaku, ali i vjersku toleranciju, približavanje i povezivanje Bošnjaka i Srba na ovim prostorima.

Sa ciljem da sačuva od zaborava mnoga važna događanja i ljude iz ovdašnje prošlosti, autorka je serijala tekstova „Pazar kojeg više nema“, video emisija „Ulicama sjećanja“ i „Alaturka soba – kulturno naslijeđe Bošnjaka“. Jedan od medijskih sadržaja ove novinarke jeste i onaj kroz koji je približila probleme osoba sa autizmom, a na koji je reagovala politička javnost u cilju njihovih rješavanja – dokumentarni film „I ja sam čovjek“.

Bila je član žirija na Festivalu stvaralaštva mladih 2016, 2017. i 2018. godine, u organizaciji Kulturnog centra Novi Pazar. ■

ISLAM I NAUKA (I)

Kako je kada i zašto prestala da se razvija Islamska nauka
-Historija prešućenih činjenica-

Tinta učenjaka je vrednija od krvi mučenika. (Hadis)

Ko opismeni deset vjernika, zaslužiće Džennet. (Hadis)

Ovaj je rad nastao u kontekstu programskih aktivnosti IH-DAS-a, a u okviru BANU-a, sa namjerom da u traženju sopstvenog identiteta Bošnjaka na Balkanu, prije svega zemalja bivše SFRJ, približi javnosti a posebno mladima činjenicu da je postojalo „Zlatno doba Islamske nauke“ u periodu od 750-1258.) godine, te njeni promotori, (koji su po priznanju svjetske naučne elite) zadužili kulturnu povijest, prije svega kao čuvari, prenositelji i stvaraoci mnogih civilizacijskih vrijednost.

Ove je hadise autor nekada davno pročitao u jednoj od zbirki hadisa. Bio je nakratko zatečen, zbunjen. Tokom života se često prisjećao toga. Međutim, kako se u tim se godinama nije bavio dubljom analizom značenja ove izjave (poslanika Muhammeda a.s.) ona je iak u okolnostima u kojima je njegova generacija živjela, u njemu napravila „diskretnu distancu“ spram onoga što su tada imali prilike čuti ili naučiti o Islamu. Od tadašnje uleme posebno. U današnje vrijeme, kada je vjera postala dominantan dio

Piše: **Dr. Šemsudin HADROVIĆ**

naših života nastavio je intenzivnije razmišljati o tome, što je uzrokovalo da počne sebi postavljati mnoga pitanja na koja u početku nije imao odgovora.

Dakle, ako je taj hadis izrekao poslanik Muhammed s.a.v.s., ili uostalom bilo ko drugi i bilo kada, znači da su nesumnjivo pored ostalih postojale dvije najznačajnije kategorije ljudi o kojima se u njemu govori. Učenjaci-naučnici i vjernici, mučenici-šehidi.

I sada, u kontekstu prioritete po-

trebe i želje za širenjem Islama toga doba, veličanstveni um poslanika Muhammeda s.a.v.s. nadahnut Božjom voljom prenosi taj stav i obznani ga narodu, obznani ga vjernicima (!!!), dajući prednost učenjacima i ističući vrijednost i značaj učenjaka, što je bila revolucionarna odrednica koja je snažno „povukla muslimane i islamsku civilizaciju“ ka sveopštem napretku i konačno ka svekolikoj dominaciji među narodima tada poznatog svijeta.

Kako je onda došlo do pada islamske nauke, njenog slabljenja i skoro nestajanja sa svjetske naučne pozornice? Odgovor na ovo pitanje moguće je pronaći jedino kroz postavljanje i traženje odgovora na niz drugih pitanja:

1. Kako je ostvarena ta svekolika civilizacijska, prije svega naučna i vjerska dominacija muslimana, koji su u *prvih sto godina* od objave (610.) osvojili, srednji istok, dobar dio dalekog istoka, čitavo sredozemlje te čak i dio Evrope u Anadaluziji (sadašnjoj Španiji i Portugaliji)?

2. Na koji način su ti učenjaci uspjeli da budu prepoznati kao najvažniji dio tadašnjeg islamskog društva?

3. Ko su bili učenjaci toga doba i kasnije sve do XV stoljeća koji su

Khalifat Omejada (do 750 god.)

<https://www.google.com/search.andaluz/>

ISLAMSKI UČENJACI

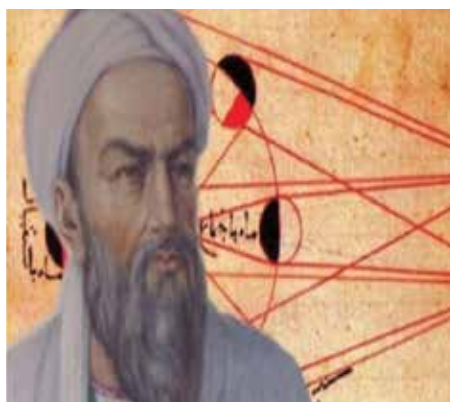
IBN SINA- AVICENA-
(980-1030)-Persija
(medicina, fizika, astronomija, filozofija,
matem)

AL HVARIZMI-(780-850)
Matematika, Algebra
(brojevi: umjesto rimskih XXXVIII arapski
38, CCCXXXVIII – 338)

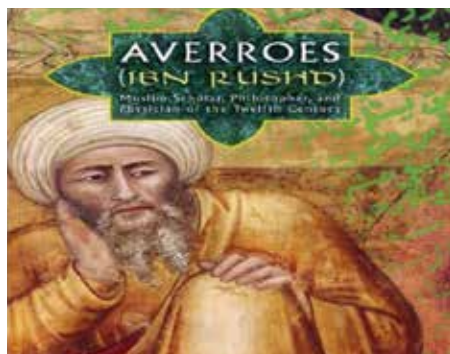
<https://www.dialogos.ba/sredovjekovnim-predodzbama-je-mjesto-u-srednjem-vijeku/>

Al-Biruni-(973-1050)-geodezija,
antropologija
(Izračunao obim zemlje tada sa 500
m.odstupanja)

Solarni sistem- izračunao trajanje jedne godine: 365 dana, 5 sati, 46 min, 24 sec.

IBN RUSHD- AVEROES-(1126-1198)
Cordoba
(filozofija, medicina, pravo)

*Al Masoud (986-956) hist.geo.
Arapski Herodot*

Al-HAITHAM-Alhazen (968-1040)
astronom, mate

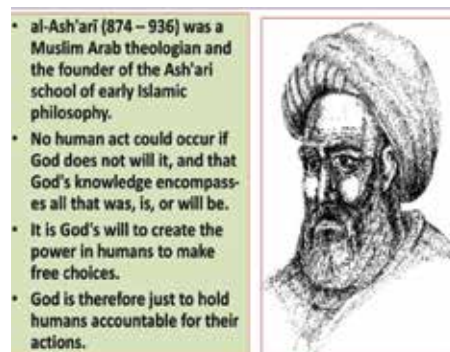
<https://hr.wikipedia.org/wiki/učrjnaci-al-biruni-i-ostali/>

AL MAJUSSI-Masoudi (930-994)
ljekar i psiholog

AL JAZZARI- (1136-1206)
otac robotike i modernog ing.

obezbjedivali uspon Islama?

4. Šta je uzrokovalo pad islamske nauke, te posljedično slabljenje i povlačenje islama sa tih prostora na kojima su preko VIII vijekova bili dominantni u svakom smislu te riječe?

5. Kakav je danas odnos islama i nauke u islamskom svijetu generalno a posebno kakov je taj odnos na prostorima na kojima mi danas živimo?

6. Šta bi danas trebalo preduzeti da se sjaj „Zlatnog doba islama“ iz perioda VIII-XV stoljeća koliko toliko vrati na svjetsku pozornicu?

USPON

Cjelokupna nauka srednjeg vijeka je poznata uglavnom kao „Islamska nauka“ iako se sam pojam NAUKA ne može definisati po vjerskoj ili nacionalnoj odrednici, jer NAUKA je jednostavno civilizacijska tekovina i ona pripada svima.

ZLATNO DOBA ISLAMSKO

NAUKE (VII – XV) je za kršćane u zemljama Evrope zapravo bio ono što se zove „Mračni srednji vijek“!!!!???

Intelektualni susret „Grčke i Arabije (misli se na razmjenu naučnih iskustava) bio je jedan on najvažnijih događaja u historiji civilizacije. Tada su Muslimani, prepoznavajući značaj nauke na temeljima grčkog iskustva napravili društvo koje sve do XV stoljeća držalo civilizacijski i naučni primat tada poznatog svijeta.)¹

Od prve naredbe svemogućeg Al-laha dž.š. prenesene preko Džibrila poslaniku Muhammedu s.a.v.s.: IKRE (uči), pa do momenta kada su muslimani kazali: “Traži nauku, pa makar u Kini“, bilo je jasno da je nauka dobila prioritarno mjesto u životu muslimana, i ona se od tada počela nezadrživo razvijati, doživjevši svoj najveći procvat od osmog do XIII pa i XV stoljeća. Taj period od 8 vijekova (VIII - XV) koji je započinjao prvo sakupljanjem, prevođenjem na arapski jezik

*Džabir ibn Hajjan-(721-815) ljekar,
sufijski filoz, alhemičar*

dotadašnjih naučnih znanja indijske, asirske, iranske, kineske i grčke civilizacije te njihova dugogodišnja analiza je zapravo bio „zlatni period“, islamske nauke. Najvažija stvar u svemu tome je to da je to bilo uvođenje naučne metodologije i prevodi su u dužem vremenskom periodu bili podstrek naučnih napredaka istaknutih učenjaka toga doba, tj. onih koji su živjeli u islamskom svijetu srednjeg vijeka. Oni su poticali iz različitih etničkih grupa: Bili su to Perzijanci, Arapi, Asirci, Kurdi, Egipćani, Indijci,

¹ Ešref Zimbegović: Uspion i pad islamske nauke

IBN ZUHR- AVENSOAR –Hirurg, pjesnik

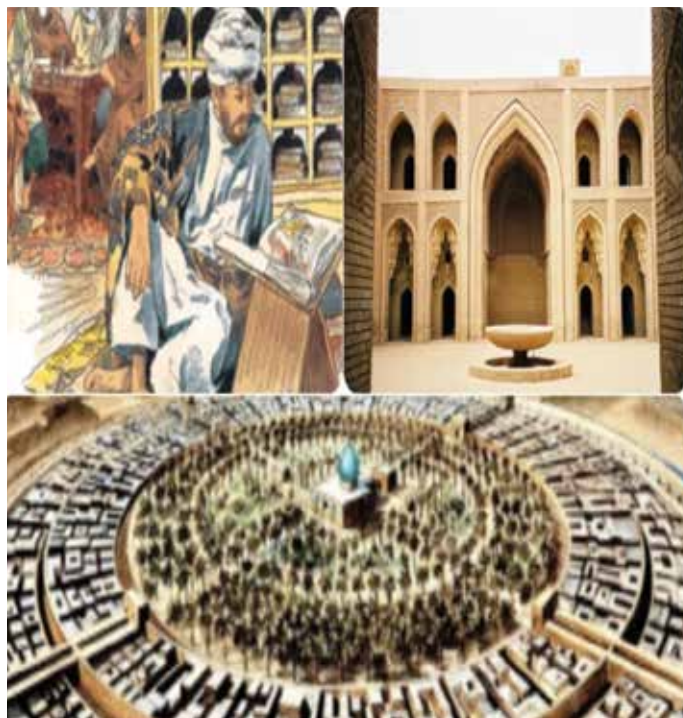

AL RAZI-Rhases (854/865-925)per.

- Pored mnogobrojnih naučnih okrića islamskih učenjaka „ZLATNOG DOBA“, islamske nauke, izdvajaju se i Antibakterijski izumi: Sapun, Al-kuhul, (Alkohol) dezinfekcija i Karantin (Ibn Sina) (Al Arbaniya- Četrdeset / Quarant-in), (od Quarant (lat.-četrdeset) Svi ovi izumi su se počeli primjenjivati u Bagdadu u bolnici davne 805-e godine (Khalif Harun Al Rašid).

V-i Abasidski kalifa Harun al Rašid

Bagdan 805 god. “Kuća mudrosti“ (Bayt al Hikmah)*

<https://balkantimes.press/kolijevka-nauke-kuca-mudrosti/>

Predosmanska plemena i drugi. Naravno, većina njih su bili Muslimani, ali je bilo i Kršćana, Jevreja, Hindusa i drugih. Ono što se podrazumijevalo pod pojmom Islamske civilizacije sa-

državalo je mnogo kultura i vjera toga doba, mada je Islam bio dominantan.

Kada je riječ o islamskoj nauci njeni se korijeni prije svega nalaze u grčkim, perzijskim arapskim, indi-

jskim, kineskim i nekim drugim manje uticajnim učenjima. Tadašnji obim islamskih naučnih dostignuća još uvijek nije u potpunosti obuhvaćen, niti shvaćen ali je svakako izuzetno velik

i predstavlja ogroman doprinos ljudskoj civilizaciji.

Na krilima Kur'anskih objava koje se odnose na to pitanje uz djelomičnu podršku i razumijevanje tadašnjih „nosioca vlasti i moći“ nauka je doživjela takav zamah i procvat da su prosto arapski jezik i Islam bili sinonimi za nauku i načina postignuća toga doba. To se posebno odnosilo na Bagdad i „Školu mudrosti“, u njemu te nešto kasnije na prvi univer-

temelju tih saznanja nastavi razvijati i unapređivati sve ono pod čime se podrzumijeva termin „islamska nauka“. Prva naslijeđena naučna znanja i dostignuća zapisana su na klinastom pismu i hijeroglifima. Međutim, perzijska, grčka a naročito islamska civilizacija malo je ili skoro nimalo tih znanja u tom dobu mogla dešifrovati i koristiti. Zato se pristupilo sakupljanju i prevođenju dostupnih znanja pri-

učenja tzv. Polimata Sokrata, Platona i Aristotela i drugih, koji su bili multitalentirani učenjaci, i koji su se bavili mnogim naučnim disciplinama.

Oblasti istraživanja islamskih učenjaka (HAKIMA) su prevashodno bile: matematika, astronomija, medicina, epidemiologija, fizika, alhemija, kosmologija, oftalmologija, geografija, kartografija, sociologija, psihologija, filozofija, antropologija i dr. Naučnici

(Tu su se školovali tadašnji veliki duhovi Evrope: Gerbert od Orijaka kasnije postao papa Silevester II, Andelard von Bat, Leonardo de Pisa - obnovio matematiku na zapadu, Albert Veliki, Robert Bekon, Mišel Skot, Alfonso X, Toma Akvinski, Francuz Abelar i mnogi drugi koji su strastveno pristupili prevođenju islamskih knjiga iz svih naučnih oblasti te tako postavili temelje kasnijoj evropskoj nauci koja je postepeno preuzimala primat).⁶

zitet u svijetu u gradu Fes u Maroku kao i na Andaluz tj. na gradove u Španiji kao što su Kordoba, Granada i drugi.

Jer, ako je proklamovan i stav da se svijet pored neophodnog posredovanja vjerovjesnika drži na četiri stuba:

1. -znanju učenih
2. -pravdi moćnih
3. -molitvi pravednih
4. -hrabrosti odvažnih

onda je jasno da je time obezbijedena ne samo egzistencija tog društva već i njegov beskonačni prosperitet.

Dakle, muslimani toga doba su na vrijeme uočili značaj nauke i naučnih dostignuća te su se posvetili pronalaženju, prevođenju i izučavanju nauke starih Grka, Bizantinaca, Rimljana, Indijaca, Kineza i drugih i nisu zanemarili značaj i potrebu da se na

je svega grčke nauke i civilizacije u kojoj je Sokrat dao Filozofiju a Aristotel Nauku. I jedna i druga su naravno postojale i prije ove dvojice, ali tek u embrionalnom obliku, a sa njima su rođene. Sva znanja prije Nove ere, bila su objašnjavana natprirodnim silama. Za njih su bogovi bili svugdje prisutni i sve određivali. Grci su bili prvi koji su se usudili dati prirodna objašnjenja svemirskih veza i tajanstvenih dešavanja. (Tales iz Mileta 640-550) i njegov učenik Anaksimander (610-540) su bili prvi koji su učinili te naučne korake, tvrdivši da su sunce i planete tek vatrene lopte a ne nikakva božanstva.²

Kasnije su Leukip (oko 440.prije Hr) i njegov učenik Demokrit otvorili prostor o atomima i njihovom slobodnom kretanju. Glavni izvori naučnih znanja za muslimane toga doba su bila

toga doba su u srednjem vijeku zastupali tzv. HOLISTIČKI koncept.³

Kada danas pretražujemo internetski dostupne materijale-linkove o islamskoj nauci i islamskim naučnicima uopšte, obično nailazimo na ono što se odnosi na period između osmog i petnaestog stoljeća. Taj period je označen vrhuncem, „zlatnim dobom islamske nauke“, čiji su glavni predstavnici Abu Abas (731- ?) Abbas ibn Firmas (875-) Ibn-Al Haytham, (X stoljeće), Al Biruni (973-1048) Al Jazari (1136-1206), Al Kindi () El Gazali (), Ibn Sina (Avicena), Ibn Ružd –Averoes 1126-), Ibn Khaldun al-Aash- ari, (1332-1406), Omar Khayyam (1048-1131), Zheng Ze (1371-1435) Gazi Husref Beg,(1480- u Serezu-Grčka,) Ibn Arebi, Jabir ibn Hayan, Ar Razi, Yunus Emre, i mnogi drugi.. ■

² [https:// wikipediaorg/wiki- antic-philosophy/](https://wikipediaorg/wiki-antic-philosophy/)

³ <https://wikipediaorg/wiki.the.philosophy/>

⁶ Resul Mehmedović, Preporod Evrope je došao s muslimanskim osvajanjem Španije, Sarajevo, DIALOGS, 2020.

RJEŠAVANJE PITANJA DEPONIJA I OČUVANJE ŽIVOTNE SREDINE U OPŠTINI PETNJICA

Odlaganje otpada je globalni ekološki problem koji pogađa mnoge lokalne zajednice, uključujući i opštinu Petnjica. S povećanom potrošnjom, količina generisanog otpada kontinuirano raste, dok postojeći kapaciteti za njegovo upravljanje postaju nedovoljni. Petnjica nema dovoljno razvijenu infrastrukturu za efikasno upravljanje otpadom. Nedostatak adekvatnih deponija, reciklažnih centara i sistema za separaciju otpada predstavlja veliki izazov. Sve ovo utiče na degradaciju zemljišta koja predstavlja značajan ekološki i socio-ekonomski problem u opštini Petnjica.

Neuređena odlagališta otpada, bilo da su legalizovana ili divlja, definitivno su za prirodnu sredinu najgori mogući način zbrinjavanja otpada. Osim što u atmosferu ispuštaju velike količine štetnih gasova, ona ugrožavaju floru, faunu, zemljišta i vode. Procesom truljenja biološkog otpada u nekontrolisanim uslovima stvaraju se procjedne vode. I tamo gdje postoje posude za odvojeno odlaganje, propisi se ne poštuju i otpad je često kontaminiran. Lokalne samouprave nemaju odgovarajuću opremu za sakupljanje otpada, niti je na nivou opština usaglašena metodologija za obračun stope pokrivenosti uslugama upravljanja komunalnim otpadom. "Prema Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (MEPPU), od 30. 05. 2024. u Crnoj Gori postoje 334 nezakonita odlagališta otpada", navedeno je u Nacrtu državnog plana upravljanja otpadom za period do 2028. Od tog broja, prema podacima MEPPU, najviše je nelegalnih odlagališta u Bijelom Polju – 106, slijedi Petnjica, gdje je

Piše: **Prof. dr Fehim KORAĆ**

identifikovano 30 nelegalnih odlagališta, Berane sa 27, Kotoru i Cetinju po 20.

Čvrsti komunalni otpad je jedan od najvećih problema zaštite okoline. Prikupljanje otpada u gradskim područjima je uglavnom zadovoljavajuće (blizu 45 % opština). Seoska područja, međutim, kod mnogih opština, nemaju organizovano prikupljanje otpada, tako da odlažu svoj otpad na nedozvoljena smetlišta, što predstavlja veliku opasnost po zdravlje ljudi i po okolinu.

Ambalažni otpad ima veliku ulogu u zauzimanju prostora na deponiji a koji se zbrinjava kao i komunalni otpad. Također, industrijski otpad uključuje stare akumulatore, gume, stara ulja a koji se mogu iskoristiti kao sekundarna sirovina. Veliki problem predstavljaju motorna ulja iz mašina, koja se nigdje ne skupljaju već se prosipaju u tlo na mjestu

nastajanja ili u mješoviti kanalizacioni sistem. Opština Petnjica ima oko 1.000 registrovanih motornih vozila i pod pretpostavkom da se jedanput godišnje vrši zamjena motornog ulja, dolazi se do podatka od oko 5.000 litara (5 litara/automobil) starog motornog ulja koje se nigdje ne skuplja.

Plastika. U ovaj materijal pakujemo gotovo sve i plastika je postala normalna pojava u modernom svijetu. Svake godine, čovječanstvo potroši 1,6 miliona buradi nafte samo da bi napravili plastične boce. S druge strane, prirodi je potrebno oko 1000 godina da razgradi jedan plastični predmet, dok je za plastičnu kesu potrebno oko 240 godina.

Konzerve. Aluminijum se može reciklirati u potpunosti i neograničen broj puta bez gubitka kvaliteta. Reciklirani metal ima potpuno iste karakteristike kao sirov materijal ali je potrebno manje od 25% energije za njegovu proizvodnju. Reciklažom 10 g limenke gubi se samo 0,4 g aluminijuma. Pored toga, i mnogi ostali metali se mogu puno jeftinije reciklirati nego ih dobiti metalurškim postupcima.

Staklo je jedan od najprirodnijih proizvoda na zemlji jer je napravljeno od pijeska. Također jedan od proizvoda koji se najlakše reciklira, jer je lomljenje i topljenje jednostavan postupak. Međutim, šokantno je da se staklo baci na odlagališta otpada, treba mnogo godina da se razgradi. Prema nekim izvorima, ponekad se uopće ne razgradi.

Papir je najrecikliraniji materijal na svijetu. Njemu treba između dvije i šest nedjelja da se razgradi. S obzirom na činjenicu da se proizvode prirod-

no, proizvodi od papira jedan su od najprikladnijih za razgradnje. Papiru treba samo četiri do šest sedmica kako bi se u potpunosti sam razgradio.

Baterije su jedan od najopasnijih predmeta koje treba ostaviti na odlagalištu otpada. Tanka metalna vanjska strana baterije razgradit će se za 100 godina, time se oslobađaju teški metali, koji se nikada neće raspasti i otrovni su za okoliš. Zbog toga se u gotovo svakoj većoj trgovini nalaze posebni spremnici u koje možete odložiti potrošene baterije.

Organski otpad. Iako mnogi smatraju da je najbezazlenije bacati hranu, ipak treba imati na umu da, na primjer, ljusci pomorandže treba šest mjeseci da se razgradi, dok jabuci ili banani treba oko mjesec dana.

Otpad hrane: Vrijeme razgradnje otpada hrane zavisi od vrste hrane. Treba najmanje 20 godina da se salata potpuno raspadne u odlagalištu zemlje. Zbog toga ne bi bilo loše kada bi se u koristilo kompostiranje kod kuće. Osim razgradnje otpada od hrane, činjenica je da se hrana na odlagalištima raspada bez kiseonika, stvarajući metan, gas koji je 23% jači od stakleničkih gasova, poput ugljen dioksida. Dok se dio ovog metana pretvara u energiju, velik dio odlazi u atmosferu, utičući negativno na klimatske promjene.

Vrijeme koje je potrebno nekim vrstama otpada da se razlože: plastične čaše - 50 godina; pamuk - tri mjeseca; kožne cipele - između 25 i 40 godina; baterije - 100 godina; drveni namještaj - od deset do petnaest godina; sanitarni ulošci - od 500 do 800 godina; stiropor - ne razlaže se.

Sanitarna Deponija

Sanitarna deponija je sanitarno-tehnički uređen prostor na kojem se, uz primjenu odgovarajućih tehnoloških postupaka, vrši odlaganje otpada. Sanitarne deponije se grade u skladu sa zakonodavstvom Crne Gore kao ekološke države i standardima EU koji regulišu oblast zaštite životne sredine, zdravlja ljudi i uticaj na klimatske promjene, Pravilnicima i Uredbama

Jedna od divljih deponija na području Petnjice

Crne Gore i Direktivom EU.

Da bi se izgradila sanitarna deponija potrebno je: usklađenost područja izgradnje deponije sa prostornim planom Crne Gore, studija lokacije za izgradnju deponije koja je regulisana Pravilnikom o deponijama, Idejni ili Glavni projekat usklađen sa zakonima Crne Gore, i preporukama Direktivama EU, Elaborati,...

Deponija se gradi na lokaciji u okviru koje površinska granica tijela deponije treba da bude minimalno udaljena:

- 300 m od naseljenih mjesta i mjesta namijenjenih rekreaciji, javnih parkova, rehabilitacionih centara i banja i poljoprivrednih površina namijenjenih uzgajanju povrća;

- 500 m od stalnih rječnih tokova i jezera, osim vodotoka sa malim protokom koji se mogu na dijelu deponije zatvorenim profilima kanalisati ili izvesti skretanjem vodotoka;

- 300 m od zaštićene prirodne ili

kulturne baštine.

Tijelo deponije treba da bude projektovano i izgrađeno tako da ne postoji mogućnost plavljenja tijela deponije podzemnim vodama u svim hidrološkim uslovima, da nije na lokaciji na kojoj vode iz pukotinskih stijenskih masa pune deponijski prostor, kao i da nije u I, II i III zoni sanitarne zaštite izvorišta, u skladu sa posebnim propisima. Deponije smještene u zoni seizmičkog uticaja projektuju se tako da, prekrivni sloj kosina i dno deponije, sistem za sakupljanje ocjernih voda i gasa i završni prekrivni sloj, obezbjeđuju otpornost na najveće horizontalne seizmičke uticaje.

Reciklažno dvorište je nadzirani ograđeni prostor namijenjen odvojenom prikupljanju i privremenom skladištenju manjih količina posebnih vrsta otpada.

Da bi se maksimalno smanjila količina otpada koja se odvozi na de-

ponije može se razmišljati o kombinaciji reciklažnih dvorišta, transfer stanica i manjih centara za selekciju i obradu otpada. Perspektiva razvoju ovog kraja ogleda se i u selekciji i recikliranju otpada. Otpad nije smeće.

Prema definiciji, centar za reciklažu je mjesto gdje se dovozi sav odvojeno prikupljeni materijal (plastika, staklo, papir i slično), presuje/melje/balira i šalje dalje trećim licima na reciklažu. U opštini ne postoji takav centar u funkciji koji se bavi otkupom reciklažnih sirovina kao što su: željezo, papir, PET ambalaža, aluminijum i aluminijumske boce, bakar, stara vozila, papir-karton.

Transfer stanice

Transfer (pretovarna) stanica je mjesto na koje se otpad doprema i privremeno skladišti radi selektiranja ili pretovara prije transporta do mjesta za preradu i zbrinjavanje. Transfer stanice se koriste za sakupljanje komunalnog otpada za udaljenosti veće od 15 km od mjesta gdje se vrši tretman ili odlaganje otpada (npr. sanitarna deponija).

Transfer stanica

Transfer stanice su prostori, objekti i postrojenja u kojima se otpad iz jedne opštine ili regiona, nakon izdvajanja sastojaka koji se mogu ponovo upotrijebiti, reciklirati ili preraditi, balira i priprema za transport do sanitarne deponije. Dakle, u transfer stanici se iz otpada mogu izdvojiti korisni sastojci, npr. staklo, papir, plastika, metali, organske materije, a zatim se svaka od tih

komponenti odvojeno skladišti i transportuje na daljnji tretman.

Preostali otpad, koji se mora odložiti na deponiju, također se privremeno skladišti i, kada se sakupe dovoljne količine, odvozi na sanitarnu deponiju.

Izgradnjom sanitarnih deponija javlja se i potreba za uvođenjem transfer stanica koje će omogućiti ekonomičan transport otpada na velikim udaljenostima, od lokacije stvaranja do mjesta konačnog odlaganja (sanitarna deponija). U zemljama EU-a, ove udaljenosti mogu biti veće i od 100 km.

Državnim planom upravljanja otpadom za 2023-wijelom Polju.

Dinamika i način odvoza i prikupljanja otpada

Otpad se preuzima i odvozi sa užeg gradskog područja 22 dana u mjesecu (pet dana u sedmici), a sa šireg područja minimalno 4 puta mjesečno. Otpad iz užeg gradskog područja odvozi se češće, dok se šire gradsko područje obilazi smanjenom dinamikom. Dinamika se određuje na način da se najekonomičnije usaglasa troškovi transporta otpada sa kapacitetima kontejnera za prikupljanje otpada.

Sakupljanje kabastog otpada vrši se prema potrebama s obzirom da su za to potrebni različiti tehnički uslovi u odnosu na sakupljanje

Reciklažno dvorište u Petnjici

običnog komunalnog otpada a s obzirom na neorganizovani karakter njegovog odlaganja. Pojačan pritisak stanovništva iz inostranstva, uzrokuje znatno veću produkciju otpada i zagušenje saobraćaja što uzrokuje probleme u odvozu otpada i pojačano angažovanje ljudskih i materijalnih resursa.

Pokrivenost redovnim organizovanim odvozom otpada na teritoriji opštine Petnjica je niska uzimajući u obzir količinu proizvedenog otpada i štetne posljedice istog po životnu sredinu. Trenutno nisu iskorištene zakonske mogućnosti za rješavanje ovog problema. Koriste se dva načina prikupljanja otpada: u kontejnere i u vreće. Prikupljanje otpada u organizaciji komunalnog preduzeća vrši se u kontejnere i plastične vreće i to je integralni način, dakle sav otpad se bez bilo kakvog razdvajanja odlaže u kontejnere.

Ciljevi koje treba postići u pravcu zaštite životne sredine

Da bi se zaustavio trend u nagomilavanju evidentiranih problema potrebno je postaviti određene ciljeve i angažovati sve raspoložive resurse u ostvarenju tih ciljeva. Ciljevi se mogu definisati kroz praktičan i učinkovit rad na terenu što upućuje da se svaki segment može posmatrati kao globalni cilj (šuma, voda, zrak, zemljište, flora, fauna i sl.). Poseban cilj koji bi u sebi sublimirao sve ostale ciljeve jeste odnos prema divljim deponijama smeća.

Ukoliko se pristupi sistematskom rješavanju problema divljih deponija, što svakako podrazumijeva fizičko uklanjanje i sanaciju terena, onemogućavanje stvaranja novih i reaktiviranje starih deponija i sl., to bi stvorilo dobre osnove za lakše rješavanje drugih, isto tako bitnih ciljeva, kao što su zaštita većih i manjih vodotoka, izvorišta pitke vode, poljoprivrednog zemljišta ali i šumskog područja jer se obično ovakve deponije po nekoj čudnoj logici i formiraju uz gore

nabrojane lokalitete. S obzirom da se radi o više hiljada kubnih metara nagomilanog smeća (otpada) koje se svakodnevno uvećava upućuje na potrebu ozbiljnog angažovanja oko rješavanja ovog problema. Svi daljnji potezi bi bili koordinirani i potkrijepljeni kvalitetnim projektima čijom bi se vremenskom implementacijom uspostavio sistem vrijednosti koji bi se u narednim fazama dograđivao i oplemenjivao.

Program podizanja svijesti

S obzirom da nam je stanje svijesti i svjesnosti većeg dijela građana na niskom nivou, ovom problemu

financijskih sredstava.

Informisanje javnosti

Informisanje javnosti i podizanje nivoa svijesti stanovništva o potrebi upravljanja otpadom i drugim ekološkim problemima može i mora se realizovati i ta aktivnost mora biti kontinuirana, dio školskog sistema, pa i predškolskog. Za ovu aktivnost potrebno je najmanje novca a pruža najbolje rezultate, jer ako ekološki osviješten građanin djeluje tako da proizvodi što manje otpada i odlaže ga na dozvoljena mjesta, neće biti nelegalnih deponija i sličnih ekoloških problema za čije rješavanje

Okrugli sto u Petnjici

treba posvetiti posebnu pažnju. Na ovome se do sada radilo nešto ali nedovoljno. Prisutne su određene aktivnosti opštine i nevladinog sektora. Informisanje javnosti i podizanje nivoa svijesti stanovništva o potrebi upravljanja otpadom i drugim ekološkim problemima može i mora se realizovati i ta aktivnost mora biti kontinuirana. To su projekti lokalnog i ograničenog karaktera i jednokratne akcije koje ne daju dovoljan efekat i čime se ne postižu značajni rezultati. Ovo treba da bude kontinuirana aktivnost – kampanja od nekoliko godina i u ovo treba uložiti dovoljno

je su potrebna značajna finansijska sredstva.

Građani, privredni subjekti i udruženja nemaju dovoljno informacija o ovim a i o sličnim aktivnostima koje se dešavaju u organima uprave i javnim preduzećima, a to je zbog toga što nam sistem informisanja nije dovoljno razvijen kao i zbog toga što građane i privredne subjekte, udruženja i sl. mnoge stvari, dešavanja i pojave ne interesuju dok ih direktno ne “pogode”. Stoga je potrebno posvetiti posebnu pažnju informisanosti javnosti o svim ovim aktivnostima koristeći postojeće i uvesti neke nove načine pružanja

informacija i kontinuirano raditi na podizanju svijesti kod svih starosnih kategorija stanovništva. S obzirom da se radi o uvođenju novina na neka područja komunalno preduzeće se na neki način mora "nametnuti" građanstvu sa novim idejama i novim aktivnostima, a zajedno sa opštinom mora provesti jaku kampanju tako da sve potrebne informacije moraju stizati do svakog građanina putem sredstava informisanja, udruženja, škola i drugih javnih ustanova. Potrebno je organizovati predavanja, tribine, organizovati akcije i kontinuirano raditi na izradi i distribuciji brošura, letaka i slično.

Zakonom o upravljanju otpadom propisano je da su opštine dužne da naprave lokalni plan upravljanja otpadom. Na rukovodstvu opštine Petnjica je da odabere plan upravljanja otpadom, uradi studije-projekte sa kojima se mogu kandidovati kod međunarodnih fondova za finansiranje. Akcenat staviti na daljnjem, ubrzanom razvoju kapaciteta razvoja komunalnog preduzeća opštine Petnjica, odabir razvojnih projekata za sakupljanje, obradu otpada sa ciljem koji je postavljen planom upravljanju otpadom za period 2023-2028.godine. I realizaciji započetih projekata.

Također aktivnost usmjeriti, na saradnju sa nadležnim Ministarstvom i Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Eko fondom i drugim nevladinim organizacijama, inostranim partnerima, građanima i svim zainteresovanim subjektima i pojedincima, koji za cilj imaju podizanje svijesti o važnosti zaštite životne sredine.

Kao dokaz dobre volje i riješenosti da se počne rješavati problem sa otpadom, grupa entuzijasta i volontera organizovala je sakupljanje smeća pored saobraćajnice od Stenica do stadiona u Gusarama. Učestvovalo je 20-tak ljudi dobre volje. Trebalo je samo par sati laganog rada da se vide rezultati.

Nakon toga je organizovan Okrugli sto na temu: „Očuvanje životne sredine – izazov i razvojna šansa opštine Petnjica“. Svoja izlaganja su imali: Ruždija Kočan, dipl ecc, inače inici-

Ruždija Kočan

jator ove ideje, zatim prof. dr Fehim Korać, prof. dr Isat Skenderović, Jasmin Čeman, dipl ing hemijske tehnologije, prof. dr Ibro Skenderović i Emil Kočan, samostalni konsultant za razvojne projekte.

Nakon te inicijalne akcije uslijedile su još neke aktivnosti na čišćenju i razgovorima na temu zbrinjavanja otpada.

Napravljena je viber-grupa u koju su uključeni svi koji mogu doprinijeti rješavanju pitanja otpada i korištenja otpada kao materijala koji se može reciklirati i koristiti dalje. Grupa ima preko 100 članova. U njoj su i mladi i stariji, i profesori, inženjeri, pravnici, turistički radnici, studenti, penzioneri – svi koji žele da se stanje promijeni.

Došlo se do ideje da se registruje nevladina organizacija, radnog naziva „BIHORSKA EKOLOŠKA AKCIJA – PETNJICA“, čiji bi ciljevi bili: zaštita životne sredine u skladu sa principima održivosti; edukacija

stanovništva o zaštiti životne sredine i podizanje nivoa svijesti građana o klimatskim promjenama; promocija eko-turizma kroz zaštitu prirodnih resursa Crne Gore, sa fokusom na teritoriju Bihora, a u cilju razvoja bihorskog kraja i smanjenja stope siromaštva; realizacija eko-turističkih akcija koje uključuju zaštitu biodiverziteta, recikliranje, zaštitu voda i promociju energetske efikasnosti; podsticanje građanskog aktivizma i volonterizma kroz organizaciju akcija i kampanja, u saradnji sa lokalnim stanovništvom opštine Petnjica, a u cilju zaštite životne sredine; pružanje pomoći i konsultantske usluge nevladinim organizacijama u sektoru životne sredine; davanja doprinosa unapređenju zakonodavnog okvira u sektoru životne sredine u Crnoj Gori u cilju unapređenja kvaliteta životnog okruženja; promocija reciklaže i cirkularne ekonomije; promocija i davanje doprinosa energetske efikasnosti; promocija rodne ravnopravnosti i ostalih ciljeva održivog razvoja ekološke aktivnosti; izrada studija, analiza, monitoring stanja životne sredine u cilju uvođenja inovacija u sektoru životne sredine; unapređenje znanja i vještina članova nevladine organizacije putem edukacije, obuka, seminara, razmjena naučnih i tehničkih informacija sa organizacijama sličnog tipa; povezivanje, umrežavanje sa aktivnostima i organizacijama iz sektora životne sredine na nacionalnom i međunarodnom nivou; pristup fondovima, donatorima, grantovima i sponzorstvima u cilju ostvarivanja ciljeva nevladine organizacije.

U izradi je prijedlog Statuta i aktivnosti oko organizacije Osnivačke skupštine. Pored toga, u toku su aktivnosti sa udruženjima i klubovima iz Luksemburga, Švajcarske, Njemačke i Slovenije za posjete pomenutim državama u cilju razmjene iskustava u tom sektoru. Akcija se provodi na zadovoljstvo svih koji su zainteresovani za poboljšanje kvaliteta života u Bihoru. ■

Kulturni centar Novi Pazar

STRUČNI SKUP O OBIČAJIMA NARODA NOVOPAZARSKOG KRAJA

Održavanjem okruglog stola o temi „Simbolika kruga u narodnoj i vjerskoj tradiciji Bošnjaka i Srba Novog Pazara i okoline“, organizator Kulturni centar Novi Pazar imao je za cilj istraživanje određenih običaja radi njihovog očuvanja, sa objašnjenjem zašto i na koji način se on provodi ili se nekada provodio u nekoj tradiciji, zatim prezentovanje cjelokupnih običaja, uz samo pominjanje drugih elemenata koji ga sačinjavaju (kao što je npr. muzička praksa pjevanje uz okretanje tepsije i sl.), kao segmenta nematerijalnog kulturnog naslijeđa. Učesnici su, takođe, uz opis određenog običaja i rituala, objasnili porijeklo tog čina i njegovu simboliku, te napravili paralelu kako je nekad bilo, a kako je sad.

Učesnici i njihove teme su:

– dr. Nina Aksić (Etnografski institut SANU, Beograd) – „Krug kao element nematerijalnog i materijalnog kulturnog naslijeđa u Novom Pazaru i okolini“;

– dr. Milina Ivanović Barišić (Etnografski institut SANU, Beograd) –

Piše: **Hasna ZILJKIĆ,**
Kulturni centar Novi Pazar

„Krug u tradicionalnom kontekstu“;
– prof. dr. Sead Šemsović (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu,

Državni univerzitet u Novom Pazaru) – „Oblik prave i kružnice u islamskoj praksi“;

– prof. dr. Redžep Škrijelj (Učiteljski fakultet u Novom Pazaru) – „Krug muslimana i njegova snaga u običajima“.

jnom pravu Peštera“;

– dr. Dalibor Todorović (Novi Sad) – „Tradicionalno naslijeđe u selima sliva Raške i srednjeg Ibra kroz simboliku kruga“;

– dr. Mensur Zukorlić (orijentalista) – „Bošnjački vjerski običaji prilikom nadijevanja imena djeci i akika“;

– msr. Sead Avdović (Sinan-begova medresa, Novi Pazar) – „Tradicionalni obredi i običaji kroz prizmu vjere u Novom Pazaru i okolini“;

– Vahida Mušović (diplomirani orijentalista, Novi Pazar) – „Simbolika kruga u običajima i duhovnosti Bošnjaka Novog Pazara od dječijih igara do ispunjenja životnog ciklusa“;

– Suada Kurpejović (Novi Pazar) – „Djevojačka sprema kao simbol ljubavi i nade u sretan život“;

– Goran Asović (predsjednik i umjetnički rukovodilac KUD-a „Golija“, Novi Pazar) – „Krug u narodnoj igri i pjesmi“;

– Bojan Radovanović (umjetnički saradnik u oblasti narodnih igara) – „Običaji stanovništva Novog Pazara i okoline prezentovani u folklornim igrama“;

– msr. Edina Arslanović (profesor – Gimnazija, Tutin) – „Tradicionalni svadbeni običaj prstenovanja nevjeste kod Bošnjaka u Sandžaku“;

– msr. Hasna Ziljković (Kulturni centar Novi Pazar) – „Preplitanje narodne

i vjerske tradicije kod stanovništva Novog Pazara i okoline“, ujedno i moderator okruglog stola.

U dijelu „Diskusije i zaključci“, dr. Milina Ivanović Barišić, naučni savjetnik Etnografskog instituta SANU Beograd, pohvalila je događaj, sagledavajući njegovu posebnost u tome što je sastav učesnika različit, s obzirom na to da nisu u pitanju samo naučni istraživači, te da je terensko zapisivanje, koje je inače važno za istraživanje, prisutno i da je dobro urađeno. Takođe, ona je istakla važnost same teme, kao i to da o njoj treba da govore i zapisuju istraživači sa ovog područja, dakle iz Novog Pazara i okoline, jer imaju

šta da pronađu, te da je ovaj kraj jedno veliko bogatstvo. „Zapisivanje je važno zbog budućih naraštaja i obaveza sadašnje generacije je da to uradi što vjerodostojnije“, zaključila je ona.

Trebalo bi da uskoro bude odštampan zbornik radova sa ovog stručnog skupa, koji je održan krajem 2023. godine u Kulturnom centru, a koga su finansijski podržali Ministarstvo kulture Republike Srbije i Grad Novi Pazar.

Nematerijalno kulturno naslijeđe se prenosi sa generacije na generaciju, zajednice i grupe ga iznova stvaraju u zavisnosti od okruženja, njihove interakcije sa prirodom i istorije. „Uzimajući u obzir brze promjene i modernizaciju savremenog društva, važno je da se posebna pažnja posveti očuvanju tradicije. Narodni običaji i tradicija čine sastavni dio kulturne baštine i predstavljaju temelj na kojem se gradi identitet jednog naroda.

U današnjem digitalnom dobu, arhiviranje i digitalizacija kulturne baštine igraju važnu ulogu u njenom očuvanju. Kroz digitalne arhive možemo sačuvati dragocjene materijale, kao što su stari dokumenti, fotografije, audio i video zapisi, koji bi mogli biti izgubljeni ili uništeni tokom vremena. Prednosti digitalizacije su mnogobrojne, uključujući lakši pristup i dostupnost za sve korisnike, mogućnost brzog širenja informacija i lakše dijeljenje kulturnog naslijeđa sa drugim kulturama i zajednicama.“ (Vidi: <https://carsija.rs/ocuvajte-pricu-bogate-istorije-kulture-i-srpske-tradicije/>; posljednja posjeta: 15.12.2024.) ■

Antimikrobno djelovanje origana (*Origanum vulgare* L.)

Uvod

Uпотреба biljaka i biljnih dijelova kao lijekova datira još od prahistorijskog perioda. Koristeći biljke u svakodnevnoj ishrani čovjek je uočavao njihova ljekovita svojstva. Biljke su predstavljale osnov liječenja i profilakse, mnogo prije nego što je nauka uspjela da potvrdi njihov farmakološki efekat. Najstariji pisani zapis o upotrebi ljekovitih biljaka pronađen je na sumerskoj glinenoj pločici iz Nipura staroj skoro 5000 godina koja sadrži recepte za izradu ljekovitih pripravaka, a u kojima se pominje preko 250 različitih vrsta biljaka. Civilizacije antičke Kine, Indije, Egipta kao i civilizacije sa područja Sjeverne Afrike imale su pisane dokaze o upotrebi biljaka za liječenje mnogih bolesti. Zahvaljujući antioksidativnim, antimikrobnim, insekticidnim i antiinflamatornim svojstvima sekundarnih metabolita biljaka, korištenje biljnih preparata ima dugu tradiciju u ishrani, aromaterapiji i alternativnoj medicini. Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da 70-80% ljudske populacije koristi medicinske i aromatične biljke zbog njihovih medicinsko-terapeutskih efekata.

***Origanum vulgare* L.** (origano, divlji origano, divlji mažuran, vrani-
lova trava, mravinac, mekulica) je od davnina poznat kao aromatična, ljekovita i medonosna vrsta. Naziv origano potječe iz grčkih riječi „oros“ i „ganos“ što bi se moglo prevesti kao „radost planine“. Origano je bogat eteričnim uljima koja cijeloj biljci daju ugodan miris. Origano tradicionalno ima dvije osnovne namjene jer se koristi kao začinska biljka u kulinarstvu i kao ljekovita biljka u pripremanju čajeva i različitih ljekovitih pripravaka. Kao začinska biljka ima veliku

Piše: Prof. dr.
Renata BEŠTA-GAJEVIĆ

Prirodno-matematički fakultet
Univerziteta u Sarajevu,
Bosna i Hercegovina

ekonomsku važnost, a ova biljka kao začin svjetski poznata postaje nakon Drugog svjetskog rata sa porastom broja lanaca brze hrane gdje se koristi kao začin. Od tada trgovina ovom biljkom raste, a začin svijetu postaje poznat pod nazivom origano. Ono što biljku *Origanum vulgare* čini izvanrednim začinom i moćnim lijekom je eterično ulje. Novija istraživanja istaknula su ljekovita djelovanja pojedinih komponenti eteričnog ulja origana kao što je baktericidno, antiviralno, fungicidno, antireumatsko, antiseptičko i antitoksično djelovanje. Agencija za hranu i lijekove Sjedinjenih Američkih Država je prepoznala više od 150 biljaka koje daju eterična ulja, smole i destilate, a koje su sigurne za konzumaciju. Takve biljke nose oznaku GRAS (engl. *Generally Recognized As Safe*) kao opće prepoznate i sigurne. U tu skupinu ubrajaju se origano (*Origanum vulgare* L.), ružmarin (*Salvia rosmarinus* L.), kadulja (*Salvia officinalis* L.), timijan (*Thymus vulgaris* L.), bosiljak (*Ocimum basilicum* L.), lovor (*Laurus nobilis* L.), metvica (*Mentha piperita*), peršun (*Petroselinum crispum* Mill.), estragon (*Artemisia dracunculus* L.), korijander (*Coriandrum sativum* L.), maslačak (*Taraxacum officinale* Web. Ex Wigg.), lavanda (*Lavandula officinalis* Wigg.), vrijesak (*Satureja hortensis* L.). Origano pokazuje terapijsko djelovanje kod liječenja bolesti respiratornog sistema, infekcija urinarnog sistema te i za posjećivanje apetita. Od origana se priprema čaj koji se odlikuje antibakterijskim, antivirus-

nim, antioksidativnim i protuupalnim djelovanjem. Eterično ulje origana je pokazalo veliku prednost antibakterijskog djelovanja u poređenju sa uljima drugih aromatičnih biljaka. Osim navedenog, ulje pomaže u regulaciji šećera, uklanjanju infekcija i raznim drugim zdravstvenim

problemima. U sastav eteričnog ulja origana ulaze karvakrol i timol, flavonoidi (antioksidansi), vitamini A i C te minerali. Karvakrol predstavlja najvažniju komponentu i nosioca antiumikrobnog djelovanja. To je fenolni spoj sa izrazitim antiseptičkim svojstvima. Zanimljivo je da predstavlja jedan od najjačih

prirodnih antioksidansa te prestiže jabuku u tom djelovanju za 40 puta.

Morfologija i ekologija vrste *Origanum vulgare* L.

Origano je je višegodišnja, žbunasta biljka koja pripada porodici Lamiaceae. Rod *Origanum* broji 42 vrste i 18 hibrida, široko rasprostranjenih na području Euroazije i sjeverne Afrike, a unutar roda je izvršena podjela na 10 sekcija. Vrsta *Origanum vulgare* L. izdiferencirana je na šest podvrsta, u zavisnosti od razlika u indumentumu,

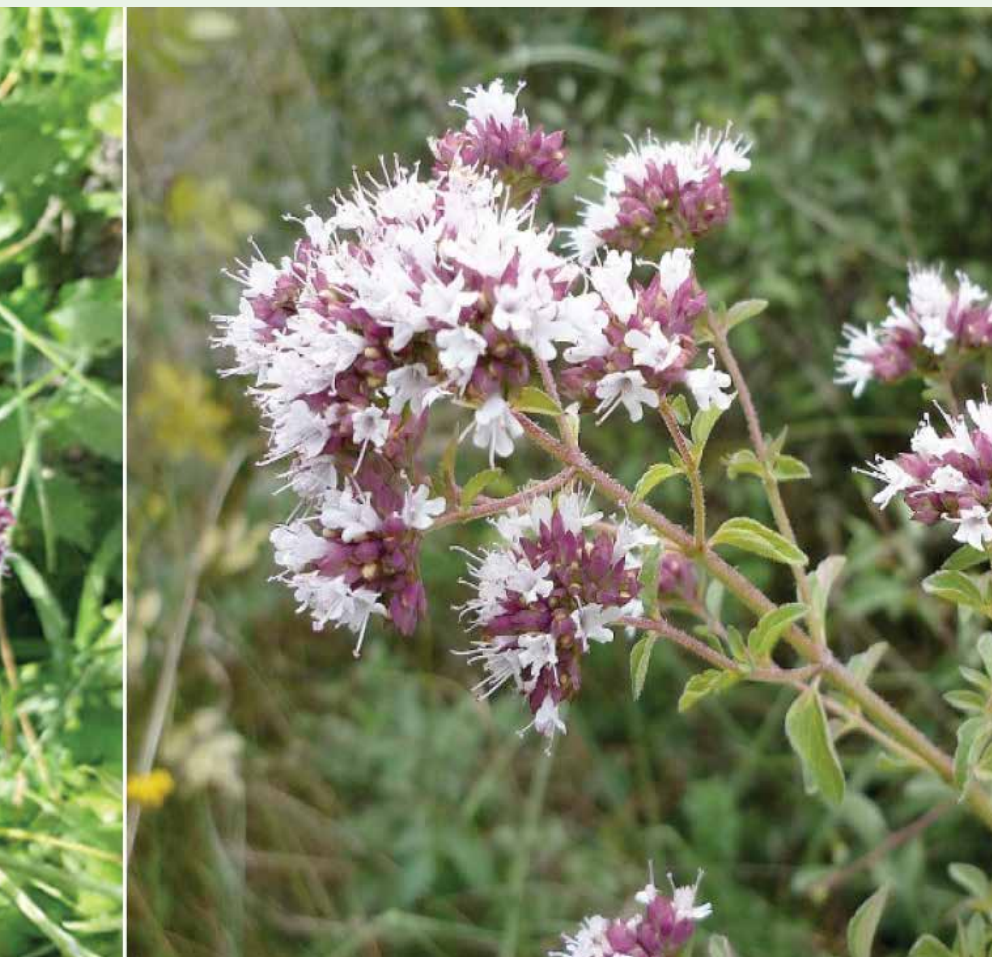
dlakama, sa sjedećim žlijezdama, aromatičan je i obojen tamno-zeleno, a može biti i purpurno-ljubičaste do mrkocrvenkaste boje. Stabljika samo pri osnovi djelimično leži na zemlji, ostalim dijelom je uspravna, kruta, visine 20-50 cm. Listovi su sa lisnom drškom dužine 3-10 mm, liska je jajastog oblika dužine 1-4 cm, nenazubljena ili nejasno nazubljena, a pri osnovi je naglo sužena u dršku. Liska na licu i naličju ima utisnute žlijezde. Cvjetovi su dugački 4-7 mm sa kratkom cvijetnom drškom, po 1-3 složeni u sjedeće dihajizijume, koje su grupisane u male,

dvopolnih cvijetova je uočljivo duža od čašice, dok su prašnici okruglasti i daleko izlaze van krunice. Polenova zrna imaju 6 uzdužnih nabora. Stubić dužinom nadmašuje prašnike. Plodići su izduženog jajastog oblika, dužine oko 1 mm, glatki i mrke boje.

Vrsta *Origanum vulgare* L. ima najširu rasprostranjenost od svih predstavnika roda *Origanum* te je rasprostranjena u mediteranskim i kontinentalnim područjima Evrope, eurosibirskoj geografskoj regiji, zapadnoj i centralnoj Aziji te na Tajvanu i Kanarskim otocima. Može rasti u rasponu od 0 do 4 000 m nadmorske visine, a preferira sunčana i topla staništa te kamenita karbonatna tla, koja obično imaju nizak sadržaj vlage. Cvjeta od maja do oktobra.

Antimikrobno djelovanje origana

Vrste roda *Origanum* i njihovo antimikrobno dejstvo dobro su istraženi. Mnogobrojna istraživanja potvrđuju veliki antimikrobni potencijal ekstrakata biljnih dijelova i eteričnog ulja vrste *Origanum vulgare* L. kako za Gram-negativne tako i za Gram-pozitivne bakterije. Antimikrobno djelovanje esencijalnog ulja origana je mnogo bolje proučeno u odnosu na ekstrakte ove biljke. S obzirom na to da se eterična ulja sastoje od velikog broja hemijskih komponenti i njihovo antibakterijsko djelovanje je zasnovano na više različitih mehanizama. Različite komponente eteričnih ulja samostalno ili sinergistički djeluju na različite strukture bakterijske ćelije. Zbog svoje hidrofobne prirode eterična ulja intereaguju sa lipidnom membranom bakterijske ćelije i povećavaju njenu permeabilnost. Permeabilnost ćelijske membrane nastaje kao rezultat promjene membranskog potencijala, kolapsa protonske pumpe, izlaska jona iz ćelije što za posljedicu ima lizu i ćelijsku smrt. Dokazano je da eterično ulje origana ima antimikrobno djelovanje na bakterije pa je tako veliki broj istraživanja pokazao da esencijalno ulje origana ima izraženo antimikrobno djelovanje na rast bakterija: *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Staphylococcus aureus*, *Bacillus cereus* i *gljivicu Can-*

broju sesilnih žlijezda na listovima, brakteja i čaške te veličini i boji brakteja i cvjetova: subsp. *vulgare*, subsp. *glandulosum*, subsp. *gracile*, subsp. *hirtum*, subsp. *viridulum* i subsp. *virens*. Biljka ima horizontalni rizom sa podzemnim stolonima i mnogobrojnim končastim korjenima. Izdanak je često prilično snažan, a može biti skoro go ili gusto pokriven dugačkim

terminalne i pazušne, glavičaste cilindrične ili prizmatične, jajaste prividne klasiće koji zajednički stvaraju razrijeđene, piramidalne do štitaste cvasti u vidu metlice Čašica je zvonasta, a čašična cijev je lijevkasta sa 13 slabo istaknutih nerava. Krunica je dvousnata, cjevasta, svijetlo do tamno crvene boje, a ponekad može biti i prljavo bijele boje (Sl. 1). Krunična cijev kod

dida albicans. Također, ulje origana inhibira rast patogenih sojeva: *Escherichia coli* i *Pseudomonas aeruginosa* te i bakterije *Klebsiella pneumoniae*, *Staphylococcus aureus*, *Bacillus megaterium* i gljivice roda *Epidermophyton*. Dalje istraživanja pokazuju da je antibakterijsko djelovanje esencijalnog ulja origana zabilježeno i na rast Gram-pozitivnih bakterija (*Staphylococcus aureus*, *Enterococcus faecalis*, *Listeria monocytogenes*, *Bacillus cereus*) te na rast Gram-negativnih bakterija (*Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Yersinia enterocolitica*), dok je antifungalno djelovanje zabilježeno na rast gljivica *Candida albicans*, *Aspergillus flavus* i *Penicillium islandicum*. Prema rezultatima našeg istraživanja veoma dobro antimikrobno djelovanje ekstraktata lista i cvijeta biljke *Origanum vulgare* dokazano je na rast bakterija *Staphylococcus aureus*, meticilin rezistentni *Staphylococcus aureus* (MRSA) i *Bacillus subtilis* (Sl. 2).

Primjena eteričnog ulja origana kao konzervansa

Dostupna naučna i stručna literatura upućuje na veliki potencijal upotrebe eteričnih ulja. Eterična ulja su se pokazala kao učinkovit konzervans u prehrambenoj i kozmetičkoj industriji, samostalno ili u kombinaciji sa sintetičkim aditivima. Konzervansi su supstance kojima je glavni cilj inhibicija mikrobnog rasta te produženje trajanja i očuvanje kvalitete proizvoda. Konzervansi trebaju biti netoksični, učinkoviti i kompatibilni s ostalim sastojcima proizvoda kojeg konzerviraju. Najvažniji faktor kod odabira konzervansa je širok spektar djelovanja, tj. da djeluje inhibirajuće na više vrsta mikroorganizama odjednom. Dodatkom eteričnih ulja proizvod ostaje duže mikrobiološki ispravan te ima izraženiji antioksidacijski učinak. Korištenje eteričnog ulja origana u hrani zanimljivo je zbog njegovih svojstva inhibicije rasta patogenih bakterija kao što su *Salmonella typhimurium*, *Escherichia coli*, *Staphylococcus*

aureus, *Bacillus cereus*, *Campylobacter jejuni*, *Yersinia enterocolitica* i *Listeria monocytogenes* te na taj način može spriječiti bolesti koje se prenose hranom. Ove bakterije mogu uzrokovati trovanja hranom i mogu izazvati ozbiljne zdravstvene probleme kod ljudi. S komercijalnog stajališta zanimljivo je da upotreba eteričnog ulja može da produži valjanost i organoleptička svojstva proizvoda, a dodatna prednost origana je što se tradicionalno primjenjuju u hrani kao začim. Moguće je koristiti i eterična ulja koja se do sada nisu povezivala s određenom namirnicom, ukoliko koncentracija u kojoj imaju antibakterijsko djelovanje ne dovodi do nepoželjnih promjena okusa i mirisa. S obzirom na trendove promjena u prehrani stanovništva koje idu u smjeru smanjivanja umjetnih i sintetskih dodataka hrani, moguće je da će doći do porasta potražnje za eteričnim uljima, što bi moglo biti poticaj bioinženjerima na proizvodnju biljaka koje imaju veću sposobnost sinteze eteričnih ulja. Ukoliko se to ostvari svakako je neophodno na međunarodnoj razini standardizirati komponente eteričnih ulja koje su komercijalno dostupne.

Zaključak

Česta upotreba antibiotika, kako

u humanoj tako i u veterinarskoj medicini, rezultirala je pojavom rezistencije bakterija na različite antimikrobne lijekove pa primjena eteričnih ulja i biljnih ekstrakata kao prirodnih antimikrobnih supstanci ima potencijalno veliku upotrebu.

Zbog svojih aromatičnih i bioloških osobina eterična ulja se danas koriste u prehrambenoj i farmaceutskoj industriji. S obzirom na široki spektar bioloških aktivnosti koje eterična ulja ispoljavaju očigledno je da se ovi biljni ekstrakti mogu upotrebljavati u različite svrhe.

Niska toksičnost, kao i njihovo prirodno porijeklo čini ih atraktivnom alternativom za primjenu u različitim industrijama. Međutim, prije upotrebe eteričnih ulja bilo kao aromaterapije, kozmetičkih preparata, upotrebe u medicinske svrhe ili kao konzervansa u hrani, neophodno je utvrditi sigurnost njihove primjene.

Iako se antimikrobni učinak eteričnog ulja najčešće pripisuje sinergijskom djelovanju njegovih spojeva i to naročito onih s fenolnim, aromatskim ili alkoholnim skupinama, potrebno je analizirati sve spojeve koje možemo naći u eteričnom ulju kako bi se procijenila sigurnost njihove upotrebe. ■

Ženski akademski centar niže uspješne godine djelovanja

Nikada ne možete biti previše obrazovani ni previše stručni za neku oblast. Znanje je lični kapital i jedini koji vam niko ne može oduzeti.

Naši programi i misija se temelje na načelu cjeloživotnog učenja i kontinuiranje nadogradnje kroz praksu. Bez obzira na dob stalno učenje omogućava pojedincima da se razvijaju, prepoznaju nove prilike, i uspješno odgovore na zahtjeve društva i tržišta.

Ženski akademski centar, s decembrom ove godine, proslavlja i ispraća svoju četvrtu godinu uspješnog rada i djelovanja. Ovu godinu obilježio je rad na širenju i jačanju sektora unutar Centra poput Sektora za žensko preduzetništvo – Klub preduzetnica, te sektora za djecu i omladinu – RadioZnalci i Teen klub.

Piše: **Sanela OMEROVIĆ**

Godinu za nama obilježile su radionice dekupaža za djecu, te mnoštvo predavanja i radionica u Klubu preduzetnica vezanih za unapređenje biznisa poput: Radionice o digitalnom marketingu – koliko je važan za naš posao i kako da ga unaprijedimo. Radionicu su vodile dvije novopazarske preduzetnice koje su postigle izuzetan uspjeh u afirmaciji svojih biznisa na društvenim mrežama – gospođa Zilha Trtovac Smakić koja se bavi nutricionizmom, fizičkim zdravljem i edukacijom žena o biznisu, te gospođa Hatidža Ljajić, potpredsjednica Ženskog akademskog centra, koja se više od deceniju uspješno bavi poslastičarstvom. Zilha je održala i izvanrednu radionicu na temu - Kako editovati video za društvene mreže, koja je ženama bila itekako korisna.

Na temu „Javni nastup“ edukaciju je održala naša poznata glumica Lemana Bećirović – Binjoš iznijevši mnoštvo korisnih informacija o tome koje su karakteristike uspješnog javnog obraćanja, kako savladati tremu, uspostaviti blizak odnos s publikom i poentirati, odnosno – kako da vaš govor ostane upečatljiv i zapamćen.

Mr Haris Zogić, direktor Z-finance Consulting, finansijski i ekonomski stručnjak govorio je na temu „Moć networkinga – Kako vaši kontakti mogu otvoriti vrata ka uspjehu i novim prilikama“ i na ovoj radionici po prvi put imali smo i muškarce goste koji su vrlo pomno pratili g-dina Zogića u njegovom poučnom i korisnom izlaganju te postavljali brojna pitanja iskoristivši ovu divnu priliku za sticanje novih saznanja i informacija.

Vaspitačica sa preko 20 godina iskustva u radu sa djecom, Aida Nuhambašić, održala je radionicu za majke i odgajateljice na temu „Mladi će promijeniti svijet – kako do toga“ osvrnuvši se na nepoželjne oblike odgoja današnje omladine i djece, poseban fokus stavljajući na izgrađivanje emocionalne bliskosti sa djetetom, razvoju govora, izgradnji samopouzdanja itd.

Direktorica Ženskog akademskog centra Sanela Karišik Begović i njena zamjenica Hatidža Ljajić učestvovala su i imale izuzetno zapažena i emotivna obraćanja na Forumu „Žene Balkana za Palestinu“ koji je održan u Sarajevu u organizaciji Globalne ženske koalicije za Kuds i Palestinu, a okupio je 50 eminentnih žena i djevojaka iz različitih sfera djelovanja iz

pet zemalja regiona. Zemlja domaćin bila je BiH, a veliku čast su ukazale gošće iz Turske rođene palestinke Rabab Awad generasna sekretarica koalicije za žene Palestine i druge. Na forumu je predstavljeno djelovanje mnogih sektora od ekonomskog, političkog, zdravstvenog, sektora akademske zajednice te umjetničkog sektora kada je riječ o palestinskom pitanju.

Forum je okupio žene iz različitih oblasti djelovanja koje imaju jasnu strategiju i način djelovanja kako pomoći Palestini s naglaskom pomoći palestinskim ženama i djeci. Jedan od ciljeva je mobiliziranje žena lidera u podršci palestinskom cilju u svijetu kako bi se podigla svijest o uslovima u kojima se nalaze palestinske žene i djeca te formiranje utjecajnog ženskog fronta za palestinska prava širom svijeta prožetog kroz regional-

no djelovanje.

Osnovna škola „Mur“ je uputila zahvalnicu Centru za doprinos u edukacijskoj saradnji roditelja i djece za serijal održanih predavanja o ekranizmu, razvoju govora i zloupotrebi društvenih mreža/ digitalnom nasilju, što nas čini jako sretnima jer pokazuje da se naš rad i trud cijene i vrjednuju u ovoj zajednici. Ženski akademski centar ove godine donirao je oko 100 naslova knjiga Uličnoj biblioteci u Novom Pazaru, a s početkom nove godine svoj rad i angažman obavljat ćemo u Metohijskoj 7 - na našoj novoj adresi.

Nova godina 2025, bit će, nadamo se, godina našeg punog uspona i velikog doprinosa društvu na polju edukacije žena i djece ovih prostora. Snaga zajednice počiva na znanju, a pojedinci postaju nositelji pozitivnih i plodonosnih promjena. ■

Forum žena daje punu podršku svim podružnicama i svim ženama na edukacijama!

Članice foruma žena aktivno daju podršku svakoj manifestaciji koja se organizuje u našem gradu, ali i šire. Naše dame se potrude da se na svaki poziv odazovu i na taj način daju podršku našim prijateljima.

U proteklom periodu imale su poziv podružnice Rožaje koja je organizovala muzičko-scenski program pod nazivom "Veče multikulturalnosti Crne Gore".

Članice su također sa zamjenicom Predsjednika Bilsenom Šahman

Piše: Selma BANDA

učestvovala na edukacijama povodom Programa dodatne edukacije porodične medicine za 2024.- 2025. godinu.

Osim toga, predstavnice Forumu koje su imale vremena, otišle su u ime Forumu u Sjenicu kako bi prisustvovala obilježavanju godišnjice Udruženja Sjeničanke. Koordinatorica Edita Turković je osim toga išla sa kolegini- com iz Forumu žena u Njemačku na radni sastanak povodom donatora za stipendiranje naših učenika i studenata.

POGLEDI

Puno projekata koji su ispraćeni velikom podrškom. Osim toga, u narednom periodu imamo one koje pripremamo.

Također, za naše novoizabrane vijećnice iz Sandžaka priredili smo poseban sastanak gdje smo željeli da iskažemo solidarnost i podršku. Moramo se pohvaliti da u Kantonu Sarajevo imamo 19 vijećnika porijeklom iz Sandžaka i od toga 7 dama koje su dio našeg foruma žena. ■

RADIO NOVI PAZAR

Radio Novi Pazar, osnovan 7. februara 1972. godine, predstavlja jedan od najstarijih medija u ovom dijelu Srbije. Njegovo osnivanje označilo je početak rada lokalne radiodifuzije u regiji, čime je otvoren prostor za informisanje i kulturno povezivanje stanovništva na širem području. Radio Novi Pazar je, kao dio Javnog preduzeća za informisanje, postao ključni faktor u širenju informacija i medijske pismenosti, zajedno s regionalnom televizijom koja je kasnije postala dio istog sistema.

Tokom godina, Radio Novi Pazar ostvario je značajnu saradnju sa Radio Beogradom, a bio je i dio Udruženih radio stanica Srbije, čime je obuhvatao širu medijsku mrežu. Djelujući unutar Radio-televizije Srbije (RTS) tokom određenog perioda, ovaj lokalni radio uspio je zadržati svoje identitetske i kulturne specifičnosti, doprinoseći razvoju regionalne i lokalne medijske scene.

Posebno je značajno istaći širok doseg radijskih talasa Radio Novi Pazar, koji su dopirali do Leška, Leposavića, Kosovske Mitrovice, Prištine, Nove Varoši, Ivanjice, Pešterske visoravni, Golije, Rogozne, ali i do dijelova Crne Gore. Ovaj doseg omogućio je stanovnicima ovih područja da budu informisani o ključnim događajima u regionu, ali i da budu u toku sa vijestima iz ostatka Srbije.

Nakon što je počelo emitovanje televizijskog programa, Radio Novi Pazar je

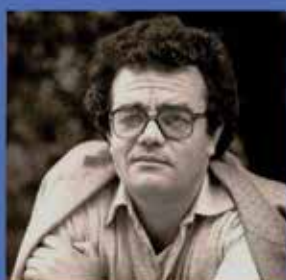
Piše: **Senad Senko ŽUPLJANIN**

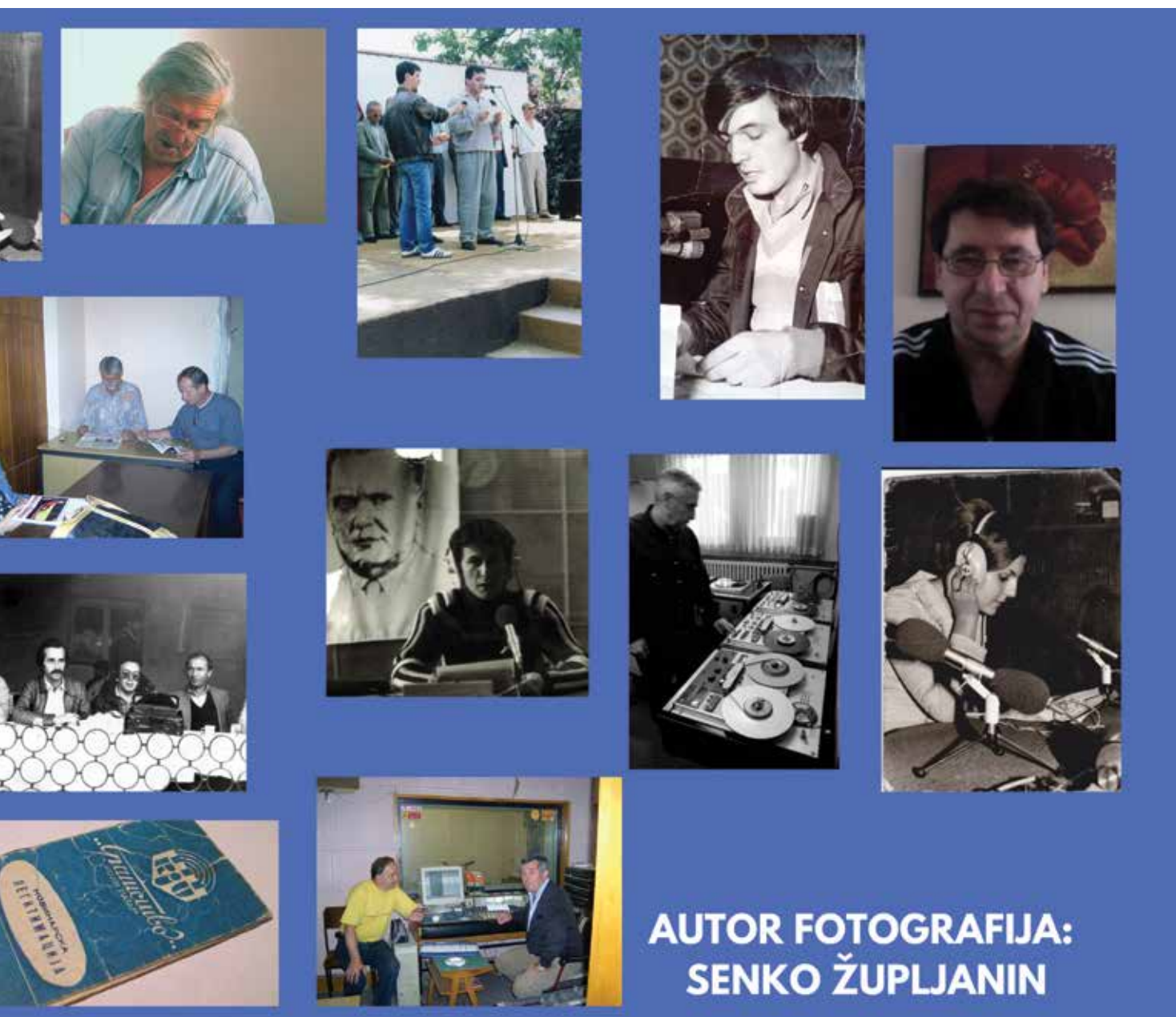
vraćen pod lokalnu samoupravu, čime je zadržao svoju ulogu lokalnog informativnog servisa, ali sa fokusom na prilagođavanje potrebama lokalne zajednice. Uloga ovog medija, kako u prošlosti tako i danas, ostaje izuzetno važna za održavanje kulturne, jezičke i medijske povezanosti u Sandžaku i šire.

Radio Novi Pazar nije samo svjedok razvoja lokalne zajednice, već i njen neizostavni hroničar i medijski stub već više od pet decenija.

Autor ovog teksta imao je čast i zadovoljstvo da napravi specijalnu prezentaciju -izložbu fotografija iz arhive koju je skupljao unazad nekoliko godina upravo na temu 50 godina postojanja Radio Novog Pazara a u okviru centralne proslave 100 god. Radio Beograda koji se održao baš u Novom Pazaru. ■

**AUTOR FOTOGRAFIJA:
SENKO ŽUPLJANIN**

DIREKTNO URUČENA POMOĆ POSTRADALIMA U POPLAVAMA - JABLANICA 2024

Donacije prikupljene od naših zavičajaca u Americi posredstvom Islamske Zajednice Plav-Gusinja iz New York-a u petak, 18.10.2024.godine su direktno podijeljene postradalima u poplavama na teritoriji opštine Jablanica.

Cjelokupan do sada prikupljen iznos od 41.000 USD (ili 70.000 KM) je na licu mjesta podijeljen postradalima (preko 60 porodica).

Ispred donatora IZ Plav-Gusinja

Piše: **Suad IBRAHIMAGIĆ**

je New York akcijom je rukovodio hadžija Ragip Čekić dok je "Zavičajno društvo Plavljana i Gusinjana" Sarajevo (sekretar Ruždija Musić i predsjednik Suad Ibrahimagić) pružilo svu logističku podršku potrebnu za kvalitetnu realizaciju ove akcije.

Akademik prof.dr. Smail Čekić je svojim prisustvom i angažmanom na licu mjesta takođe dao svoj doprinos

ovom humanom projektu.

Navedena sredstva su podijeljena postaradalim od poplava na teritoriji opštine Jablanica i to u selima i naseljima koja su najviše pogođena ovom prirodnom katastrofom i to: Donja Jablanica, Zlate i Mirci.

Akcija je uspješno sprovedena tako što se svima koji su pretpjeli najviše štete došlo na lice mjesta i uručena im je pomoć lično na ruke, što je bio i jedan od glavnih motiva prikupljan-

ja ovih sredstava. Postradalima je to izuzetno mnogo značilo, a posebno i zato što dolazi tako iz daleka, od ljudi iz Plava i Gusinja, za koje su čuli, ili nisu čuli, ali ih je posebno dojmio način na koji se to fizički realizovalo, na čemu su iskreno zahvalni.

Bilo je zaista teško i bolno vidjeti koji je obim šteta, ali je još teže bilo slušati sva ta iskustva i sudbine postadalih, a o izgubljenim životima da i ne govorimo, nema adek-

vatnih riječi to da se opiše.

Izuzetan doprinos da se ova akcija realizuje na ovaj način i ovako uspješno dali su upravo jablaničani sa kojima smo prethodnih dana usaglašavali na koji način da se ovo najefikasnije i najbolje realizuje.

U prvom redu to je glavni imam Medžlisa IZ Jablanica Ekrem ef. Hodžić, zatim Semir ef. Jahić, imam potopljene džamije u Donjoj Jablanici, a koji je sa svojom porodicom ta-

kođe postardao u poplavama.

Operativnom dijelu podjele pomoći nemjerljiv doprinos su dali Kenan Biserović, aktivista i općinski vijećnik, te Bakir Tufek predsjednik MZ Donja Jablanica, bez kojih bi bilo nezamislivo da se ovaj obiman posao ovako učinkovito uradi. U saradnji sa njima smo formirali spiskove za podjelu, rasporedili se u dvije grupe, fizički obišli sva navedena područja i podijelili pomoć.

Koristimo priliku da im se najiskrenije i bratski zahvalimo za svesrdnu i bezrezervnu pomoć koju su nam pružili.

Molimo Gospodara svjetova da se svim žrtvama smiluje, da preživelim članovima porodica podari sabur, svim postradalim podari snage da nastave sa svojim životima, a svima koji su na bilo koji način i bilo kojim sredstvima pomogli da se ova akcija pripremi, organizuje i realizuje mnogostruko nagradi najboljom i najljepšom nagradom. Amin. ■

ČASOPIS "KOMUNA"- PROMOCIJA U SARAJEVU

U organizaciji "Zavičajnog društva Plavljana i Gusinjana" Sarajevo, u subotu 2. novembra 2024. godine od 18:00 sati, u prepunoj sali hotela Hollywood na Ilidži, održana je promocija specijalnih izdanja časopisa "Komuna" posvećena opštini Plav i opštini Gusinje. Svakoj opštini ponaosob je tematski posvećen po jedan broj časopisa.

Časopis „Komuna“ predstavlja simbol čuvanja duha vremena i kolektivne memorije naroda koji žive na teritoriji Crne Gore. Njegova misija od samog osnivanja bila je očuvanje historije, jezika, kulture, tradicije i

Piše: **Suad IBRAHIMAGIĆ**

predsjednik "Zavičajnog društva Plavljana i Gusinjana"
Sarajevo

humanizma, unoseći te vrijednosti u opšte dobro.

„Komuna“ pokriva bitni segment kulture države Crne Gore, čiji dobar dio često zna ostati van širih strategija koje se bave valorizacijom materijalnog i nematerijalnog nasljeđa.

Usmjerenje na kulturnu baštinu lokalnih samouprava, što je zadatak koji ovaj časopis obavlja od 2011. godine, predstavlja veoma važnu dopunu

procesu otkrivanja i afirmisanja kulturnog nasljeđa Crne Gore. Zahvaljujući takvoj fokusiranosti, stručnoj i laičkoj javnosti omogućen je uvid u često nepoznate slojeve narodnog stvaralaštva, kako onog materijalnog, tako i onog koje se čuva u sjećanju ljudi. Bez pisanih tragova, kakve nam „Komuna“ ostavlja, veliki dio toga izgubio bi svoju autentičnost ili nestao u neumoljivom toku vremena.

Časopis "Komuna" uvažava multikulturalni programski pristup u obradi i prezentaciji tema ukupnog civilizacijskog nasljeđa različitih kulturalnih epoha, vrijednosti i materijalnih tragova. „Komuna“ je značajna i kao

kvalifikovani resurs za izučavanje, dijalog i transfer znanja budućim generacijama.

Naučni, kulturološki i profesionalni dignitet „Komune“, objektivna je i temeljna materija na osnovu koje se mogu vjerodostojno proučavati najširi elementi sveukupne državno-istorijsko-duhovne baštine Crne Gore. Očuvanje identiteta i njegovog mjesta u širim integracionim procesima je veoma važno pa se „Komuna“, od početka svog postojanja, na krajnje afirmativan i objektivna način zalagala za njegovanje i zaštitu identitetskih osobnosti naroda koji žive u Crnoj Gori.

Promotori časopisa bili su mr. Amer Ramusović i mr. Željko Rutović. U muzičkom dijelu nastupio je poznati bh kantautor i pjesnik dr. Džani Hot.

Mr. Amer Ramusović je među prvim novinarima u Crnoj Gori koji se profesionalno, i stručno, te dan danas sa visokim moralnim i etičkim kodeksima odnosi prema svojoj profesiji. Mr. Amer Ramusović je novinarstvo i žurnalistiku doživio kao složenu i

kompleksnu profesiju koja zahtijeva stalno unaprijeđenje. Osnivač je, direktor i glavni urednik časopisa za lokalnu samoupravu i njegovanje baštine Crne Gore - „Komuna“, specijalizovanog i jedinog takve vrste u Crnoj Gori i regionu uopšte, a član je i Savjeta lista „Glasnik penzionera Crne Gore“. Autor je knjige „Samoregulacija medija u Crnoj Gori“.

Mr. Željko Rutović, rođen je u Nikšiću. Autor je i koautor nekoliko knjiga među kojima su i „Estetika dijaloga“, „Note populizma“, „Tolerancija i arogancija“. Bavi se publicističkim radom iz oblasti teorije i kulture medija i komunikologije. Recezent i prikazivač više stručnih knjiga iz oblasti medija. Učesnik više međunarodnih stručnih konferencija iz oblasti medijske politike. Doktorant sociologije na Univerzitetu Crne Gore s tezom na temu: „Sociološki aspekti globalizacije medija“. Predsjednik je programskog odbora časopisa „Komuna“. Kulturolog, publicist, esejista, istraživač

društvenih fenomena.

Uz prisustvo velikog broja gostiju, kako iz zavičaja, tako i iz Sarajeva i Bosne i Hercegovine, promocija je protekla u toploj atmosferi zajedništva. Izuzetna atmosfera, koktel i višesatno neformalno druženje nakon oficijelnog dijela i generalno zadovoljstvo svih prisutnih karakterišu ovaj nadasve kulturni događaj. Prisutnima je na kraju promocije besplatno podijeljeno preko tristotine primjeraka časopisa.

Ministarstvo dijaspore Crne Gore predstavljao je državni sekretar Adel Omeragić sa saradnikom, a opštinu Gusinje stari/novi predsjednik Sanel Balić sa saradnicima.

Bivši ambasadori, redovni i vanredni profesori, akademski, kulturni i javni radnici, predstavnici mnogih udruženja građana, organizacija boraca, predstavnici lokalnih nivoa vlasti i naravno zavičajci i prijatelji našeg zavičaja svojim su prisustvom dali nemjerljiv dopinos ovom događaju.

 **Zavičajno društvo
"Plavljana i Gusinjana"**
Sarajevo

**VAS POZIVA
NA**
Promociju časopisa Komuna

Specijalno izdanje posvećeno Plavu
PROMOTER: mr. Amer Ramusović
mr. Željko Rutović

Specijalno izdanje posvećeno Gusinju
U muzičkom dijelu nastupa:
Džani Hot kantautor

**Subota, 02.11.2024. godine od 18:00 sati
Hotel Hollywood, Ilidža**

Nakon promocije KOKTEL i neformalno druženje

PARTNERI PROJEKTA: **DOBRODOŠLI!**

Promoteri mr. Amer Ramusović i mr. Željko Rutović, moderator Delila Bajrić i kantautor dr. Džani Hot bili su na visini zadatka i svako na svoj način briljantno odradili povjereni im posao.

Partneri u realizaciji promocije bili su općina Ilidža, Ministarstvo dijaspore Crne Gore i hotel Hollywood, te im i na ovaj način iskazujemo duboku zahvalnost.

Posebnu zahvalnost odajemo svim prisutnim zavičajcima i prijateljima našeg zavičaja, te članovima upravnog odbora našeg Udruženja.

Svima nama ovako uspješne večeri i događaji dodatni su motivator da nastavimo sa aktivnostima na afirmaciji i valorizaciji kulture, običaja i tradicije našega zavičaja.

Na kraju valiko hvala svima koji su na bilo koji način doprinijeli i doprinose da "Zavičajno društvo Plavljana i Gusinjana" Sarajevo održava kontinuitet postojanja i djelovanja, na zadovoljstvo svih nas. ■

ŠEHIDSKA LABUDICA

U vreloom ljetnjem julskom danu sa radosnim povodom otvaranja Šehidske džamije u Plavu, uživala sam u putovanju sa društvom mladih učesnika „Ljetnje škole“ čiji je inicijator i organizator naš uvaženi akademik Šerbo Rastoder. Dok je zrakom treperila ljetnja žega, u kombiju sam slušala najdivniji cvrkut mladosti, njihove mudrosti, zdrave šale, smijeha i mislila da je sa takvom omladinom vidljiv bošnjački napredak.

Iako me je Novi Pazar od sedme godine odgojio, podario mi mnoge uspjehe i porodične radosti, ipak, čim zakoračim ka Južnom Sandžaku i osjetim miris rodnog kraja, ožive mi davne uspomene i sretni ljetnji raspusti provodeni u Beranama, rodnom gradu moje majke, u mom Rasovu kod rođaka Begovića i Plavu kod mojih daidža dr Ramiza i mr farmaceuta Hasana Paripovića.

Kada dođem, osjetim isti drhtaj, počnu mi se nizati uspomene, poželim zagrliti drage ljude, udahnuti zrak sa Prokletija, Bjelašnice i Tivrana, oživim djetinju radost slobodnog ljeta.

Zajedno sa mladim, divnim saputnicima, kilometri su mi promakli ko tren, Plav nas dočeka primjetno ushice.

Vozeći se malehnim sokacima mog djetinjstva, divila sam se prekrasnim pejzažima, baščama punim rascvjetalih ružica, na pendžerima raskošnim sardonima i mindušicama, mirisnom bosioku. Kroz otvoreni prozor osjetili smo miris uzrelih krušaka, popadali po pokošenoj travi, mirisalo nam taze sijeno, na njivama su se zelenjeli neubrani bostani, pored puta nas mame u trnju sakrivene uzrele kupine i trnine.

U daljini je bljeskala bistra voda Plavskog jezera, iz kojeg je nekako dostojanstveno i gordo izvirao talasasti Lim i poput azginog momka jurio niz sandžačku dolinu, da se tamo

Piše: Šefka BEGOVIĆ-LIČINA

(Posvećeno otvaranju Šehidske džamije u Plavu)

negdje sjedini sa plahovitom Drinom.

I odjednom na jednoj poljani uplovismo u rijeku ljudi, koje ne spriječiše ni žega, ni daljina da sa svih strana stignu na ovo danas najljepše i najsretnije mjesto. Dok je dolina prenosila tihu pjesmu ilahija i kasida gdje se veličalo Allahovo ime i ime Njegovog miljenika Muhammeda s.a.w.s. činilo mi se da srca svih prisutnih mirišu najljepšim mirisom ruža i zumbula.

Na domaku Plavskog jezera, u sredini tog imanskog cvijetnjaka, poput bijele labudice, uzdigla se ona, Šehidska džamija da gordo prkosi vremenu, svojom ljepotom da izvida davne rane sandžačkih, bosanskih i svih šehida i da iz njenih temelja od natopljene im krvi i odjeku ezana bošnjački ljiljani mirom zamiršu.

A u zraku, svom sinu, hairli evladu h. dr. Mersimu Ziljkiću, glavnom inicijatoru gradnje, vakifu zemljišta i jednom od brojnih vakifa ove ljepote, na ispunjenom amanetu, od baba mu rah. Sejda i majke Bademe Ziljkić, nad ovim velikim hajratom treperi hair dova.

Obradovah se kada vidjeh da su na Manifestaciju iz naše Bosne doputovale Majke Srebrenice na čelu sa Majkom Munirom Subašić. Tu je bio i naš humanista h. Hajriz Brčvak, te brojna ulema iz oba dijela Sandžaka, CG...

A na licima ponosnih Plavljana, Gusinjana, gordih Sandžaklija hadži Aga Koljenovića, hadži Smaja Srdanovića, Esada Krcića, hadži Aga Redžića i braće, hadži Nevzada Kurtagića, hadži Zijada Suljića i svih humanista, koji ne žališe ni svoj imetak, ni vrijeme, da iz dalekog New Yorka dođu i sa svojim narodom podijele ovu radost, blistao je ponos, u očima su im caklile suze. Vidjeh još naših Njujorčana koji su mahsuz doputovali, Editu Srdanović, sretah se i sa Denisom Klapija, dr. Esadom i Amrom Jahdadić, ne vidjeh Aidu Šarkinović, a tu je bila, ni Mirsada Šiljkovića ne vidjeh...

Na opremljenoj bini, počeli su se smjenjivati govornici, ugledni Bošnjaci, uspješni sandžački sinovi, svojim jeminom potvrdiše besu svojih preda-

Šefka Begović Ličina i interpretatorka ilahija Alta Srdanović iz New Yorka

Šefka Begović Ličina sa Plavljanimom dr. Esadom Jahdadić i njegovom suprugom Amirom, nastanjenim u Bernu

ka da neće nikada više dati da se zemlja bošnjačkom krvlju napaja.

Dični sin rah. h. Sejda i h. Bademe Ziljkić, h. dr Mersim, ponosno je govorio o borbi i amanetu svojih roditelja da im djeca budu časni ljudi i da vječno čuvaju svoju djedovinu. Suznih očiju, uperenih u najdivniju šehidsku zvijezdu, obratio se prisutnima i poslao nečujnu poruku roditeljima:

- „Babo, majko, dio svojeg nasljeđa sam uvakufio, elhamdulillah, onako kako ste me vi učili da je čovjekovo samo ono što udijeli i koliko dobra učini.“

Meni se činilo da duša Mersimovih roditelja leti nebom, da odozgo njegov babo, a majka pored džamije, šalju hairli dovu na cijeli skup, gdje je sandžački džemat mirisao ko najljepši buket ko najljepši buket poljskog cvijeća.

Tu gdje su mnoge islamske duše ispustile zadnji izdisaj i od dušmanke ruke izlile nevinu krv, gdje se na umirućim usnama šaptalo Allahovo ime, tu je nikla prekrasna labudica u svoj svojoj ljepoti i nuru da, ko svjetionik svitka čak do Prokletija i do Šar planine svojim ezanima opominje šta može učiniti dušman bez vjere i insaf, da svjedoči da se korijen pravednog nikad zatrijet ne može.

Uz prekrasne ilahije hafiza Aziza Alilija, hafiza Burhana Šabana, Armina Muzaferije, raznih horova i cvrkutavi glasići moje ljubimice Alte Srdanović, Ajše Feratović, sestre Nurković, iz Šehidske džamije se oglasio ezan za podne namaz, poziv da se na sedždi dragom Allahu svi zahvalimo na ovom divnom daru, na još jednom islamskom hramu naše uzvišene vjere, koja će okupljati

okolne mještane i sabirati ih u iste saffove.

Vratili smo se ispunjeni ljepotom čvrsto stisnutih ruku, osvježeni i osnaženi čvrstom vjerom, nadom da su pravedni na kraju uvijek pobjednici.

A tamo u ravnicu blizu Plavskog jezera, u ljepoti i bismili ostade da svijetli Šehidska labudica, da u njoj pulsiraju srca svih vakifa koji svojim priložima, radom i djelovanjem u nju ugradiše svoj islamski odgoj, čvrst iman, bošnjački ponos, sandžački merhamet...

A kad sa Visitora blagi vjetrić puhnu, sa vrha minareta se rascvjetaše šehidski ljiljani, namirisaše plavsku dolinu i rijeku Lim, da u žuboru u ime sandžačkih Bošnjaka zaklokoće:

“Jedinim Bogom se kunemo da nikada nikom robovati nećemo.“ ■

DELEGACIJA UDRUŽENJA I PORODICA OBIŠLA MEZAR ĆAMILA SIJARIĆA

U povodu obilježavanja 35 godina od smrti književnika i akademika Ćamila Sijarića, delegacija Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka u sastavu: Faruk Dizdarević, Muharem Hamzić, Sahudin Kačar i Lejla Silajdži, sa članovima porodice kćerka Olana Sijarić i unuk Ališer Sijarić posjetili su na Barama njegov mezar, položila cvijeće i oдалa dužnu počast i poštovanje velikanu

Piše: **Muharem HAMZIĆ**

pisane riječi koji je svojim djelom i pričom obilježio skoro čitav dvadeseti vijek.

Prije trideset i pet godina Ćamil je stradao u saobraćajnoj nesreći 6. decembra 1989. godine u ulici Đure Đaković (danas Alipašina ulica). Iza nje ga je ostalo izuzetno književno djelo.

Pisao je romane, pripovijetke, pjesme i putopise. O njegovom književnom djelu napisano je na stotine članaka, eseja, studija, magistarskih i doktorskih disertacija.

Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka svake godine na godišnjicu njegove smrti obilazi njegov mezar i tako njeguje kulturu sjećanja i pamćenja na ovu veliku ljudsku i duhovnu gromadu. ■

TRIDESET PET GODINA OD SMRTI ĆAMILA SIJARIĆA

U organizaciji Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka u Bosni i Hercegovini i Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, u petak 6. decembra ove godine, obilježena je 35-ta godišnjica od smrti književnika Ćamila Sijarića. Tim povodom ovih dana iz štampe je izašla knjiga, Zbornik radova o književnom djelu Ćamila Sijarića „MAGIJA PRIPOVIJEDANJA“, koju je priredio književnik i književni kritičar, akademik Faruk Dizdarević. Izdavač knjige je Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka, uz nesebičnu podršku Ministarstva za dijasporu Vlade Crne Gore, zatim, JU „Centar za kulturu Bijelo Polje“ i JU „Ratkovićeve večeri poezije Bijelo Polje“.

U prisustvu porodice Ć. Sijarića, kćerke Olane i unuka Ališera, te članova akademske zajednice, predstavnika političkog, javnog i kulturnog života, u prepunoj svečanoj sali ANU BiH, promovirana je knjiga. U uvodnom obraćanju prisutnima se obratio predsjednik ANU BiH akademik Muris Čičić, a potom briljantnim govorima promotori knjige, akademik Mile Stojić, direktor Centra za kulturu Bijelo Polje književnik Edin Smailović, akademik Faruk Dizdarević, autor knjige i moderator Muharem Hamzić, potpredsjednik UGPS u BiH. Svi govornici su biranim riječima govorili o „majstoru priče“ Camilu Sijariću. Njihovo obraćanje je bilo takvo da se u prepunoj sali osjećala „magija“, po nazivu knjige koja je promovirana.

Ko je bio Ćamil Sijarić

Ćamil Sijarić se počeo baviti književnim stvaralaštvom još u srednjoškolskom dobu. Svoju literarnu aktivnost započeo je pisanjem poezije. Prve svoje stihove budući veliki prozni pisac javno je izgovorio

Piše: **Mr. sc Sahudin KAČAR**

u školskoj literarnoj sekciji Velike medrese u Skoplju koju je pohađao, a potom i u skopskom gimnazijskom časopisu „Vesnik“. Nastaviće da piše poeziju i kao student Beogradskog univerziteta, koju mu objavljuju „Student“, pokrenut 1937. godine, časopis „Pregled“ čiji je urednik bio dr Jovan Kršić, Sarajevski „Gajret“. Stihove je objavljivao i u „Novoj ženi“, „Gajretovom kalendaru“ i drugdje.

Poslije Drugog svjetskog rata, za vrijeme boravka u Banja Luci, Sijarić započinje pisati prozne tekstove, da bi se zatim u najvećoj mjeri orijentirao na prozu. Sijarićevo prozno stvaralaštvo obuhvata pripovijetke, romane, putopise, reportaže, kritičke članke i sl.

Temeljit pripovjedač, a često jednako uvjerljiv i subliman u fragmentu, Ćamil je bio uvjeren da se u prostorima priče sabira mudrost svijeta i svijest o smislu čovjekovih postupaka. Kao potka za umjetničku stilizaciju svojih pripovijesti i romana Sijariću često služe folklor, legende, istorijske teme i umjetnička transformacija prirodnih fenomena.

On čovjekovu individualnu sudbinu vidi u okvirima istorijske i prirodne drame kompleksa kome pripada, pa time i njegovu ličnu situaciju projicira u koordinate šireg totaliteta.

Ć. Sijarić je bio erudita. Dobro je poznao rusku, njemačku, klasičnu grčku, rimsku i arapsku književnost, mudre izreke sa Istoka i Zapada, kao i dosta latinskih, mnoge epske pjesme koje je volio recitirati, pa se stim kad posluživao u razgovorima da bi nešto podvukao i naglasio. Govorio je francuski i arapski.

Šta se na prvi pogled moglo prepoznati u ličnosti Ćamila Sijarića? Volio je ljude a i oni njega. Bio je svakom pristupačan. Svako je s njim mogao razgovarati i svakoga je On sam mogao i volio slušati. Bio čovjek dobrog raspoloženja zbog čega je, pored ostalog, bio veoma omiljen u društvu. Znao da nam život vraća ono što mi drugima dajemo.

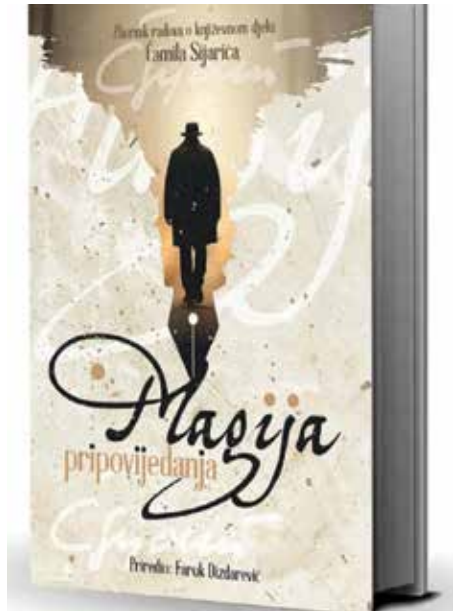
Bio je kao jedno veliko sabirno jezero koje je primalo svakakve priroke, upijao je sve kao priroda i nečujno, kao priroda, prerađivao u zlatne riječi priče. Ćamilov govor, usmeni i pismeni, upravo zato je sačuvao nešto iskonsko, prirodnog nagona i potrebe za međuljudskom komunikacijom, za razmjenom ljudskih sadržaja.

Romani i pripovijetke prevedeni su mu na ruski, bugarski, turski, albanski, poljski, njemački, mađarski, portugalski, francuski i engleski jezik. Nekoliko njegovih djela je dramatizovano i izvedeno u pozorištu, na radiju i televiziji.

Za svoje književno djelo Sijarić je nagrađivan brojnim nagradama. Među njima su Nagrada Udruženja književnika Bosne i Hercegovine, Prva nagrada za najbolji roman izdavačkog preduzeća „Narodna prosvjeta“ (riječ je o romanu „Bihorci“, objavljen 1955). Njegov izlazak iz štampe pro-

praćen je velikim publicitetom i laskavim mišljenjima. Dobitnik je Dvadesetsedmojulske nagrade SR Bosne i Hercegovine, Trinaestojulske nagrade SR Crne Gore, Andrićeve nagrade.... Nosilac je više odlikovanja. Bio je član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i Akademije nauka i umjetnosti Crne Gore. Život je izgubio 6. decembra 1989. godine u Sarajevu. Sahranjen je na Gradskom groblju „Bare“.

Poznato je da je Ćamil Sijarić rođen u Šipovicama, Opština Bijelo Polje. Ove godine dvije bjelopoljske javne ustanove, Centar za kulturu i Ratkovićeve večeri poezije, povodom obilježavanja godišnjice, i rođenja, i smrti Ć. Sijarića, priredili su bogat program pod nazivom „Sijarićevi književni dani“.

S tim u vezi a na osnovu zaključenog Sporazuma o saradnji između Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka u BiH i JU „Centar za kulturu Bijelo Polje“, knjiga, Magija pripovijedanja biće promovirana u pišćevom rodnom gradu 18. decembra, na dan Ćamilova rođenja. Toga dana biće uručena tek ustanovljena regionalna književna nagrada „Ćamil Sijarić“, koja će svake godine u okviru Bjelopoljske manifestacije „Sijarićevi književni dani“, biti dodjeljivana laureatima za izvanredno književno stvaralaštvo. ■

Riječ na promociji knjige „Od bešike do kabura“ Latifa Adrovića
u Sarajevu 15. novembra 2024.

IZNAD PRIZORA SVAKODNEVICE

*U organizaciji Udruženja građana porijeklom iz Sandžaka, Podružnica Petnjica 15. novembra 2024. godine organizovana je u Sarajevu promocija monografije Latifa Adrovića *Od rođenja do kabura/ Život i običaji Bošnjaka*. O knjizi su govorili dr Šemsudin Hadrović, prof. Zumber Muratović i akademik Faruk Dizdarević. Domaćin i moderator programa bio je prof. dr. Fehim Korać.*

Latif Adrović (1957, Donja Vrbica, Bihor) fotografskim aparatom radi dokumenta za budućnost. No, pored toga on se prihvatio i posla da napiše knjigu/monografiju o svom zavičaju. Ova neobična i dragocjena knjiga sa znakovitim

Piše: **Faruk DIZDAREVIĆ**

naslovom „Od bešike do kabura“ izuzetno je zanimljiv dokument o Bihoru, rodnom kraju ovog poznatog fotoreportera. Njena analiza ili rasčinjavanje je složeno pitanje, ključ gonetanja složenosti bihorskog kraja, put je u još sasvim neistražene prostore pomenutog krajolika, tamošnjog načina života, običaja. Za ovakav odraz autorove duše i umnožak ukupnih stvaralačkih potencijala nije dovoljno samo znanje, teorijska pripremljenost, nego i nekakvo neobjašnjivo srodstvo senzibiliteta, duha, duše i srca.

Kada jedan kraj naiđe, da tako kažem, na svog pravog hroničara rezultat može biti izvanredan, što je ovoga puta slučaj kad je u pitanju Latif Adrović. Kad je poodrastao Latif napušta rodni kraj i zatim boraveći

Promotori knjige

tuda - svuda a ponajmanje u zavičaju, u sebi je zauvijek ponio i nosio, autentične zavičajne slike koje je, kako bi rekao Lorka (Federico Garcia Lorca) „ispisivao po nebu“ kao nevidljivo presjecište misaonih i emotivnih struja.

Evidentna je ukupnost sugestivnog talasa koji zapljuskuje čitoca ove neobične knjige. Sva ta sela, proplanci, doline i brda, bihorski sokaci i ma-

zbivanja, na živote savremenih ljudi. Ovim temama ponaosob mogli bi se istraživački, naučno, umjetnički baviti sociolozi, kulturolozi, filolozi, etnolozi, antropolozi. Važno je istaći da je skoro svaka tema u knjizi ilustrirana izvanrednim fotografijama,

Knjiga je mozaičnog karaktera, koja nije slučajna. Ustvari, ona čini bitnost priče. Ona čini njenu suštinu, ona otjelovljuje te bitnosti, na neki

realizaciji tog postupka, kao što smo već naglasili, dominira sklonost ka fragmentu, narativnom nukleusu koji se umješno spaja u zaokruženu cjelinu. Posredovanjem autora često rasuta fabula, rastvorena mnogobrojnim događajima, čas u sadašnjosti, čas u prošlosti, biva povezana u jasnu i prepoznatljivu nit, u sažimanje vremenskih fragmenata i njihovo slaganje u jedinstvenu priču.

Publika je sa pažnjom pratila izlaganja o knjizi Latifa Adrovića

hale, ognjišta, kule i čardaci, jela, bijeli smok i druge zavičajne đakonije, rodbina i svojta, običaji, čobanske i dječje igre, govor i jezik, oranje i sjetva, kosidbe, kućni prag, nošnje, narodna radinost, usmeno narodno stvaralaštvo, narodne umotvorine, narodno vjerovanje, duša, huja, joramluk, amanet, svadbarski običaji, vjenčanje, levirat, zaštita od uroka, nadijevanje imena...čine sadržaje ove knjige. Oni se ogledaju u emotivnom oživljavanju prošlosti, bliže ili dalje, i u pokušaju odgonetanja načina na koji se ona reflektuje na današnja

način ona je dio njene čarolije i magije. Dakle, ovo je u strukturnom smislu knjiga polifonijskog koncepta. Čitalac je rezonator, oko, srce i svijest, ingral u kojem ovaj dokument ostvaruje jednu novu i drugačiju egzistenciju. Iako je autor želio da bude samo obaviješteni tumač, nije uspio da se „zakloni“ iza toga. Ta dokumentarnost je dobila specifičnu auru, neko unutarnje obasjavanje, ali pritom nije izgubila svoju dokumentarnu utemeljenost. Autor njome daje hologram svog vlastitog stvaralačkog iskustva.

S druge strane, u samoj osnovi i

Vremenski tokovi radnje nekad su spojeni gotovo neprimjetno, i tad se priča prosto prelijeva iz jednog vremena u drugo. Redajući vremenske slike, autor je često napuštao hronološki princip, ali nije propuštao da o tome obavijesti čitaoca. Zgusnuti toliko vrijeme jednog prostora u istu priču izazov je kojeg se Latif Adrović hrabro latio. To Adrovićevo mentalno okretanje vremenskog karusela unazad, ne bez izvjesne sjete i nostalgije, podrazumijevalo je realnost nekadašnjice i sadašnjice. Svako djelo je lično svjedočanstvo i glas jedne

svijesti željne da se ovaploti putem riječi i da bude upravo to – svjedočanstvo namijenjeno drugima.

Latif Adrović osjeća zavičaj u svim njegovim dimenzijama. Oni su urasli u njegovu bitnost, oni su otepljivanje te bitnosti, dio njegove čarolije i magije. Poput putnika koji oslanja uho na željezničke šine da bi po vibracijama atoma, nečujnoj uznemirenosti materije, doslutio dolazak voza, tako Adrović, potstaknut zauvijek sačuvanim slikama svoga kraja, njihovom pažljivom iznijansiranošću, otkriva čitaocu svoje knjige jedan njegov veoma interesantan diskurs.

Na određeni način dosta pažnje Adrović je posvetio tradicionalnoj kući u Bihoru artikulišući njenu estetsku matricu. Sagledavajući kuću sa više aspekata i stanovišta ona se na taj način određuje kao objekt ili bolje reći činjenica izuzetnog ontološkog i simboličkog značaja i značenja. Polazeći od stava da je kuća prva objektivizacija ljudskog duha, čin građenja kuće je ujedno i prvi estetski čin ljudskog bića. Imajući u vidu trajnost

Latif Adrović

Latif Adrović Starkin

OD BEŠIKE DO KABURA

Život i običaji Bošnjaka

2019.

i sveprisutnost djela arhitekture u ljudskom životu, autor smatra da arhitektura, više od drugih umjetnosti, presudno utiče na formiranje estetske kulture čovjeka. Tradicionalna bihorska kuća, koja je djelo anonimnog autora, nepretenciozna je, uklopljena u ambijent, jednostavna i zaokružena, što odaje arhitekturu blisku čovjeku. U našoj savremenoj seoskoj arhitekturi, pogotovo u zadnje vrijeme, došlo je do neprirodnog spoja ruralnih i urbanih struktura, do grotesknog sudara starog i novog.

Jezik u ovoj monografiji je zgusnut, funkcionalan, osoben u svojoj kondezovanosti i parataksičnosti. Sto-

ga se prividno stvara utisak škrtosti iskaza. Uz maksimalnu ekonomičnost kazivanja, Adrović teži da dosegne sklopove značenja.

U osnovi ideje o ovom projektu (prije bih ga tako nazvao nego monografijom) je stav da se demantuje jedan opšteprihvaćen, jedan neopravdano negativan stav o „zaostalom Bihoru“. Taj stav je iskrivljavanje i zloupotreba tradicionalnih estetskih principa u oblasti duhovnosti naroda ovoga kraja. To ovom knjigom na specifičan način opovrgava Latif Adrović. Činjenica kojom se prilikom koncipiranja ovog projekta rukovodio bila je upravo svijeset o nedostatku obuhvatnijeg i sistematizovanog znanja o ovom području i njegovim ljudima.

Da bi se u jednom trenutku mogle vršiti izvjesne sinteze o ovom kraju kakvih je u nauci veoma malo, moraju se najprije osvijetliti određeni aspekti koji tu sliku (saznanje) konstituišu. To je evo, na izvjestan način, uradio Latif Adrović ovim svojim djelom. ■

Međunarodni simpozij o sevdalinci i Hasanaginici održan u Podgorici

TEMELJNA DJELA BOŠNJAČKOG KULTURNOG IDENTITETA NOSE UNIVERZALNE VRIJEDNOSTI

Sevdalinka i Hasanaginica predstavljaju srž bošnjačkog kulturnog identiteta, ali i univerzalne vrijednosti i djeca treba više da uče o tim i drugim reprezentativnim djelima usmene književnosti, jer će na taj način spoznavati različitosti u njihovoj ljepoti i bolje upoznati jedni druge bez predrasuda i nametnutih stereotipa.

Piše: **Suljo Mustafić**

Međunarodni naučni simpozij „Dva jubileja bošnjačke usmene poezije, 450 godina od prve vijesti o sevdalinci i 250 godina od objavljivanja Hasanaginice“, koji su organizovali Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori i

Bošnjačko nacionalno vijeće u Srbiji, održan je u Podgorici 6. i 7. decembra. Simpozijum je upriličen u cilju obilježavanja dvije velike obljetnice koje, svaka, sama po sebi, predstavljaju velike datume ne samo bošnjačke, nego i južnoslovenske i, šire, evropske književnosti. Prvi pomen sevdalinke, datiran je 1574. godinom, kada se u jednom zapisu govori o nesrećnoj ljubavi mladog Adila, Bošnjaka iz Klisa i Dalmatkinje iz Splita – plemkinje Mare. Kako je opisuju „tužna pjesma“, što je pjevao ašik - zaljubljeni mladić, privlačila je ljude koji su pomno slušali. Veličanstvena balada

„Hasanaginica“, nastala sredinom 17. vijeka, zabilježena je u Imotskom, koji je tada bio dio Bosanskog pašaluka. Zapisao je Alberto Fortis i objavio u djelu „Putovanja po Dalmaciji“, 1774. godine. Balada je prvo zadivila evropske velikane, Getea, Skota, Puškina, Mickijevića, pa se onda „vratila“ Bošnjacima i bosanskom jeziku kome izvorno pripada. Najveći skup koji je, u regionu i šire, ikada održan na ove teme, okupio je poznavaoce usmene narodne književnosti -univerzitetske profesore, pisce, naučne radnike i stručnjake iz Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Srbije- Sandžaka, Kosova, Sjeverne Makedonije, Turske i Hrvatske.

Predsjednik Bošnjačkog vijeća

u Crnoj Gori **Suljo Mustafić**, u uvodnom obraćanju, istakao je da sevladinka i "Hasanaginica" svojim književnim vrijednostima, estetskim standardima, otmenošću, mističnošću i neprolaznom ljepotom, uvijek iznova, zavodljivo inspirišu na bezbroj muzičkih djela i kompozicija, scenskih izvedbi, filmskih uradaka, tradicionalnih i modernih interpretacija savremenog i postmodernog čitanja.

- Ne prestaju opčinjavati izvođače, interpretatore, naučnike, umjetnike, muzikologe i muzičare, glumce, režisere, dramaturge, što sve govori o njihovoj izuzetnoj književnoj vrijednosti i univerzalnim kulturnim vrijednostima, koji ih čine djelima svjetske baštine"- rekao je Mustafić.

Činjenica da je sevladinka 4. decembra zaštićena na UNESCO-voj listi nematerijane baštine i kulture, obradovao je kulturnu javnost i iznova potvrdio da je simpozijum vrijedan kamen u mozaiku naučnog sagleda-

vanja tih fenomena. Isto tako, podatak da je Hasanaginica kao jedan od dramskih tekstova na predložak balade iz pera dramaturga Ljubomira Simovića doživjela 150 izvedbu u Narodnom pozorištu u Beogradu govori u prilog tome da ima, možda, i hiljadu izvedbi ove balade po tekstovima drugih dramaturga, što je samo po sebi dovoljna potvrda koliki je njen značaj"- kazao je Mustafić.

Objasnio je da je sevladinka bošnjačka, prevashodno gradska narodna pjesma, tradicionalna i u mnogim drugim sredinama, ali "njen izvor je u bosanskom jeziku".

„Sevdalinku, naravno, baštine i drugi narodi, posebno na prostorima Crne Gore, čime joj samo daju veću vrijednost i značaj, kao univerzalnom kulturnom simbolu. Isto tako i naša Hasanaginica, rođena na jednom od naših narodnih dijalekata, postala je čedom obrazovane i civilizirane Evrope još u 19. vijeku“, rekao je Mustafić.

Mustafić je zatražio da se kroz školske programe i sadržaje incira da da sva djeca u Crnoj Gori, ali i u regionu više uče o sevdalinci i Hasanaginici i drugim reprezentativnim djelima usmene književnosti, jer će kroz takava djela, kako vjeruje, spoznavati različitosti u njihovoj ljepoti i estetskim kategorijama i tako bolje upoznati jedni druge bez predrasuda i nametnutih stereotipa.

„Bošnjački narod i njegova kultura dali su djela neprolazne vrijednosti, koja su dio naše nacionalne baštine, a isto tako ta djela su dio kulturnog nasljeđa naše države Crne Gore i svih država regiona i šire, nalazeći se u poretku svjetskih kulturnih vrijednosti“- kazao je Mustafić.

Direktorica Direktorata za kulturno-umjetničko stvaralaštvo u Ministarstvu kulture i medija, dr **Jelena Jovanović Nikolić**, ukazala je na značaj ovog Simpozijuma i ustvrdila da su i sevladinka i Hasanaginica plod kolektivne osjećajnosti prostora na kojem

su se vjekovima prožimale različite kulture, što je uticalo da na tom prostoru nastanu muzičke i usmene tvorevine, koje su za razliku od epskih bile otvorenije za drugačije uticaje.

„I sevdalinka i usmene balade između ostalog, na osoben način pokazuju otpor patrijarhalnoj zadatosti sa njenim neupitnim rasporedom moći. Iako u Hasanaginici nemamo eksplicitnog zastupanja ženske strane, način, ton i atmosfera iskazanih događaja izdužu njenu tragičnu sudbinu do nivoa žrtve jednog okoštalog patrijarhalnog ustrojstva“, istakla je Jovanović Nikolić.

Hasanaginica, iako po obimu nevelika pjesnička tvorevina, inspirisala je brojne književne autore na našim prostorima, često ih, kako je dodala, podstičući da njene motive i intrige nadograđuju većim književnim formama, posebno u dramskoj formi.

„Prije više od dva vijeka, vijest o veličini i ljepoti Hasanaginice dobili smo iz svijeta, što će mnoge umne

ljude naših prostora natjerati da se studioznije i sa više tragalačkog elana posvete svojoj tradiciji i kulturnoj zaostavštini. To će pokrenuti proces stalnog otkrivanja novih značenja našeg kulturnog nasljeđa što je za sva naša društva jednako važno koliko i proizvodnja novih kulturnih vrijednosti“, kazala je Jovanović Nikolić.

Predsjednik Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji dr. **Adel Slatina**, istakao je da sevdalinka i Hasanaginica simbolizuju srž Bošnjačkog kulturnog identiteta, ali i univerzalne vrijednosti, koje nadilaze granice naroda i kulture.

„Saradnja Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori i Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Srbiji daje primjer kako zajedničkim radom možemo postići mnogo. Uvjeran sam da će ova saradnja u budućnosti biti još čvršća, donoseći nove projekte, koji će doprinijeti očuvanju našeg jezika, tradicije i kulture. Bošnjačko nacionalno vijeće u Srbiji će i dalje, kako je rekao, po-

državati slične inicijative, jer njegovanje identiteta nije samo obaveza, već i bogatstvo koje treba dijeliti sa svijetom- kazao je, između ostalog, Slatina.

Prof. dr. **Sead Šemsović**, koji je predavač na narodnoj književnosti u Sarajevu i Novom Pazaru, komentarišući to što je sevdalinka u okviru UNESCO-ve zaštite nematerijalne kulturne baštine, pojasnio je da čuvanje nematerijalne kulturne baštine podrazumijeva da postoje ljudi koji je baštine onakvu kakva ona zaista jeste, kao i da postoje institucije koje garantuju da će se baviti njenim očuvanjem.

„Tek tada UNESCO staje u zaštitu te nematerijalne kulturne baštine. To je veliki proces u koji smo ušli krajem 2010. godine i koji je trajao sve do decembra ove godine“, kazao je Šemsović, pojašnjavajući da naučni skupovi moraju da se izdignu iznad devetnaestovjekovnih pristupa književnom tekstu i pogrešnih klasifikacija.

„Sevdalinka je lirski žanr, lirska

ljubavna pjesma, u kojoj je dominantna čežnja, ljubavni zanos. Ta pjesma nastaje isključivo u muslimanskoj, urbanoj sredini Bosne i Novopazarskog Sandžaka. Vrlo je precizno definisana u svim enciklopedijskim priručnicima. Da bismo nešto odredili preciznim pojmom da je sevdalinka, ona mora zadovoljiti sve kriterijume i tekstološke i muzikološke“, objasnio je Šemsović.

Prof. dr. **Aleksandra Vuković Kuč**, govoreći na temu „Geteov put od „Hasanaginice“ do Zapadno-istočnog divana“, kazala je da se kao studentkinja književnosti za Getea nije zainteresovala zbog „Fausta“, ili djela „Patnje mladog Vertera“, već upravo zbog toga što se zapadni književnik, možda najveći koga je svijet imao, zainteresovao za prevod Hasanaginice.

„Gete sa 25 godina prevodi Hasanagicu, sa svojih 65 počinje, a sa 70 završava pisanje svog definitivno najmanje poznatog, ali remek djela „Zapadno-istočni divan“. U vrijeme kad se Gete upoznaje sa Hafizovom poezijom i počinje pisati Zapadno-istočni divan, on već mnogo bolje poznaje prevode Kur'ana i koristi se njima... Zapadno-istočni divan je djelo koje je objavljeno 1819, ali u proširenom izdanju 1827. godine, a Gete je u to vrijeme učio čak i arapski jezik. Ovo djelo je kapija kojom se otvara poruka o povezanosti, sinhronicitetu i

univerzalizmu dva svijeta- Zapadnog i Istočnog i njihovih vodećih religija. Zapadno istočni divan i Hasanaginica su poveznica i prodor u svijet drugosti, univerzalistički akt stvaralaštva koje nadilazi svoj prostor i temom, i ritmom i višim značenjem“, kazala je Vuković Kuč.

Predsjednik Izvršnog odbora Bošnjačkog vijeća u Crnoj Gori **Mirsad Rastoder**, poručio je da se u kulturi mora činiti ono što će trajati i što će biti od značaja za bošnjački narod, ali i za sve narode.

„Hasanaginica je balada koja nosi univerzalne poruke, a sevdalinka je pjesma ljubavi, a ljubav ako nas okuplja i motiviše onda ćemo lakše i ljepše živjeti“- kazao je, pored ostalog, Rastoder.

U četiri odvojene sesije, koje je povezala nit tumačenja veličanstvene balade „Hasanaginica“ i poetskog biserja sevdalinke, nadahnutim referatima, koji su, zapravo, siže naučnih radova govorili su: **prof. dr. Sead Šemsović (Sarajevo)**, **prof. dr. Aleksandra Vuković Kuč (Podgorica)**, **prof. dr. Aleksandar Čogurić (Cetinje)**, **prof. dr. Fahrija Nišić Leskovci**, **dr. Anita Cucović (Prizren)**, **Maida Ujkanović (Novi Pazar)**, **prof. dr. Ena Begović-Sokolija (Sarajevo)**, **prof. dr. Zečir Ramčilo (Skoplje)**, **prof. dr. Nefise Zehra Kalkanci (Ed-**

irne), **dr. Fuad Bačićanin (Novi Pazar)**, **prof. dr. Draško Došljak (Nikšić)**, **prof. dr. Emina Sadiković i prof. dr. Refik Sadiković (Edrine)**, **dr. Jasmin Hodžić (Sarajevo)**, **doc. dr. Nadija Rebronja (Novi Pazar)**, **Amela Bjelak, Dino Lotinac i Ersan Muhović (Novi Pazar)**, **prof. Mensur Padović (Tuzi)**, **prof. Azra Glavatović (Podgorica)**, **Azamina Krehić (Zenica)**, **prof. Senada Đešević (Plav)**, **Alma Švrakić (Sarajevo)**, **prof. Rümeyza Zeynep Uylaş (Istanbul)**, **Dr. Alen Kalajdzija (Sarajevo)**, **Emina Đelilović-Kevrić (Vitez)**, **Dr. Haris Čatović (Sarajevo)**, **prof. dr. Emina Berbić i doc. dr. Igor Ilić (Osijek)**, **prof. Semir Rebronja (Zenica)**, **mr. Dženisa Mujević (Rožaje)**, **prof. Suljo Mustafić (Bar)**, **prof. Mirela Pehiljagić (Zenica)**.

Svojim sjajnim izvođenjima i interpretacijom sevdalinke, u uvodnoj večeri, kao i tokom simpozijuma, učesnike simpozijuma impresionirali su solistica Mubera Škrijelj i pijanista Adem Mehmedović.

Predviđeno je i da svi radovi budu objavljeni u Zborniku naučnih radova sa ovog prestižnog međunarodnog naučnog simpozija. Ovim će, na najbolji mogući način, biti zaokružene teme ovog skupa. Dva velika jubileja bošnjačke usmene poezije, svakako, zavrjeđuju i mnogo više od toga. ■

DJEVOJAČKI MIRAZ, tanana iluzija sigurnosti

Priznali mi to ili ne, emocije i emotivno nasljeđe naših predaka lagano izlaze iz okvira vremena u kojem su nastali i dugo trajali. Ti prenosivi obrasci kulturne baštine koji su nekad bili noseći dijelovi cjeline i poretka stvari, sad govore jezikom nedovršene prevaziđenosti, iako priče o onovremenim temama, zasnovanim na pojedinačnim životnim običajima, dodiruju samu egzistencijalnu osnovu i savremenog života. U dugom trajanju raskopanih slojeva davnine, vječnog iskustva braka i bračne zajednice, pamćenje o mirazu ne može se zaboraviti, jer je to svjedočanstvo i savremenog svijeta.

Kao nezaobilazna i posebna vrsta elaborirane svadbene konvencije, miraz ima svoje snažno i podrazumijevajuće uporište u tom ritualizovanom poretku stvari. Shvaćen kao jedinstvo forme i značenja, nesporna je njegova etimologija i tumačenje: etimon nalazimo u arapskoj riječi mīraṭ, „nasljedstvo”, i turskoj miras, „očevina”. Duboko ponirući u tradicijsku, identitetsku, zavičajnu i porodičnu esenciju, ovaj kulturni obrazac u raznim narodima ima srodna, ali i različita značenja. Nastao nakon prve velike društvene podjele rada i pojave ekonomske nejednakosti, miraz je izrastao iz egzistencijalne potrebe i nužnosti, ne da se uveća imovina, već da pomogne održanju života. Od tada je ovaj kulturni fenomen prisutan na svim meridijanima, u mnogim društvima i civilizacijama. Ta institucija je poznata u antičkom, rimskom, vizantijskom, ali i crkvenom pravu, kasnije dograđivana u vrlo različitim društvenim okolnostima, sve do polovine dvadesetog vijeka. Mnogi dokumenti pokazuju da se ovo običajno pravo na Balkanu dugo prožimalo i sa zakonskim normama.

Miraz je sve ono što nevjesta

Piše: **Ramiz HADŽIBEGOVIĆ**

udajom unosi u brak iz roditeljske kuće, kao svoj doprinos za izdržavanje bračne zajednice. To može biti pokretna i nepokretna imovina, koju joj roditelji poklanjaju, a koja se sklapanjem braka povjerava mužu na raspolaganje, ostaje njeno ili postaje vlasništvo porodice. Mnogi smatraju da je miraz i nevjestin duh, znanje, kultura, čestitost, ljepota, prefinjeni maniri, vaspitanje i ponašanje, dragocijeniji od same imovine. Zabilježena je i izreka da je žena koja je u brak stupila sa vrlinama, donijela najbolji miraz. Darovima koje joj roditelji poklanjaju žena brani svoj identitet, ponos, svoju suštinu, porodično dostojanstvo i obraz. Upuštajući se u rizik i izazov ličnog izbora ili dogovorom djevu familija, njeni putevi postaju otvoreni, a neizvjesnost ogromna, i zato miraz figurira kao tanana iluzija sigurnosti, koja počesto postane osnovni regulator ponašanja i bračne skladnosti. U tom izazovu podijeljene realnosti, miraz u sebi posjeduje potencijal prividne lakoće autonomije života.

Ugrađen u identitet naše zajednice,

u njena etička, kulturna, sociološka i antropološka shvatanja, kao smisao dugoročne tradicije, miraz je jedna od najzanimljivijih društvenih konvencija, koja sa sobom vuče bezbroj kontroverzi, bitaka, pobjeda i poraza. Priča o ovom običaju oživljava svijet ograničenih egzistencija, patrijarhalnih običaja, sputanih ženskih likova i sudbina. U svijesti formiranoj pod velom shvatanja nužnosti, savjesti ili stvarnosti, miraz njeguje jednu vrstu egzistencijalno zasnovane lakoće podrazumijevanja u kojoj se postavlja pitanje smisla ljubavi, prijateljstva, vjere, nade, braka. Kao etnološka i karakterološka institucija zapitanosti, odgovornosti i nužnosti, miraz sluti na neodgonetne istine, koje su samo u maglovitim nagovještajima našeg bića, budući da sreću čine ljudi, a ne imovina i novac. Kod siromašnih, radnih, vrijednih i čestitih porodica, ovaj fenomen nemilosrdno zasjeca u egzistencijalno tkivo familijarnog života: u kakve čvorove su se splitali obezbjeđujući miraz za svoju miljenicu. Bila je to tragika i trauma vremena u kojem su živjeli.

U zarobljenom umu, da ne bi postale otuđene i bez identiteta, između anđela gordosti i demona propasti, mirazom su kupovale nadu da jednog dana neće ostati bez ičega. Između sigurnosti poznatog i opasnosti nepoznatog, nada nije bila skrivena, a strepnja ih je prikriveno upozoravala na svako iznenađenje. U nizu različitih iskušenja, ponekad je to ličilo na igru poremećenih dimenzija. Kroz različite slojeve svijesti, podsvijesti i stvarnosti, kroz različite asocijacije, miraz im je omogućavao da izraze skriveno i otmjeno dostojanstvo svoga bića. To je bila mogućnost da se preko ovog roditeljskog poklona sopstveni identitet ostvari i pronade u sudaru sa mnogobrojnim izazovima i

ponornim tokovima; mirazom su štitile sebe i svoj život, jednako kao što se brani ljubav, vjera, pravda, sloboda.

Djevojke bez miraza do polovine prošlog vijeka teško su se udavale. Bilo je to vrijeme lične skromnosti, oskudice i siromaštva. Miraz se utvrđivao dogovorom pri prosidbi ili prilikom ugovaranja svadbe, najčešće u gostinskoj sobi za sofom, koja ima simboliku trajanja, časti i garancije. Kod davanja ili određivanja miraza, domaćin se mjerio prema sebi, razmišljajući o tome šta imaju, a šta nemaju – kakav mladoženja, takav i miraz. Ta običajna forma dogovora bila je različita, od sela do sela. Visinu miraza određivala je djevojčina porodica, mada je bilo i obrnutih slučajeva. To se dešavalo kad bi djevojka ostala trudna. Tada se davao veći miraz kako djevojka ne bi ostala neudata s djetetom. Kod određivanja miraza negdje su sklapani bračni ugovori, a ponegdje je bila dovoljna samo riječ domaćina i njegov autoritet. Prema običajnim shvatanjima, crkvenim pravilima, ali i zakonskim regulama, miraz je bio obavezan za ulazak u zajednički život. Zavisno od visine svoje vrijednosti, miraz se zakonski štitio i osiguravao (tapije na dvorce, velike zemljišne i šumske posjede, kuće, novac, zlato...).

Miraz je sve ono što djevojka unese kao vrijednost u svoj novi dom i pokazatelj bogatstva kuće iz koje je iznjet. Po onome što je poznato, miraz se sastojao od pokretne i nepokretne imovine. Pod pokretnom imovinom se podrazumijevalo: pokućstvo, ćilimi, komode, kredenci, kreveti, šivaće mašine, ručni radovi, vrijedni kućni servisi, spavaće sobe, trpezarije, posteljina, radio, televizor, ali i stoka; nepokretna imovina, kao trajno dobro: kuće, vodenice, vinogradi, zemljište, šume. U pojedinim sredinama, nakon uspješno okončane prosidbe, mirazni dio se isplaćivao u novcu kao kapara. Zabilježeni su i primjeri cjenkanja. Bilo je i slučajeva složenih strategija za povećanje bogatstva, posebno u plemićkim i imućnijim familijama. U svakom kraju, selu, staležu i sloju,

znalo se šta i koliko se daje za miraz i tom zahtjevu se moralo odgovoriti.

Miraz u novcu bio je u početku simboličan, ali se vremenom iznos povećavao budući da nije bilo kriterijuma izvan onih koji su zadati tradicijom i lokalnim običajima. Ovaj vid miraza bio je nepremostiva prepreka za udaju mnogih djevojaka sa sela, budući da je u tom ambijentu najteže osigurati novac. U našim krajevima dugo je ćilim bio najdragocjeniji i najluksuzniji dio miraza – djevojka koja nije znala tkati ćilim, teško se udavala. Ćilim je nekad bio blago i stvar prestiža svake kuće koja je držala do sebe i poklon koji se sa posebnom senzitivnošću daruje i prima. U jednom periodu i gobleni su bili prestižan mirazni poklon. Inače, što bi djevojka imala manju vrijednost miraza, manje je bila poželja i tražena kao nevjesta – Ona mlada, plodna, nasmejana i jedra, ruku punih miraza.

Iako ne postoji jasna granica između sprema i miraza, treba ih objasniti budući da se vremenom izgubila razlika između te dvije pojave. Ako se pod mirazom podrazumijevaju nepokretnosti, onda bi sprema bila sve ostalo. Pod spremom se podrazumijevalo sve ono što djevojka sama, ili uz pomoć majke, sestre, dugarica, izradi, sašije, izatka, skroji, ishekla, isplete. Tu spadaju: prekrivači, čaršafi, jorgani, jastuci i jastučnice, krpe za kuhinju, garderoba za nju, odjeća za supruga i darovi za samo vjenčanje. U spremu su se ubrajali i djevojački darovi za mladoženjinu familiju. Nakit i druge sitne porodične dragocenosti, koje su se čuvala i prenosile s generacije na generaciju, djevojke su nosile u posebnim kutijama od srebra (sehara), ukrašenim filigrantskim cvjetnim ornamentima. Sporazum o djevojačkoj spremi brzo i lako se postizao s obzirom na to da je njena vrijednost mala, pa čak i beznačajna u odnosu na miraz.

Godinama su majka i kćerka pripremala spremu koja je odlagana u poseban drveni sanduk za tu namjenu. Bila je to dekorativna škrinja od tvrdog i kvalitetnog drveta sa poklopcem nalik na krov. U mnogim krajevima

njegovao se običaj po kojem je svaka majka po rođenju kćerke odlagala klupče vune u škrinju za miraz. Manje imućne porodice pripremale su sanduk od nekog mekog drveta sa ravnim poklopcem. Djevojačka sprema se, uz lokalne folklorne sadržaje, prije svadbe pokazivala rodbini, prijateljima, komšijama, a potom je izlagana i u kući mladoženje onima koji dolaze na čestitanje. U nekim krajevima gostima se pokazivala samo posteljina, u posebno dekorisanoj prostoriji za tu priliku. Dva-tri dana uoči svadbe, uz prisustvo mještana, organizuje se, na svečan način, uz mnogo folklornih detalja, prenos sprema. Konji i kola na kojima se prenosila sprema bili su okićeni. Po djevojačku spremu su, uglavnom, dolazili mladoženjini drugari, koji su nevjesti predavali svekrov i svekrvin dar. Bilo je i sredina gdje su spremu i miraz nosili svatovi.

Miraz kao svojevrsan način ukazivanja na nesavršenost, pa i na apsurd minulog vremena, pokazuje svoje pra-

vo lice u njegovom posjedovanju ili vlasništvu. Taj derivat, kao roditeljsko zavještanje, oblikovan načinom življenja, duboko u sebi sadrži spiritualnu tajnu poruku koja podržava život, daje mu punoću, ali ga istovremeno lako narušava ako se tom amanetu ne pride s izvjesnim uvažavanjem i razumijevanjem. S tim u vezi, pitanje vlasništva nad mirazom uvijek je bilo upitno budući da su ga svi svojatali. Negdje je imao zakonsku potporu o vlasništvu, negdje običajnu, ponegdje i bez toga. Pravno i običajno gledajući, miraz je bio ženino vlasništvo. Muž je mogao u dogovoru sa ženom da raspolaže tom imovinom, prije svega nekretninom i novcem, ako ga je bilo, a ženi ostaje vlasništvo nad spremom. Ponegdje je i domaćin familijarne zadruge imao takvu privilegiju. U pojedinim krajevima miraz se smatrao zajedničkim vlasništvom cijele porodice, a samo je sprema u škrinji bila ženina svojina, koju niko nije mogao da otuđi, i koju je u sluča-

ju razvoda mogla da ponese sa sobom. Pravo nasljeđa nad mirazom imala su njena djeca, a ukoliko nije imala djece, muž je bio u obavezi da nakon ženine smrti vrati tu imovinu njenoj porodici. Inače, sinovi su bili u obavezi da obezbijede miraz majci koja je ostala udovica. Doduše, bilo je mnogo odstupanja od ovih običaja, budući da je svaka sredina imala svoja posebna pravila.

Svako vrijeme ima svoje mane, privilegije i prednosti, u kojima se sudaraju prošlost i budućnost, staro i novo, ljubav i sreća. U vlastitoj nedovršenosti tradicionalnog sistema nasljeđivanja, miraz kao institucija duboko je ugrađen u nasljedne odnose budući da kćerke nisu imale pravo na nasljedstvo. Uzimanjem miraza one su se odricale svoje imovine u korist braće. Bio je to neki vid isplate ženskog djeteta, koji se gubio ako udaja nije po volji roditelja ili ako pobjegne. Djevojka koja ima braću veoma rijetko dobija miraz u nepokretnoj imovi-

ni. Ako nema braće, djevojka je bila prirodni nasljednik roditeljskog imanja i ta vrsta miraza, prilikom ugovaranja svadbe, obično se podrazumijevala. Nažalost, i danas u pojedinim našim krajevima ženska djeca ostaju bez nasljedstva iako se miraz uveliko izgubio. Porodice koje nemaju muškog potomka pozivaju zeta (prizet) da žive na njihovo imanje koji, uz svoje prezime, dodaje i ženino i slavi njenu slavu, odnosno slavu zemlje koju je prihvatio kao vlasništvo. Ako imaju više zetova, izbor pada na onoga koji im se najviše dopada. Za takvog se kaže da se priženio.

Društveni smisao miraza bilo je obezbjeđivanje ekonomske potpore i uspostavljanje porodične sloge i zajedništva. Bračna zajednica u to vrijeme asocira na široku lepezu doživljaja svijeta, od stanja tjeskobe do vjere u snagu sloge, a žena osnažena miraznim prtljagom u novoj porodici čuvala je svoj mir i svoju dušu. Miraz je bio njena solidna potpora i zalog budućnosti, držeći na okupu različite sujete i naravi. Doduše, iako nosi vedrinu i uzvišenost smisla ljudskih osjećanja, ponekad krajnosti u miraznoj izdašnosti dobijaju drugo značenje – od stanja tjeskobe do vjere u svoju moć i snagu bračnog imaginarijuma.

Iz smisla vanvremenske pojave, ova običajna dimenzija sa šapatom i oprezom, krikom i vapajem, srećom i radošću, pružala je običnom ljudskom životu poseban smisao i značenje. Zatvoren, čutljiv, srastao s tišinom i samoćom, pomireno spokojan u svom zaboravu, bez dara, potencijala, bez ijedne note da svoje zvuke svede u život, ali i bez slova da napravi priču od živih riječi, s licem odgovornog života i ljudskog ponosa, kao stožerna vrijednost koja je oblikovala našu kulturnu tradiciju, miraz ima svoj početak i svoj kraj. Danas bi se naši muškarci i žene smijali ovoj temi, a mlađi i ne znaju šta je to. Pa ipak, kao tradicijski fenomen, on danas egzistira u svojoj punoći na pojedinim meridijanima kao vertikalna tradicije i baštine tih naroda. ■

Kritičko-analitički osvrt i zapažanja u vezi sa tekstovima i jezičkim osobenostima u Čitanci

„BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST 5“

Sasvim slučajno, sam došao do knjige koja nosi naziv: *Bosanski jezik i književnost 5*, a u podnaslovu stoji: *Čitanka za peti razred osnovne škole*. Osjetih tada neku tihu radost i zadovoljstvo, a profesionalna radoznalost me povuče da Čitanku prelistam. Obradovah se i zbog mogućnosti da djeca u Sandžaku konačno dobijaju čitanku urađenu na Bosanskom jeziku i da se upoznaju, ne samo sa jezikom i njegovim osobenostima, već i sa literarnim stvaralaštvom na tom jeziku kroz lirske pjesme, epske pjesme, te prozne i dramske tekstove poznatih bosanskih autora.

A onda sam, na moju veliku žalost, čitajući tekst po tekst iz ove knjige, naišao na popriličan broj pogrešaka različite naravi, te opet pomislih na djecu kako će da stiču znanje o jeziku na greškama koje imamo u ovoj Čitanci, a u standardnom Bosanskom jeziku takve greške nisu dopuštene, niti mogu biti jezička osobenost Bosanskog jezika. Te su pogreške iz oblasti **gramatike**, iz oblasti **stilistike**, iz oblasti **leksike** (objašnjenja značenja izraza), te greške u **izboru** autora književnih tekstova, što nije jasno definirano ni nazivom same knjige kada je književnost u pitanju.

Podimo od samog naziva Čitanke. Iz njenog naziva, koji u sebi sadrži odrednicu **bosanski** se ne može sa apsolutnom sigurnošću zaključiti o kojoj se književnosti radi, da li o onoj nastaloj na standardnom Bosanskom jeziku, dakle, bosanskoj književnosti, ili o književnosti uopće. Ako se mislilo o književnosti nastaloj na standardnom Bosanskom jeziku, onda su tekstovi autora navedenih u Čitanci, pogrešan izbor, jer oni nisu stvarali i pisali djela na standardnom Bosanskom jeziku: Miroslav Antić, Oton Župančič, Mark Tven, Vilijam Šarosan, Danijel Defo, Erih Najt, Dušan Radović, pa i Ivo Andrić koji je pisao na čistoj ekavici koja nije karakteristična za Bosanski jezik. Kao što su ovi tekstovi, puno je napisanih tekstova na standardnom Bosanskom

Piše: Prof. Zijah BIHORAC

jeziku, samo se **trebalo potruditi** i u ukupnoj bosansko-hercegovačkoj literaturi pronaći autore, te njihove tekstove i djeci pokazati sve vrijednosti i osobenosti bosansko-hercegovačkog književnog stvaralaštva na standardnom Bosanskom jeziku, a u nazivu knjige decidno naznačiti da se knjiga bavi **Bosanskim jezikom i bosanskom književnošću**. Međutim, ako se u Čitanci nije mislilo isključivo na bosansku književnost, a to se iz naziva čitanke ne može sa sigurnošću zaključiti zbog upotrijebljene sintagme „Bosanski jezik i književnost“, nego na književnost uopće, onda u izboru tekstova i njihovih autora nije pogriješeno, jer su i ovi izabrani tekstovi i njihovi autori dobar izbor. Ova nepotrebno ostavljena dilema mogla se lako izbjeći upotrebom samo naziva **Čitanka**, ili,

kako rekoh, **Bosanski jezik i bosanska književnost**. Ta dilema je, takođe, mogla da bude razriješena nekim dopunskim pojašnjenjem u uvodnom tekstu na nenumerisanoj stranici tri ove Čitanke.

Upotreba prisvojne zamjenice „svoj“

Stručna podloga za objašnjenje upotrebe i značenja ove i ostalih vrsta zamjenica je **Morfologija**, odjeljak-lične i ostale zamjenice, jer srodni jezici: Bosanski jezik, Srpski jezik, Hrvatski jezik i Crnogorski jezik se gotovo nimalo ne razlikuju u nekim segmentima morfološke naravi.

Zašto se u **vezi sa ovim (a ne u vezi ovoga)**, kako mnogi govore ili pišu) bavim ovom Čitankom. U tekstu na trećoj, nenumerisanoj stranici **Čitanke** između ostalih u rečenicama se nalaze i ovakve jezičke konstrukcije (sintagme).....**svojim nastavnicima**.....,**svoga okruženja**....., **svoj tempo**. Ovakve jezičke konstrukcije su gramatički neispravne, a evo i zašto! Po morfološkim pravilima prisvojne zamjenice; **moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov** zamjenjuju se ponajviše zamjenicom **svoj** kad god se one protežu na

subjekat istog lica kojega su i one same, drugim riječima: kada pojam koji određuje zamjenica svoj pripada subjektu u rečenici **kao njegov dio ili svojstvo**: (Ja volim **svoju** domovinu, Ti voliš **svoju** domovinu, On voli **svoju** domovinu, ili Ja hodim na **svojim** nogama, Ti hodiš na **svojim** nogama, On hodi na **svojim** **nogama**, Ja pišem **svojom** rukom, Ti pišeš **svojom** rukom, On piše **svojom** rukom, umjesto: **moju tvoju, njegovu** domovinu, ili **mojim, tvojim, njegovim** nogama, ili **mojom, tvojom, njegovom** rukom, Ja čuvam **svoju** sreću, Ti čuvaš **svoju** sreću. On čuva **svoju** sreću, Ja ne otkrivam **svoje** ideje olako. Ti ne otkrivaš **svoje** ideje olako. On ne otkriva **svoje** ideje olako.

U gore navedenim jezičkim konstrukcijama iz Čitanke zamjenica svoj se ne veže za subjekat u tim rečenicama, u značenju zamjenica: **moj, tvoj njegov, njezin, naš, vaš, njihov**, već se veže za neki drugi član u rečenici koji nije u funkciji subjekta. Dakle, ne može se reći da je u ovakvim jezičkim konstrukcijama zamjenica **svoj** u značenju dijela subjekta ili njegova svojstva, odnosno, ne odnosi se na subjekat u značenju navedenih zamjenica. U rečenicama iz Čitanke nastavnici ne mogu biti **svojim**, u značenju **vašim**, okruženje ne može biti **svoje** u značenju **vaše**, niti tempo može biti **svoj** u značenju **vaš**, Zato je bilo nužno i jedino ispravno napisati ove rečenice ovako:

A/ U narednom periodu vašeg četvorogodišnjeg obrazovanja družiti ćete se sa VAŠIM nastavnicima, novim gradivima, i novim udžbenicima. (Ako je izraz „udžbenicima“ u množini, onda je u množini morao biti upotrijebljen i izraz gradivima, a ne u jedini kako stoji u Čitanci).

B/ Ova Čitanka koncipirana je tako da podstakne vašu stvaralačku aktivnost, da vas uputi na promatranje i proučavanje VAŠEG okruženja i na primjene jezičkih znanja u drugim nastavnim predmetima.

C/ Na stranicama ove Čitanke svako od vas će pronaći nešto što ga zanima i svako će odrediti tempo usvajanja novih pojmova.

Međutim, zamjena prisvojnih zamjenica 1. 2. i 3. lica zamjenicom **svoj** nije tako isključiva kao kod ličnih zamjenica, već se mogu **naporedo** upotrebljavati i one 1.2. i 3. lica i povratna. Kada je u pitanju naročito isticanje na zamjenici, onda se upotrebljavaju zamjenice 1.2.i 3. lica. Tako naprimjer imamo u epskim narodnim pjesmama stih: Jer ćeš **svoju** izgubiti glavu, ali i Kad potegnem **moju** britku sablju. Car poziva na **njegovu** vojsku isl. Dakle, ovo se odnosi na upotrebu zamjenice **svoj** kad se ona upotrebljava u pravoj zamjениčkoj službi. Ali kad je **svoj** u pridjevskoj službi u značenju sopstveni, vlastiti, rođeni, srodan, blizak, nezavisan i slično, njena upotreba je uglavnom slobodna i ona se tad može odnositi na bilo koji član rečenice.

Ona je povelu **svoga brata** na plivanje, ili
Ona je povelu brata na plivanje.

Šetala je sa **svojim bliskim rođakom**, ili
Šetala je sa bliskim rođakom.

Upotreba ove zamjenice u drugim situacijama je rijetka i zato ju je bolje izostaviti, jer se u značenju izrečenog ili napisanog neće ništa promijeniti njenim izostavljanjem iz govora ili teksta, što se da lako zaključiti iz već prethodno navedenih primjera.

Evo još nekoliko primjera u vezi sa upotrebom ove zamjenice i u vezi sa njenim značenjem u rečenicama, isključivo iz razloga boljeg razumijevanja značenja kad se koristimo ovom zamjenicom u određenom tekstu. (Ovi primjeri nisu iz pomenute Čitanke).

Neispravno upotrijebljeni oblici zamjenice SVOJ u značenju pripadanja subjektu u rečenicama:

Ja zaista volim **svoju** majku, jer je ona moj najbolji prijatelj.

Drago mi je kad ja vidim **svog brata**, kako uspješno savlađuje prepreke.

Ja učim **svoje** dijete, da bude primjer u svemu.

Ne volim da čitam **svoju** knjigu.

Vidjela sam i čula **svoga komšiju** u prodavnici kako se svađa sa prodavcem.

U navedenim primjerima je zamjenica **svoj** u različitim padežima i u pridjevskom, a ne u zamjениčkom značenju i veže se za **druge članove u rečenici**, a ne za subjekat u rečenici. U navedenim rečenicama iskazuje se **odnos** prema subjektu, dakle, pridjevsko značenje, a ne i **pripadanje** subjektu, (zamjениčko značenje), te je zato ispravno kazati i upotrijebiti lične zamjenice 1. 2. i 3 lica umjesto zamjenice **svoj** u odgovarajućem padežu i tako ih napisati:

Ja zaista volim **moju** majku, jer je ona moj najbolji prijatelj.

Drago mi je kad ja vidim **moga brata**, kako uspješno savlađuje prepreke.

Neprekidno vaspitavam i učim **moje** dijete da bude primjer u svemu.

Ne volim da čitam **moju** knjigu.

Vidjela sam i čula **moga komšiju** u prodavnici kako se svađa sa prodavcem.

Stilski propusti i netipične konstrukcije

A/ Nejasno je zašto se nije poštovala dosljednost u upotrebi naziva ove knjige. U njenom osnovnom nazivu stoji da je **Čitanka**, a u narednim tekstualnim istupima, čas je **čitanka**, čas je **udžbenik**. Trebalo se je unaprijed odrediti prema korištenju u tekstu prvog ili drugog izraza, jer bi se na taj način izbjegao ovaj stilski propust.

B/ U Čitanci na šestoj nenumerisanoj stranici stoji upitna rečenica: **Kako da koristiš ovaj udžbenik**

I ovdje je načinjena značajna jezičko-stilska pogreška, jer je pogrešno reći da **korištiš sredstvo** (predmet) za neki rad, aktivnost i slično. U rečenicama ovakve konstrukci-

je se vežu direktno za subjekat skraćenim oblikom (s, se) povratne zamjenice se!

Zbog toga je u Čitanci ova naslovna, a po vrsti upitna rečenica, trebalo da glasi:

Kako da SE koristiš ovim udžbenikom (Čitankom) (u sticanju jezičkih znanja)?

To bi stilsko - jezički bilo potpunije i veoma jasnije.

C/ Takođe je stilaska pogreška u podnazivu ove Čitanke koji glasi: **Čitanka za peti razred osnovne škole**. Zašto je pogreška? Imenica **razred** je višeznačna, može označavati godinu školovanja po redu, može značiti i odjeljenje (napr. 3/2 razred), može značiti neku klasu (razred u prevoznom sredstvu: avion, voz, autobus) može značiti i vrijednost neke robe (tek peta klasa-razred) itd. Zato bi bilo puno stilski ispravnije i jasnije da taj podnaziv glasi:

„Čitanka za UČENIKE petog razreda osnovne škole“, jer je, upravo, njima namijenjena.

Leksika u Čitanci i značenje izraza

Kada se žele objasniti značenja nekih izraza koji se nalaze u tekstovima, onda se u tome mora pridržavati odgovarajućih pravila. Uglavnom se pojašnjavaju značenja izraza koji spadaju u imenice, pridjeve ili glagole. Ako se objašnjava značenje nekog izraza koji je po vrsti riječi **imenica** ili u **pridjev**, onda se taj izraz navodi isključivo u **svom osnovnom obliku**, odnosno u **nominativu**, jer je to leksičko i rječničko pravilo. Ako se pak radi o izrazu koji je po vrsti riječi **glagol**, onda se on u pojašnjenju njegova značenja uvijek navodi u **infinitivnom obliku**. Ima tu još obaveznih postupaka, ali njih ovdje nećemo pominjati, jer se ne radi o klasičnom rječniku, nego o značenjima izraza iz tekstova u Čitanci, da bi učenici lakše razumjeli same tekstove. Jedino o čemu se tada radi jeste činjenica da li su ta značenja potpuna ili nepotpuna, tačna ili proizvoljna. Ovdje treba napomenuti i to da je bitno kojim se izvorom u objašnjavanju značenja izraza autor koristi. Za ovu priliku, s obzirom da se radi o izrazima uglavnom iz Bosanskog jezika, relevantni su: „Rječnik karakteristične leksike u Bosanskom jeziku“, autor Alija Isaković, „Rječnik Bosanskog jezika“ prilog Pravopisu Bosanskog jezika, autor Senahid Halilović, „Rječnik Bosanskog jezika“ autor Dževad Jahić, a može se koristiti još i Bratićev Rječnik, Vujaklijin Rječnik, Škaljićev Rječnik, pa i Sandžački rječnik za neke specifične izraze.

Evo kako su objašnjavana značenja izraza u Čitanci, a odmah iza svakog tog objašnjenja je objašnjenje iz samo jednog ili više rječnika. S obzirom da u rječnicima gotovo uvijek postoji više navedenih značenja za neki izraz, na autoru je da se u objašnjenju značenja izraza opredijeli za ono koje je najprikladnije tekstu u kojem se izraz nalazi, ako je prostor za tumačenje značenja mali i ne dozvoljava šira objašnjenja. Stoga je razumljivo da se zbog višeznačnosti

izraza i nedovoljnog prostora nisu u Čitanci mogla naći sva značenja za odgovarajući izraz, ali je obaveza uzeti ono značenje koje se u potpunosti uklapa u ostatak teksta. Možda je negdje u nekoj napomeni to trebalo i kazati, kako kod učenika to ne bi stvaralo neku vrstu zabune, jer učenici dolaze iz porodica u kojima se neki od ovih izraza upotrebljava u drugom značenju od onog iz Čitanke.

Napomena: Č - iza izraza označava objašnjenje iz Čitanke
R - iza izraza označava objašnjenje iz više rječnika (u zagradi su imena autora).

čelebija- (Č) otmenog roda

čelebija- (R) gospodin, osobito mlad, gospodičić, plemić, džentlmen, ugledan, školovan čovjek, lijepo vaspitan, otmen (Bratić, Ličina)

šeherlija- (Č) gradski čovjek

šeherlija- (R) građanin (Isaković, Bratić)

taslidža- (Č) nekadašnji naziv za Pljevlja

taslidža- (R) (taš-lidža-turski izraz)- kamena banja/ vazдушna banja (Škaljić), po nazivu za ovakvu banju Pljevlja su dobila ime (zrak veoma čist, a na terenu ima puno kamena koji pozitivno utječe na čistoću vazduha)

ašik- (Č) ljubavno osjećanje

ašik- (R) zaljubljenik (Isaković),

đuvegija- (Č) momak, muž

đuvegija/đuveglija- (R) zaručnik, mladoženja, muž, zet, vjerenik (Bratić, Ličina, Isaković)

ujagmiti- (Č) uhvatiti

ujagmiti- (R) ugrabiti, uhvatiti (Ličina)

abaija- sitni nakit vezen biserom (Č)

abaija/abahija- (R) konjski pokrivač, pokrivač za konje najčešće od čohe (Bratić, Isaković, Ličina)

šilte- (Č) prostirka na kojoj se sjedi, perjanica-kapa ukrašena perjem
šilte- (R) maleni vuneni jastuk što se stavlja na dušek (Bratić)
usulan- (Č) pristojno, pametno (objašnjenje u oblicima pridjeva u srednjem rodu)
usulan- (R) po pravilu, prema redu, tiho, skromno, pomalo, pristojno, pametno, razborito, razumno (Bratić)
tokmak- (Č) vrsta buzdovana
tokmak- (R) mali buzdovan, topuz, malj, čekić, nabijač, mlat, bat, palica, toljaga, kladivo, štap sa čvorom, glupan, zvekan, tuhav (Bratić, Isaković, Ličina)
hazurala- (Č) spremajte se, pripravan
hazurala- (R) da li ste spremni, spremajte se, haj na noge (Isaković, Škaljić, Bratić)
perčin- (Č) dio duge kose
perčin- (R) pletenica, vrh glave, tjeme glave, kika, dio kose (Isaković, Ličina, Bratić)
dimiskija- (Č) sablja iz Damaska
dimiskija- (R) sablja iz Damaska, sablja od čelika kakva se kovala isprva u Damasku (Isaković, Bratić)
đogat- (Č) konj
đogat- (R) konj bijelac (Bratić)
putalj- (Č) konj šarenih nogu
putalj- (R) konj tamne boje sa bijelom dlakom iznad kopite, konj šarenih noga (Ličina, Isaković)
parip- (Č) mlad konj, ždriježac
parip- (R) islužen, iznemogao konj, kljuse, kljusina, konjusina (Bratić)
prisojkinja- (Č) ljuta zmija otrivnica
prisojkinja- (R) vila, lijepog soja (Isaković)
đovda- (Č) organizam, tijelo
đovda- (R) organizam, tijelo, truplo, fig, snažan čovjek, tjelesna snaga (Bratić, Ličina, Isaković)
koplje- (Č) dugačka motka na čijem vrhu je metalna oštrica
koplje- (R) sportski rekvizit za bacačku atletsku disciplinu, nekada oružje sa špicastim ostrim vrhom za vođenje borbe
lub- (Č) kora
lub- (R) kora od četinara kojom se nešto pokriva, kora od jele kojom se pokriva koliba (Ličina, Isaković)
opaziti- (Č) ugledati
opaziti- (R) ugledati, osjetiti, vidjeti (Ličina)
hala (ala)- (Č) neman
hala- (R) očeva sestra, sila snaga, izdržljivost, mitsko čudovište slično aždahi, stalno, neprekidno, još uvijek, nečistoća, prljavština, dvorana, predvorje (Isaković, Ličina, Bratić)
meraja- (Č) utrina, ledina, pašnjak
meraja- (R) Suncem obasjani prostor, javni prostor, ledina prekrivena ktarkom i mehkom zelenom travom (Isaković, Škaljić)
badža- (Č) babetina, vještica, zla žena
badža- (R) dimnjak, dimilo, pašenog, otvor na krovu sta-

rinskih kuća kroz koji izlazi dim, stara služavka u kući, ružna zapuštena žena, vještica, malen, sitan, kržljiv muškarac (Isaković, Ličina, Bratić)
ponajlak- (Č) polagano
ponajlak- (R) što lakše, sasvim polako, lagano
halal- (Č) oprošteno, oprostiti
halal- (R) oprost, ono što je vjerski dopušteno, blagoslovljeno (Isaković, Bratić)
dubrava- (Č) šuma
dubrava- (R) hrastova šuma, hrastik
vije- (Č) pjeva
vije- (R) odvaja žito od pljeve uz pomoć vjetra, izvija pjesmu (Ličina), pjeva glasovito
tavna- (Č) mračna, tamna
tavna- (R) tamna (noć)
mora- (Č) mitsko biće koje po narodnom vjerovanju pritišće i guši ljude dok spavaju
mora- (R) kuga, pomor (Isaković, Ličina), posebno psihološko stanje koje je rezultat neke tegobe, neosnovanog straha
sustati- (Č) umoriti se
sustati- (R) posustati u aktivnosti zbog fizičke iscrpljenosti, zbog zamorenosti, zbog bolesti
zembilj/zembiljče- (Č) posebno urađena platnena torba za nošenje namirnica
zembilj- (R) kotarica, torba, pletena korpa za namirnice, ceker, vrsta košare od šiblja (Isaković, Ličina, Bratić)
galop- (Č) kretanje konja u trku
galop- (R) brzo konjsko trčanje (Bratić)
čamiti- (Č) samovati
čamiti- (R) čekati, besposličariti, gubiti vrijeme čekajući (Ličina)
krpiti- (Č) uživati dotrajalu odjeću
krpiti- (R) ušivanjem pokrivati komadom tekstila (krpa) poderano mjesto na odjeći, sastavljati kraj s krajem u neimaštini
vršajevi- (Č) mjesto gdje se vrše pšenica
vršajevi- (R) nasadi požnjevenog žita koje se vrše konjima na mjestu za vršidbu (gumno)
šprulja- (Č) štap
šprulja- (R) dugačka šipka (Ličina)
džada- (Č) put
džada- (R) cesta, makadamski ili uređeni put, drum (Isaković, Ličina, Bratić)
hajkati- (Č) nagoniti zverku na lovca
hajkati- (R) stvarati galamu na lovištu povicima "haj-haj, haj" ili „av,av,av“ (zbog toga se zovu i avdžije), čime se uzbujuju šumske životinje koje se love (zec, srndać, srne, lisice, vukovi, itd.)
halak- (Č) galama, buka
halak- (R) jurnjava, graja, vika, povika, ismijavanje, urnebes, galama, juriš, navala, napad, mnoštvo, rulja, velika gomila (Ličina, Isaković, Bratić)
zakevčati- (Č) lajanje lovačkih pasa
zakevčati- (R) zalajati, zakvičati

resiti- (Č) krasiti, uljepšavati
resiti- (R) ukrašavati dio odjeće, dio prostirke resama
ne zarezivati- (Č) ne obraćati pažnju na nekoga
ne zarezivati- (R) ne slušati, nekoga ili nikoga, baš ga bri-
 ga,
besprizoran- (Č) koji je bez nadzora
besprizoran- (R) osirotio, zapušten, nenadziran (Bratić)
čelo stola- (Č) vrh stola
čelo stola- (R) pročelje, mjesto za stolom koje pripada
 gostu ili nekom odabranom
rondela- (Č) niska ogradica oko drveta poput saksije
rondela- (R) okrugli nasad u vrtu, cvjetnjaku, parku, lije-
 ha, „okrugljak“ (Bratić)
čador- bez- (Č) grubo ručno tkano platno
čador- bez- (R) posebno nepropusno platno za izradu ša-
 tora (čadora) i kišobrana (Isaković, Ličina, Bratić)
majući- (Č) hodati razmahujući rukama
majući- (R) mahajući rukama
pazder- (Č) pogledaj, vidi
pazder- (R) pripazi,
čivit- (Č) modrilo, indigo plava boja
čivit- (R) zagasitoplava boja (Ličina)
najedi- (Č) naljuti
najedi- (R) razljuti, naljuti
bečiti- (Č) gledati široko otvorenim očima
bečiti- (R) začuđeno gledati u nekoga ili u nešto (Ličina)
izriki- (Č) zagleda te, prodorno gledati
izriki- (R) zurenje, napadno gledanje u nekoga ili nešto
otklipsali- (Č) otrčali
otklipsali- (R) otišli umrno, gegajući se nestali, otkaskali
doperjati- (Č) doći
doperjati- (R) privući se, prispjeti,
žandarmi- (Č) čuvari reda, policajci
žandarmi- (R) posebno organizirani, specijalno obučeni
 pripadnici policije, oružnici (Bratić)
blejiš- (Č) govoriš pogrdno
blejiš- (R) nerazgovetno govoriš, nejasno govoriš, kao on-
 omatopeja blejanja
trtljan- (Č) nepovezano, besmisleno pričanje
trtljan- (R) nejasan, slabo razumljiv govor,
skljokati- (Č) naglo sjesti
skljokati- (R) zbog umora, bolesti ili nekog straha naglo
 sjesti bilo gdje
trampiti- (Č) razmijeniti
trampiti- (R) dogovorom razmijeniti nešto, oblik trgov-
 ine u kojoj se vrši razmjena robe bez novca, promijeniti
 (Bratić)
zazjavati- (Č) šegačiti se (Č)
zazjavati- (R) U rječnicima ne postoji ovaj izraz
zanovijetati- (Č) dosađivati
zanovijetati- (R) nagvaždati (Isaković)
kusur- (Č) ostatak novca koji vraća prodavac
kusur- (R) nesreća, resto, ostatak novca nakon isplate
 (Ličina)
refren- (Č) stihovi koji se ponavljaju u pjesmi
refren- (R) pripjev nakon strofe (kitice) u muzičkoj obradi

pjesme, stihovi koji se mogu, ali i ne moraju ponavljati
 (Bratić)
hefta- (Č) sedmica
hefta- (R) period od sedam dana, nedjelja dana, tjedan
 (Isaković, Bratić)
fučija- (Č) veća drvena posuda slična burencetu u kojem
 se drži voda
fučija- (R) poveća drvena posuda slična burencetu, kada,
 kaca, buca, bure, bačva, lagav (Isaković, Bratić)
šašovci- (Č) male cijepane daske kojima se pokrivaju kro-
 vovi nekih građevina
šašovci- (R) cijepane potanke bukove daske koje se kao
 plafon ugrađuju u kući, grublje su izrade od lamperije
 (Ličina)
trnećet- (Č) lim za pokrivanje krova
trnećet/tenećet- (R) teneća, lim namijenjen za polaganje
 po krovnoj kosturkaciji kuća kao pokrivač
zobika- (Č) zova
zobika- (R) vrsta mekanog drveta, zohovka
gizdav- (Č) lijepo obučen, ukrašen
gizdav- (R) ponosan, nakinduren, kaćiperan (Ličina,
 Isaković)
prežati- (Č) vrebati nekoga, uhoditi
prežati- (R) sklirveno pratiti uhoditi, vrebati, čekati
 oprezno (Ličina, Isaković)
kubura- (Č) starinska puška
kubura- (R) mala puška, pištolj, nevolja, tegoba, nedaća,
 jedno stanje, bijeda (Bratić, Ličina)

Posebno zapažanje u vezi sa osnovnim oblicima izra- za i objašnjenjem istih

Iz ovog dijela osvrta na Čitanku vidi se jedna nedovol-
jno poklonjena pažnja objašnjavanju značenja izraza prije
svega kroz stil objašnjavanja.

U nekim slučajevima se imenica ili pridjev ne nalaze
u osnovnom obliku- nominativu, a glagol u infinitivu, a
objašnjavaju se oblikom u nominativu, a glagol infin-
itivom. Aktivni glagolski oblik se objašnjava oblikom
infinitiva, ili čak imenicom. U objašnjenjima značenja
izraza se pojavljuje i upotreba neispravnog gramatičk-
og roda. Imamo zatim glagolski oblik u infinitivu, a
objašnjenje je u aktivnom glagolskom obliku, ili čak i
imenicom. Ništa od ovoga nije dopušteno kada je jezik
u pitanju i rječnička građa. U nekoliko slučajeva imamo
navedeno netačno značenje.

Prijedlog:

Da se uradi drugo izdanje ove Čitanke u kojem će
biti otklonjenje ove i eventualno druge pogreške koje
u analizi tekstova nisu uočene, a sve to isključivo zbog
potrebe **da djeca sadržaje o jeziku i o književnim
djelima, ili dijelom teksta iz književnog djela uče u
ispravnom značenju i na gramatički, leksički i stilski
ispravan način, Najkraće rečeno djecu treba naučiti
da misle.** ■

PROMOVISANA KNJIGA "MAGIJA PRIPOVIJEDANJA" U BIJELOM POLJU

Sijarićevi književni dani

U okviru manifestacije Prvi Sijarićevi književni dani 18. decembra 2024. godine, promovisana je knjiga, Zbornik radova o književnom djelu Ćamila Sijarića "MAGIJA PRIPOVIJEDANJA", autora Faruka Dizdarevića, koju je izdalo Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka u Bosni i Hercegovini, u povodu obilježavanja 35. godina od smrti književnika Ćamila Sijarića.

Na promociji knjige u svečanoj sali JU Centar za kulturu "Vojislav Bulatović-Strunjo" Bijelo Polje, o knjizi, liku i djelu Ćamila Sijarića govorili su eminentni književnici iz regiona: Edin Smailović direktor Centra za kulturu Bijelo Polje, akademik Faruk Dizdarević autor knjige, Dijana Hadžizukić, Petar V. Arbutina, Bogić Rakočević, Kemal Musić direktor JU „Ratkovićeve večeri poezije Bijelo Polje“ i laureat ovogodišnje tek ustanovljene Bjelopoljske regionalne književne nagrade "Ćamil Sijarić" Svetislav Basara.

Dvije bjelopoljske javne ustanove, Ratkovićeve večeri poezije i Centar za kulturu “Vojislav Bulatović - Strunjo”, priredili su veoma bogat i sadržajan program manifestacije Prvi Sijarićevi književni dani u pišćevom rodnom gradu.

Na ovoj izuzetnoj manifestaciji posvećenoj liku i djelu Camila Sijarića prisustvovala je delegacija UG Porijeklom iz Sandžaka u BiH: akademik Faruk Dizdarević autor knjige, predsjednik Bjelopoljske podružnice Sahun Kačar, Lejla Suljević - Silajdžić, dr. Šemsudin Hadrović, Ismet Ramčilović, Nuško Suljević i Ramo Bronja.

Delegacija UG Porijeklom iz Sandžaka u BiH posjetila je predsjednicu Skupštine opštine Bijelo Polje prof. Selmu Omerović. U veoma srdačnom razgovoru dogovorena je saradnja između Opštine Bijelo Polje i UGPS u BiH, u narednom periodu.

Redakcija

Promocija knjiga Šefke Begović-Ličina

Piše: **Selma BANDA**

Na jedan veličanstven način članice Foruma žena željele su dati svoj doprinos našoj divi Šefki Begović-Ličina. U njenu čast, organizovana je njena promocija na kojoj su vrijedno radile Mirsada

Begović, Sara Sabri, Zakira Mahmutović-Škrijelj i Berina Gibanica, inače članice Foruma žena UGPS.

Naša Šefka je dobila punu podršku i to se vidi na fotografijama pune sale. Njene knjige su posebne jer opisuju jednu posebnu sandžačku snažnu ženu. Kroz njih putujemo u vrijeme u koje nije sve sjajno i gdje

je ženama put trnovit. Mnoge njene odlomke smo čuli na promociji i zaista ostali oduševljeni i inspirisani svemu onome što je istakla u svojoj knjizi. Osim toga, predivne

riječi u sklopu organizacije za nju su imali njen brat Džavid Begović i prof. Senadija Hadrović.

Naša kultura, tradicija i običaji ne trebaju ostati u zaboravu. Moramo ih

čuvati, njegovati i poštovati. Osim toga ovakve vrste događaja trebaju biti primjer za nove naraštaje i ponos i dika kod nas porijeklom iz Sandžaka. ■

PROMOCIJA KNJIGE “NOVI PAZAR GEODEMOGRAFSKA KRETANJA”

U Novom Pazaru 28.11.2024. godine, održana je promocija knjige **NOVI PAZAR GEODEMOGRAFSKA KRETANJA**, autora Fehima Ličine i Selima Šaćirovića. Promocija je održana u multimedijalnom centru u Novom Pazaru sa početkom u 18h. Promoteri su bili: prof. dr Branko Jovanović i prof. dr. Ahmet Bihorac, moderator prof. Aldina Turković a na flauti Dalija Ličina je doprinijela relaksirajućoj atmosfera na promociji.

U prepunoj sali promociji je prisustvovao gradonačelnik Novog Pazara Nihat Biševac i gosti iz Tutina na

Piše: **Fehim LIČINA**

čelu s potpredsjednikom Opština Tutin Jašarem Balićem.

Iako multietnički kraj, razmatrajući nacionalno izjašnjavanje stanovništva Novopazarskog kraja prema naseljima, u 65% naselja etnička struktura stanovništva je jednonacionalna. Od ukupno 99 naselja, u 54 naselja etničku strukturu stanovništva čine samo Srbi, dok Bošnjaci (Bošnjaci i Muslimani) jednonacionalno žive u 10 naselja. U 35 naselje ima multietnička struktura stanovništva.

Po popisu 2022. godine od ukupno 99 naselja, 3 naselja su bez stanovnika: Jova, Smilov Laz i Vučja Lokva.

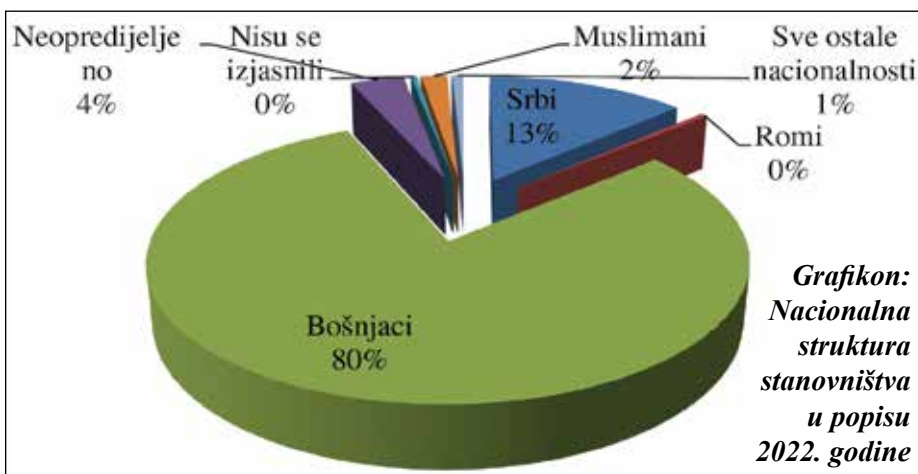
Naselje Brestovo koje je po popisu 2011. godine bilo bez stanovnika u popisu 2022. godine ima 3 stanovnika.

Ispod 10 stanovnika po popisu 2022. godine ima 14 naselja: Brestovo 3, Rakovac 3, Negotinac 4, Javor 4, Zlatare 4, Jablanica 7, Odojeviće 7, Gračane 8, Pasji Potok 8, Rajetiće 8, Vojkoviće 8, Cokoviće 9, Lopužnje 9, Rajkovac 9.

Po popisu 2022. godine 9 naselja ima preko 1000 stanovnika: Novi Paz 71462, Mur 4818, Postenje 4232, Pobrđe 3602, Izbice 1886, Paralovo 1819, Osoje 1622, Ivanča 1417 i Trnava (Rogozna) 1036. Ovih 9 naselja čine u ukupnom procentu stanovnika Novog Pazara 86,11%, a ostalih 90 naselja 13,89%.

U 54 naselja u kojima se stanovništvo jednonacionalno izjasnilo kao Srbi živi 2574 stanovnika. Prosječan broj stanovnika po naselju je 48.

U 5 naselja u kojima je broj stanovnika iznad 100, živi 1127 stanovnika, dok u 45 naselja gdje je broj stanovnika manji od 100 živi 1447

stanovnika. U 14 naselja jednonacionalno naseljenih stanovništvom Srpske konfesije živi manje od 10 stanovnika, dok u 11 naselja živi od 10 do 20 stanovnika.

Promatrajući trend promjena broja stanovnika u popisnom periodu 1961-2022. godine, u pojedinim naseljima (43 naselja od ukupno 54) zabilježen je negativan trend broja stanovnika. To zapravo znači da će u doglednom vremenu, ako ne dođe do novih imigracija, ova naselja ostati bez sta-

novništva.

Prosječna starosna dob u naseljima jednonacionalno naseljenima stanovništvom Srpske konfesije je 54,44 godine, a naselje s najstarijim stanovništvom su: Rakovac 74, Bare 71, Gračane 70, Javor 70 i Negotinac 70.

U naseljima jednonacionalno naseljenim stanovništvom Srpske konfesije živi starija populacija što znatno utiče na smanjenje broja stanovništva. U 34 naselja živi stanovništvo prosječne starosne dobi 50 i više godina.

U 10 naselja Novopazarskog kraja živi jednonacionalno izjašnjeno stanovništvo Bošnjačke konfesije. Prosječna starost stanovništva ovih naselja je od 32 do 40 godina, u prosjeku 35 godina starosti. Najmlađa populacija živi u naseljima: Bajevica (prosječna starost 32. godine), Varevo (prosječna starost 32. godine), Požega (prosječna starost 33. godine) i Krušno (prosječna starost 33. godine).

Vučja Lokva je naselje bez stanovnika a u popisu 2011. godine imala je 7 stanovnika s prosječnom starošću 58 godina.

U 9 naselja čiju etničku strukturu čine Bošnjaci živi 4.547 stanovnika, a prosječan broj stanovnika po naselju je 505 stanovnika.

U svim naseljima stanovništvo se preko 94% izjasnilo da govori bosanskim jezikom osim u naselju Hotkovo gdje se 22% stanovništva Bošnjačke konfesije za maternji jezik izjasnilo da govori srpskim jezikom.

Broj stanovnika po naseljima kreće se od 128 Čašić Dolac do 908 Sitniče.

U 35 naselja, od ukupno 99 naselja, živi više od jedne nacionalne konfesije. Prema starosnoj strukturi, u 2 naselja (Građanoviće i Zabrđe) živi stanovništvo sa starosnom strukturom iznad 50 godina, dok u ostalih 33 naselja živi stanovništvo sa starosnom strukturom ispod 50 godina. U 8 naselja živi stanovništvo starosne strukture ispod 35 godina. Paralovo i Slatina su naselja s

Dalija Ličina

najmlađim stanovništvom (prosječna starost 32 godine), dok u 2 naselja živi stanovništvo starosne strukture 33 godine: Rajčinoviće i Ivanča, u 4 naselja živi stanovništvo starosne strukture 34 godine: Mur, Miščiće, Pobrđe i Trnava.

Ukupan broj stanovnika koji živi u 35 naselja gdje živi stanovništvo s više nacionalnih konfesija je 99.596 i prosjek stanovništva po naselju je 2845. Ako izuzmemo naselje Novi Pazar koje ima 71.462 stanovnika u ostalih 34 naselja živi ukupno 28.134 i prosjek stanovništva po naselju je 827.

Naselja u kojima ima više od 1000 stanovnika: Ivanča 1.417, Iz-

bice 1.886, Mur 4.818, Novi Pazar 71.462, Osoje 1.622, Paralovo 1819, Pobrđe 3.602, Postenje 4.232 i Trnava 1.036. U 5 naselja živi manje od 100 stanovnika: Brđani 64, Doljani 71, Građanoviće 14, Pope 40 i Zabrđe 16. U 21. naselju broj stanovnika se kreće između 100 i 1000.

Malo je opština u Republici Srbiji koje imaju stalni trend povećanja broja stanovnika iz popisa u popis. Broj stanovnika u opštini (sada grad) Novi Pazar 2022. godine u odnosu na popis 1948. godine povećan je za skoro 2,5 puta.

PROSJEČNA STAROST

Prosječna starost	
32,6	2002. godine – Novi Pazar
Prosječna starost	
33,5	2011. godine – Novi Pazar
Prosječna starost	
36,34	2022. godine – Novi Pazar
Srbija	
43,8	2022. godine – Novi Pazar
Evropa	44,5

Prosječna starost stanovništva u Novom Pazaru za period u zadnja tri popisa povećala se za 4 godine ali i pored toga Novi Pazar je znatno ispod prosjeka u Republici Srbiji koji iznosi 43,8 godina i prosjeka u Evropi koji iznosi 44,5 godina. ■

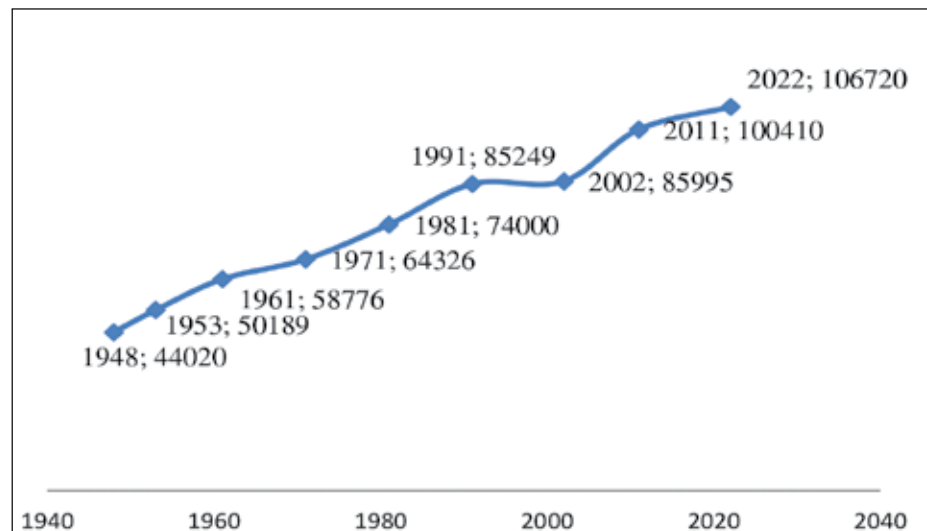

Tabela: Kretanje stanovništva u popisima 1948-2022. godine.

IZ SEHARE BERANSKE PROŠLOSTI, knjiga Adema – Ada Softića: „Drugo lice Beranske ulice“, Beograd 2023.

Više decenija, neumorni beranski hroničar i književnik, Adem Ado Softić, traga za detaljima beranske prošlosti, marljivo sakupljajući bitne tragove o davno prohujalom vremenu, ne dajući istim da isčeznu i nestanu, da ih zub vremena i ljudski nemar zauvijek izbrišu iz naših sjećanja. Njegova upornost i marljivost je rezultirala vrijednim književno-historijskim sadržajima o ljudima i događajima, koji su Berane učinili onakvim, kakvi su upravo bili nešto više od 160. godina svog postojanja, i kakvi danas jesu. U svojim knjigama: „U sjenci Feminog oraha“, „Čudesni suncokret u bašti pješadijskog puka“ i „Drugo lice Beranske ulice“, Ado Softić na upečatljiv i originalan način, sa puno slikovitih i dirljivih činjenica podsjeća na vrijeme i ljude, koji su obilježili prošlost Berana. Sarajevska i bosanskohercegovačka kulturna javnost je 1. novembra 2024. godine, počašćena predstavljanjem ovih vrijednih Adovih knjiga, o kojima su biranim riječima govorili: mr. Željko Rutović, dr. Šemsudin Hadrović, književnik Zumber Muratović, prof. dr. Izet Šabotić i autor knjiga Adem Ado Softić. U prelijepom ambijentu hotela „Hollywood“ na Ilidži, „sarajevski Beranci“, a i drugi, su se bar na trenutak vratili u davno minula vremena njihovog odrastanja i živovanja u ovoj varoši na obali Lima. Mnogima od prisutnih će ova ilidžanska noć posvećena Beranama, zasigurno ostati u lijepom i sjetnom sjećanju. O umijeću Softićevog sklapanja mozaika prošlosti Berana, moglo bi se puno toga lijepog kazati, jer to i zaslužuju ove vrijedne knjige. U sve tri knjige, Ado Softić se potrudio da neispusti ni jednu bitnost onoga što je činilo posebnost prošlosti Berana. No, za

Piše: **Dr. sc. Izet ŠABOTIĆ**,
redovni profesor

Filozofski fakultet
Univerziteta u Tuzli

ovu priliku, daćemo kratak osvrt na knjigu „Drugo lice beranske ulice“.

Kazivanje će početi zanimljivom konstatacijom autora ove vrijedne knjige, zabilježenoj na 54. stranici, koja glasi „Čudna je stvar to sjećanje, a još čudnija i bolnija ova naša beranska amnezija“. Nisu ni druge sredine imune od amnezije, zahvaljujući tom psihološkom, ali i fiziološko-filozofskom i prosto životnom procesu, izbrišana su čitava poglavlja naše prošlosti. Čini mi se, da je kod Ada Softića, na neki način strah od zaborava bio važan podsticajni faktor, da napiše ove vrijedne knjige i tako pokuša da sačuva od zaborava bar djelić važne beranske prošlosti. Knjige su napisane, kao jedan neobičan, ali čitljiv književno-faktografski sadržaj. Svojim knjigama Ado se nameće kao dobar hroničar svoga mjesta, svojih

Berana-Ivangrada, ali i kao neko ko zna donijeti književnu formu i dobro predstaviti prostor, ljude i događaje, pomažući čitaocima, posebno onim koji su zavičajno, ili na drugi način vezani za Berane, da lakše sklope mozaik te beranske prolaznosti. O prošlosti Berana napisano je dosta dobrih knjiga, ali mi se čini da je Adovo pisanje nekako drugačije, jednostavnije od drugih. On je zavirio u seharu beranske prošlosti na poseban način, prepoznajući njenu bitnost kroz pečat vremena i ljudskog traga u tom vremenu, kojeg današnja beranska stvarnost slabo poznaje. Ove Adove knjige su vrijedne crtice, na jednostavan način ispričane historije Berana. U sve tri knjige, predstavljeni su biseri beranske prošlosti i zbilje.

Za ovu priliku, nešto više pažnje će posvetiti knjizi „Drugo lice beranske ulice“. Ovom knjigom, Ado Softić je otrgnuo od beskraj u kome se sve briše, one događaje i ljude koji na glavnoj beranskoj ulici kroz protok vremena od 160 godina, bez posebnog scenarija napraviše bogatu scenu beranske prošlosti. Kako Ado u knjizi kaza: „Na njoj su se mijenjali samo ljudi koji su tuda prolazili, njihova lica su se borala i nestajala da bi bila zamijenjena novim, a hodne linije su se kidale...“. Protok vremena je bio neumoljiv, kako za njih tako i za Berane. Ulica i ljudi su ispisivali historiju ovoga grada. Svako na sebi svojstven način. To je učinio i Mito Polimac“ (Dimitrija Jevtovića), prije više od jednoga vijeka, ostavljajući varoši svoj plavi jon, beranski Partenon-monumentalno zdanje sa kojim je u ovu malu polimsku varoš stigla dvorska arhitektura i aristokratski duh Pešte, Praga, Beograda i Cetinja. Kroz simboliku rastjeranih golubova, Ado

Beranska glavna ulica, nekada i danas

ukazuje na moć destruktivnosti koja u Beranama godinama traje u kontinuitetu i kojoj se nije mogao oduprijeti ni Mitov plavi jon, koji je ostao samo u sjećanjima rijetkih, poput Ada Softića. Znao je Ado da obični ljudi čine dušu jednoga mjesta. Zato likove istih oživljava kroz svoje knjige. Ne da im da utonu u zaborav. Tako nas sjetno podsjeća na jecaj Piljove harmonike, skromnog čovjeka, narodnog veseljaka, koji je pola vijeka bio zaštitni znak i brend vremena i mladosti provedene u Ivankogradu (Beranama). Pilja nema već 40 godina, no on je tu sačuvan od zaborava, jer u sjećanjima,

nažalost rijetkih, još uvijek odzvanja poznata Šadijina sevdalinka „Negdje u daljine, pogled mi se gubi“. Sjetna je priča i o Mici Rabrenović i njenoj tegli, koja govori o jednom vremenu i ljudima u njemu, vremenu punog kušnje, u kojem su ljudi, kroz životne nedaće koraćali dostojanstvo sa puno ljudskosti. Mica Rabrenović, je našla svoju teglu, koju će naći i svako od nas. Kako kaza Ado „Iza svakog od nas ostaće nečije suze, nečiji jecaji koje nećemo čuti, i bol koji nas neće boljeti“. Ali važno je da ostanu vrijedne uspomene na drage ljude, koji ostaviše valjan trag i pouku, poput

Mice Rabrenović.

Piše Ado i o teškom životnom lavirintu davno zaboravljene Latife-Nafije Kujović, beranske estradna umjetnice, koju život nije mazio. Da je tako, potvrdiše Adove riječi na kraju ove dirljive priče „Kad neko umre, ovdje postoji izraz „odmorio se“. Ako se za nekog tako i može reći, onda je to Nafija zaslužila nakon toliko deavanja“. Zanimljivo podsjećanje dato je i na Milutina Labudovića i njegov kobni utorak. Milutin, ivanogradski knjižar, osnivač prvog beranskog bleh orkestra u kojem je bio bubnjar, bio je s razlogom sujeveran na sve utorke od

Prilozi iz starih Berana (Ivankograda)

1916. I jednom je to svoje sujeverje prekršio, što se pokazalo kobnim po Milutina tog septembarskog utorka 1970. I baš je tako, kako Ado reče „da jedino život nema reprizu i samo u smrti nema drugog puta“. I o Stevanu Šćepu Labudoviću, heroju Alžirske revolucije je predložena zanimljiva priča, filmska, skoro pa nestvarna, ali istinita. Bogat historijski sadržaj dat je o Hidžaskoj željeznici „Hamidi-ji“, koja je sa svojih 1.766 kilometara spajala Damask i Meku. Ali i Berane, jer izgradnju iste su pomogle dionice beranskog muftije Adema ef. Softića, koje su 120 godina čamile da posvjedoče o ovom vakufskom dobrotvorstvu. Hidžraska željeznica Hamidija je trajno povezala dvije beranske porodice Adema ef. Softića i Rada Simonovića. Prvi je u istu uvakufio 9 plata, a drugom je ona donijela posao i porodičnu sreću u Damasku. No, kako život piše romane, i u ovom slučaju je baš tako, 100 godina od otvaranja Hamidije, potomci Rada Simonovića i Adema ef. Softića su životno povezani. Podsjeća Ado i na mostove. Gradili su se od kada se zna za Berane. I prošlost i sadašnjost Berana su nezamislivi bez mostova. Svaki most je dio važne simbolike, ljubavnih vrtloga, sjetnih osjećaja, burne prošlosti i neizvjesne sadašnjosti. No, ova knjiga donosi i one manje sretne priče. Takva je svakako priča

o beranskom akademskom slikaru Muju (H)Adroviću, davno potisnutom iz pamćenja današnje beranske stvar-

nosti. O beranskom sportu, košarci i njenim akterima i stadionu kraj Begine kuće ostavljen je važan trag u

knjizi, ukazujući da su ta dešavanja, bila više od igre. Piše Ado o prisnosti među ljudima kroz njihova među-

sobna oslovljavanja. Ukazuje da se beranski varoški duh upravo najbolje osjećao u nadimcima ljudi. (Šaljko,

Keli, Tuksi, Pita, Kokam, Končo, Žmiro, Čvoro, Ljosko i dr.). Nadimci su se dobijali i po majkama, a nekada su i kuće u Beranama imale svoje nadimke (Ševkovača, Grozdovača, Rizvan-begova i dr.). Sa žalom Ado Softić ističe da se takva beranska stvarnost lagano prepušta zaboravu. Svjesan je on toga, te sa sjetom govori o prohujalom vremenu, kojeg više nema, ističući „da je nekada Ivangrad (Berane) imao desetak fabrika sa desetak hiljada radnika, a samo jednu banku, jedan mali aerodrom, jednu autobusku stanicu, bioskop, jednu opštinu, a nijedan kafić, nijednu kladionicu, nijednu nevladinu organizaciju. Danas nema ni jedne fabrike, ni aerodroma, ni autobuske stanice“. Te s notom sarkazma zaključuje „I eto nakon nekoliko decenija čekanja, danas vidimo da se sve može kad se hoće i de se sve hoće, kad se može. Samo treba biti strpljiv. Tad si i spašen“. Kroz priču o silosu i skakavcima, ukazuje se o beranskoj kotlini kao žitnici koja je mogla da prehrani pola bivše i dvije današnje države. O čerupanju-otimanju imovine potomaka muftije Adema ef. Softića, knjiga donosi dosta detalja, te se ističe da dvije stare kruške kačamorke skoro dva vijeka svjedoče o vremenu kada je ovo bio grad ljudi, ptica i drveća, a danas je grad političara i betona. Zanimljiva porodična priča Softića sa historijskom konotacijom,

vezana je za obavljanje bedel hadža u ime muftije Adem ef. Softića. Nije Ado prepustio zaboravu ni bjelopoljskog muftiju Jusufa ef. Delevića. O Hamid begu Bećiragiću, beranskom kajmakamu u knjizi se govori biranim riječima, a kao bi se i moglo drugačije govoriti o časnom čovjeku i vrsnom beranskom neimaru. I o beranskim mektebima kao najboljem peškešu za početak rada beranske gimnazije 1913. iznesene su vrijedne činjenice. Zanimljivo je i predstavljanje progovorenog slova H u Beranama, što se odrazilo na neka imena i bošnjačka prezimena (Hadrović, Ramhusović). I o švedskim kućama koje su izgradili Finci dat je zanimljiv osvrt, te posebno o kulturnom kafiću „Video“, koji odoljeva svim iskušenjima tranzicijske i postranzicijske beranske vratolomije. Nekoliko jako setnih sadržaja posvetio je Ado, svojoj nani Vahidi, dugo godina stubu porodice Softić, koja je očuvala dostojanstvo i ugled porodice, ali i bila najboljim primjerom važnosti institucije komšiluka. Porodični osvrt nastavljen je pričom o sinovima Adem ef. Tufiku, prvom rudarskom inženjeru iz Berana i Čazimu, te njihovim tužnim i još uvijek nakon 80 godina, nerasvjetljenim sudbinama, kao i sudbini Hivzije Čatovića, sina muftije Ilijasa ef. Čatovića i dobrog druga Tufika Softića. Ostavljen je trag u knjizi i o ignorisanom danu oslobođenja 15. septembra, ulicama i nedovršenim fasadama, ali i o porušenim hanovima i drugim objektima koji su čuvali duh Berana.

Neobični ljudi su privlačili pažnju sredine. Jedan od takvih bio je Miodrag Radević, znan kao Miško lizavac, ikona Ivograda (Berana) 70-ih i 80-ih godina 20. vijeka, kojeg Beranci ispoštovaše dostojanstvenom sahranom i podignutim nadgrobnim spomenikom. Mjesta u knjizi su našli i teški događaji, poput zločina nad devet Garčevića, ubijenih u februaru 1943. godine, od strane svojih komšija na Polici, koji su pronađeni tek 1966. godine u jami Dolovi. Knjiga kazuje i o prvom kolskom putu i povezivanju Berana i Bijelog Polja s početka 20. vijeka. Nekoliko važnih

Udruženje građana porijeklom iz Sandžaka - Podružnica Petnjica
organizuje u Sarajevu

PROMOCIJU KNJIGA ADEMA ADA SOFTIĆA

Govore:
Prof. dr Izet Šabotić
Prof. Zumber Muratović
Dr Šemsudin Hadrović
Mr Željko Rutović
i autor Adem Ado Softić

Moderator
mr Amer Ramusović

HOTEL HOLLYWOOD
Iliđa - SARAJEVO
Petak, 01. 11. 2024. u 19:00

sadržaja se odnosi na bogat kulturni život u Beranama, vezan za rad Doma kulture, festivale, koncerte, zabavne večeri, ivogradske pop i rok scenu. To je vrijeme samupravnog zanosa i lijepog življenja.

Želio je Ado Softić da sačuva od zaborava ljude koji su zadužili grad, a neopravdano zapostavljeni u vremenu u kojem živimo. Sa dosta detalja i ljudske emocije su predstavljani časni i nadasve vrijedni ljudi, koji svojim znanjem, umijećem i ljudskošću obilježise jedno vrijeme, jednu epohu Ivograda (Berana), poput: Čeda Dragovića, Svetislava Milivojevića Bačka, Mila Vukadinovića Filtera, Branke Veselinović, Miša Koraća, Ljiljane Mijović Čukić, Bra-

na Boričić, Alja Smailagića i Ismeta Krcića. Svi su oni svojim ljudskim i umjetničkim stvaralaštvom učinili puno, da Ivograd (Berane) bude to što jeste, grad dobrih ljudi i grad primjerenih komšijskih i ljudskih odnosa. Ova i druge Adove knjige, ostaju da svjedoče o ljudima i jednom vremenu, koje lagano isčezava i nestaje u nekim novim maglovitim valovima, što sa sobom donese ovo vrijeme globalnosti, koje je nametnulo neke nove beranske, ali i opće ljudske vrijednosti. Ado Softić je svemu tome uspješno odupro i izvršio svoju misiju, te je ovom i drugim knjigama najbolje pokazao kako se čuva i njeguje sehara prošlosti svog zavičaja, svojih Berana. ■

Haris Plojović: TESPIH, Građanski forum, Novi Pazar

Pjesme sa udicom

U književnosti, kao u životu, postoje manje i više hrabri ljudi, ali dok se njihova hrabrost svakodnevno očituje u čitavom spektru pojavnih oblika, u pisanju se obično svodi na jedno: neki pisci imaju hrabrosti da se otisnu u nove pravce, stilske eksperimente, tematske ravni i žanrovsko-formalne granice, dok drugima ta vrsta hrabrosti nedostaje. Ovo, naravno, ne znači da manjak hrabrosti podrazumijeva i manjak kvaliteta, već samo da dovodi do dostignuća koja su na neki način već viđena ili očekivana.

Negdje na granici obe grupe autora nalazi se i Haris Plojović, potpisnik zbirke pjesama „Tespah“, ovogodišnji laureat na festivalu kratke književne forme „Zaton“ i anonimni slavodobitnik priznanja „25. septembar“.

Jedna od prednosti njegovog poetskog naslova, možda se nameće u bezbroj izvornih značenja tespiha, od uvođenja u hinduističkoj vjeri, posle čega postaje dio molitve u budizmu, islamu, judaizmu i hrišćanstvu. Najčešće od ćilibara, mali sa 33, a veliki od 99 zrna ili bobica, u različitim funkcijama i promjenljivim imenima - tesbih, brojanica, zikirlica... U Kur'anu se pominje 87 puta, u različitim formama, uglavnom u vidu slavljenja (uzvišenog Allaha), što izlazi iz okvira uobičajenog života i ljudskih sposobnosti.

Predvidivo i neočekivano, kao jedna od Harisovih prednosti svedenog književnog izraza, jeste činjenica da se u njemu nalazi više zasebnih lirskih fenomena, koji istovremeno funkcionišu i svaki za sebe i kao vezivno tkivo veće cjeline i kao takvi se nameću čitaocima. Zato se ova zbirka ne može ocjenjivati u crno-bijelom kvantitetu, samo zato što je većina sabranih pjesama na zavidnom, vrlo kvalitetnom nivou savremene pjesničke produkcije, za razliku od malobrojnih verističkih težnji, aforističkih podsticaja i

Piše: Prof. dr. Esad KUČEVIĆ

flektivnih poruka u njihovoj sadašnjosti, kao sastavni ekscesi u njegovom debitantskom iskazu.

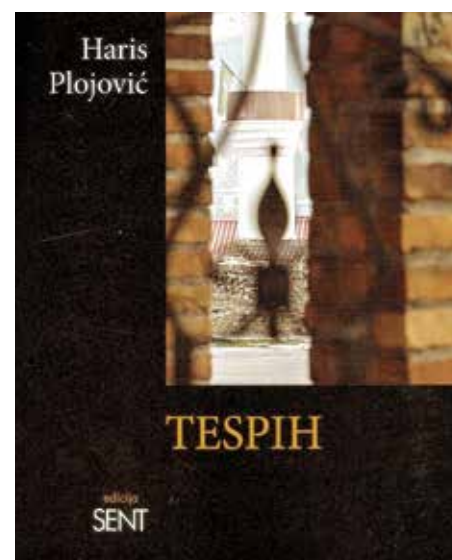
U skiciranju krokija za književni portret, multitalentovani Haris Plojović je apartna pojava u našoj savremenoj poeziji. Jedan je od ambicioznih pjesnika koji imaju dražesnu ideju šta pjesma treba da bude i koje elemente da sadrži, u skladu sa tradicionalnim shvatanjem pjesničkog postupka i korpusa neosimbolizma. Na putu pretežnog valorizovanja forme i prepoznavanja upotrebe oblika, izvođenja tipološke podjele i markiranja načina na koji su u međusobnoj interakciji pjesma, strofa i stih.

U cilju saglasnosti forme i sadržaja, Plojović sve te elemente koristi na sasvim osoben način, tako da se ne može reći da se naslanja na bilo koju pjesničku tradiciju, iako potiče iz radionice prepoznatljive po neizbježnim stereotipima i šablonima školskog formata, što treba imati u vidu dok se iščitava prva zbirka, koja se ne predaje pjevanju, već ubacuje što više u stvarnost. Nerijetko i povremeno, jezičkim poigravanjem, promjenom oblika riječi i njihovih najava u morfološkim paradigmama, što se pohotno nadovezuju za

jedno hermetičko, tek nagovješteno ostvarenje.

Metrički konkretno ili ishitreno, za poeziju Harisa Plojovića bi se neoprezno moglo reći da je islamska i time bi se promašila suština. Ona je svakako moralistička, ali u smislu da u njoj postoji određeni moralni sistem, koji možda nije baš u skladu sa pozitivnim moralom, ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga što kao i svaka dobra poezija i Harisov „Tespah“ neposredna je provokacija sa individualnim stavom, koja ispituje granice morala i posredno, kao parabola ili minijatura, odbacuje mnoštvo novokomponovanog prihvatanja. Bez dodatnih komentara, ona je svjedočanstvo jednog trenutka i utiska, odnosno primjer i iskustvo dobronamjerno preciznog detalja.

O tijelu i duši, o slobodi i ušančenosti, Plojović u svojim pjesmama simpatično dijeli senzibilitet, promjenjive jasnoće, preciznosti i poetske elegancije traganja za odgovorima na neka vječita pitanja. Uz obrise realnosti zatečenog prezenta koji čini jezgro i logiku mogućih značenja, iznova se dokazuje da su knjige poluživa bića. Valjda zato Haris u istoj ravni tumači

i inspiriše, dok na specifičan način delikatno spaja epsko i lirsko, zahvaljujući upravo talasu čulne opuštenosti i duhovne suptilnosti.

U čekaonici, bez dima, strahovito se strahopoštuje. Vječito na tuđim adresama, dok glasom generacije milenijalaca, manje lojalan brendovima koji sad već očigledno prečesto nestaju koliko i nastaju. Onda iz dunjaluka i vakta predodređenog trpljenja, koristeći nafaku „puta dva“, brže od bumera prihvata striming sistem i poetskim manifestom čeka našu vječnu kuću, na zalasku potrošačkog mentaliteta civilizacije.

Međutim, zbirka pjesama Harisa Plojovića, ima na koricama tu jednu „must have“ notu, koja izaziva potrebu, poput kakvog skupocjenog parfema. Njemu i njegovim vršnjacima, rođenim kad je Amerika već bila za svakoga, ali za njega na drugi način, jer je u očima poete sve na drugi način, pa čim je krenuo prostom računicom dijeljenja, umjesto množenja, život mu se uistinu promijenio.

Na startu, halal. Uprkos dominaciji interneta i eksploziji društvenih mreža, u 73 epizodna naslova, Haris je ponudio diskretni pjesnički šarm, koji se tumači kao harmonični odraz nemoći i beznadežne težnje za promjenom, koja ostaje uokvirena repetitivnom sadašnjosti. Više se razotkriva, nego što se krije da introspekcija potiskuje razglednice, avaz telali da je osvojena suština. Rukopisom koji vodi u filozofsko poniranje i veoma izraženim elementima književnog načela po kome jezik ne priča, nego jeziči.

Zato je književni prvenac Harisa Plojovića, dočekan pažljivo i sa simpatijama, umnogome ponudio mogućnost prepoznavanja između konačnog govora i kolebljivog izgovora. Poslije tradicionalnog ćutanja, njegovo pjesništvo je još jedan u nizu sinonima za (sa)osećanje, čim početak života, označi početak bola.

Valjda zbog toga, već na iskorku autor „Tespila“ apostrofira: „dok prosimo svoje postojanje... reče glečer, santi leda: Sad smo voda... kod svake raskrsnice, prodaju maramice... I tako dalje, I tako, I dalje, I...“ ■

S lijeva na desno: Mirza Luboder, mr Željko Rutović, Salko Luboder, Dragana

U PODGORICI BIBLIOGRAFIJA BO

U KIC-u „Budo Tomović“ u Podgorici, uz prisustvo brojnih uglednih zvanica iz oblasti kulture, nauke i medija, diplomatije i politike, upriličena je promocija Bibliografije „Bošnjačkih novina“. Ova Bibliografija predstavlja jedinstven doprinos proučavanju historije, kulture i tradicije Bošnjaka, objedinjavanjem svih pedeset izdanja jednog od najznačajnijih medijskih glasila Bošnjaka u Crnoj Gori. Časopis je u početku izlazio mjesečno, da bi kasnije izlaženje bilo dvomjesečno. U devetogodišnjem periodu tj. od 2006–2015, štampano je 50 brojeva u 42 sveske. Izdavač Bibliografije je NVO „Zeleni Polumjesec“.

Uvodničar je kazao kako su „Bošn-

Piše: **MIRZA LUBODER**

Marković, Božidar Proročić, dr Amer Halilović

tikulturalnog sklada, koji je u karakteru bića Crne Gore, dostojan međurazumijevanja i uvažavanja dijaloga kao jedne civilizacijske i dijalektičke vrijednosti. Otvarale su prostor samoga dijaloga, kako unutar same zajednice tako i kvalifikovanog, opšteg, društvenog dijaloga otorenih pitanja utemeljenja društva i bića u kome živimo i u kome dijelimo zajedničke vrijednosti.

Rutović dalje nastavlja kako su Bošnjačke novine dodata vrijednost te jedna plemenita arhiva koja se tumači iz više pravaca. Bibliografija ima snažnu civilizacijsku – kulturološku poruku, ona je zbir svega onoga što je kazano i svega onoga što je otvoreni prostor našeg javnog dijaloga, kako u snaženju identiteta, kulture i svih aspekata života Bošnjačke zajednice, tako i sagledavanja tog pitanja iz najšireg diskursa.

I to nije sve, kaže dalje Rutović te naglašava, da smo ovom bibliografijom, obogatili našu ukupnu leksiku, leksikografiju u Crnoj Gori i jedno društveno, duhovno i civilizacijsko pregnuće, na tragu onoga što jeste legat Bošnjačkih novina, koje su u svom vremenu unapređivale slobodu izražavanja. Podsjetiću, nastavlja Rutović, da je to bilo na visokim etičkim standardima i kodeksima, povodim kojih se nikada nije vodila javna polemika ili neko pitanje koje remeti osnovni koncept ljudskih prava.

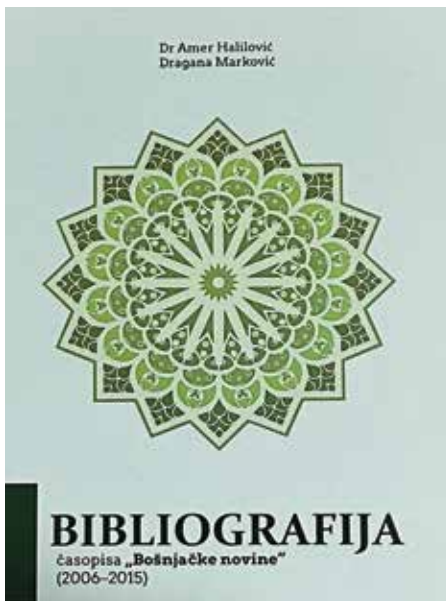
PROMOVIRANA ŠNJAČKIH NOVINA

jačke novine“ kulturno i historijskog svjedočanstva jednoga vremena. U okviru programa, prisutnima su se obratili i koautori bibliografije, dr Amer Halilović i mr Dragana Marković, koji su detaljno objasnili proces nastanka ovog značajnog djela, metode istraživanja i izazove s kojima su se suočavali te recenzenti Salko Luboder i Božidar Proročić, kao i kulturolog mr Željko Rutović.

Bošnjačke novine otvarale su prostor dijaloga

Na samom početku, publicista i kulturolog mr **Željko Rutović** kazao je da dobrinos novina jeste u jednom karakteru multietničkog, multireligijskog i mul-

Takođe, nastavlja Rutović, to je novina koja je doprinijela širenju pluralizma, posebno u godinama obnove Crnogorske nezavisnosti. Mi smo danas svjedoci tog jednog vremena i zapisničari te hronike koja se verifikuje kroz ovu Bibliografiju. Na institucionalnom karakteru bića i na pojedinačnom pregnuću svih djelatnika javnog, naučnog, kulturološkog i političkog karaktera, jeste da cijesimo pisane tragove koji u najboljem smjeru i smislu svjedoče svim izazovima jednog vremena i pregnuća na očuvanju identiteta, kulture i bića Bošnjačke zajednice u Crnoj Gori, kazao je na Rutović na kraju.

Rijetko vrijedna sehara društvene i političke baštine Bošnjačkog naroda

Publicista i novinar te jedan od recenzenata g-din **Salko Luboder** kazao je da bez sumnje „Bošnjačkim novinama“ pripada zavidno mjesto u katalogu glasila koja su imala značajnu ulogu u predstavljanju i tumačenju društvene stvarnosti i trasiranju daljih tokova važnih za položaj Bošnjaka u vrijeme u kojem su djelovale. Njihov značaj, nastavlja dalje Luboder, ne odnosi se samo na vrijeme u kojem su izlazile, već i danas predstavljaju vrijednu bazu podataka i informacija kao svjedočanstvo vremena i događaja, što čini vrijednu dokumentacionu osnovu potrebnu za istraživanja i publicističku i naučnu valorizaciju. Upravo zbog toga je važno objavljivanje Bibliografije „Bošnjačkih novina“ kao rijetko vrijedne sehare u koju je pohranjena društvena i politička baština bošnjačkog naroda iz vremena istorijskih previranja i prelomnih dešavanja, kazao je između ostalog publicista Salko Luboder.

Podsjetnik na snagu riječi i pera

Pisac i publicista **Božidar Proročić** kao i jedan od recenzenata, u svom osvrtu kazao je da je Bibliografija „Bošnjačkih novina“ ne samo odraz prošlosti, već i most prema budućnosti. „Bošnjačke novine“ stoje kao podsjet-

nik na snagu riječi i pera u oblikovanju identiteta, kulture i društvene svijesti. Dr Amer Halilović, pokretanjem i svestranim zalaganjem za održanje „Bošnjačkih novina“, kaže Proročić, dao je nemjerljiv doprinos ne samo bošnjačkoj zajednici već i širem društvenom tkivu, promovirajući vrijednosti koje su temelj svakog demokratskog i pluralističkog društva.

Ova bibliografija pruža temelj za dalja istraživanja i studije, inspirirajući nove generacije da istražuju, razumiju i cijene svoje kulturno nasljeđe Bošnjaka. Požrtvovanje dr Amera Halilovića i Dragane Marković u radu na ovoj Bibliografiji simbolizuje njihovu trajnu posvećenost obrazovanju, kulturi i očuvanju identiteta, čineći ovu Bibliografiju dragocjenim doprinosom bošnjačkoj zajednici i širem društvenom kontekstu, kazao je na kraju Proročić.

Tumač ukupnog društvenog ambijenta

Koautorica g-đa **Dragana Marković**, koja je dala nemjerljiv doprinos u izradi ove publikacije, kazala je, da Informativno javno glasilo „Bošnjačke novine“ registrovano je u Ministarstvu pravde Republike Crne Gore 16. februara 2006. godine. Kao glasilo od opšte društvene važnosti, konceptski, tematski i sadržajno, u perio-

du svoga izlaženja, bilo je posvećeno najvažnijim aspektima indintitetskog, društvenog, političkog i ekonomskog bitisanja bošnjačkog naroda u Crnoj Gori. Glasilo je, nastavlja dalje Marković, bilo ogledalo stvarnosti i tumač ukupnog društvenog ambijenta u vremenu svoga izlaženja. Bogata i sadržajna bibliografija sadrži tekstove autora iz zemlje i inostranstva sa posebnim osvrtom na radove iz dijaspore. Profil autora se širio u rasponu od novinara i publicista, do univerzitetskih profesora, poznati teologa, književnika, umjetnika, sportista i mnogih drugih.

Zajedno gradimo mostove razumijevanja

- Dr Amer Halilović, koautor, kazao je da Bošnjačke novine nisu samo publikacija, već svjedok vremena, svjetionik identiteta i platforma za očuvanje kulturne baštine našeg naroda te dodao, da je bibliografija, koju promoviramo u stvari hronika rada, truda i vizije mnogih generacija. Svaka stranica ove bibliografije kaže dalje dr Halilović, priča priču o predanom radu, intelektualnoj hrabrosti i neugasivoj želji za napretkom i očuvanjem nacionalnog bića.

Dr Halilović emotivno se osvrnuo i na one koji više nisu s nama ali

čiji je doprinos neizbrisiv, kazao je dr Halilović i dodao, da je njihova posvećenost bila temelj na kojem danas stojimo. Njihova imena i djela ostaju trajno zapisana, ne samo u ovoj bibliografiji već i u državotvornim uređenjima. Rahmetli, **Rafet Husović, Alija Matović, Avdo Gorčević, Ibrahim Reković, Jakup Durgut, Zaim Azemović, Ibrahim Kurpejović i Sefer Mededović.**

Pred sam kraj, zahvalio se prisutnima, donatorima i dopisnicima koji su svojim radom, iz različitih krajeva – iz Crne Gore, okruženja i dijaspore – obogatili sadržaj Bošnjačkih novina. Posebnu zahvalnost izrazio je direktorici KIC-a g-đi Aidi Batilović, koja je pružila podršku u organizaciji promocije i dodao da je podrška kako Ustanova, institucija i pojedinaca upravo podsjetnik, je da je rad na izdavanju Bošnjačkih novina vrijedan truda. Zajedno gradimo mostove razumijevanja, čuvamo našu povijest, i kreiramo bolju budućnost naše Crne Gore za generacije koje dolaze.

Neka ova bibliografija bude inspiracija svima nama – da čitamo, pišemo i djelujemo, jer snaga riječi mijenja svijet. Dok je glasa i pera, dok je duše i razuma, koračamo pravim putem, završne su riječi koautoa Bibliografije „Bošnjačkih novina“, dr Amera Halilovića. ■

HRONOLOGIJA VREMENA

– ODGOVOR PRAVI (5)

Ovo je izvod iz budućeg pisanog pogleda hronologije života mog Priboja, iz moje perspektive, kao sjećanje na djetinjstvo, školu, život Priboja i njegovih dobrih ljudi..

Korjenić

Dobri i skrušeni i kao ljudi i kao komšije. Pribojcima je “uzimao” mjeru šnajder-krojač Medo čije odore su mnoge Pribojce činile “gospodski-jim”.

Šahović

Svi su ih voljeli a i oni su sve činili da vole i budu voljeni. Tahir je bio očišćen toga.

Kurtalić

Nije ih bilo puno u Priboju. Ostali su zabilježeni u historiji Priboja koju niko ne može izbrisati. Počev od Hamdije, mladog partizana. Ali se mora napomenuti stari Fehimaga Kurtalić čija žena je bila Atija Hasanagić. Fehimagin brat je u Sarajevo oženjen Zehrom, koja je bila rođaka nas Hasanagića. Nasko Kurtalić je obilježio početak jedne djelatnosti u Priboju. Taksista. Prije njega je to postao Tahirbeg Hasanagić. Nasko je imao kuću u mahali gdje su većinom bile kuće Hasanagića i graničio je sa bašćom Nestora. Njegova djeca su bili naša čaršijska djeca, Suada i Senad. Da li ste znali? Izet Kurtalić, naš Pribojac je osnivač Aerokluba u mjestu Visoko, Bosna 1953. godine. Kasnije se ovaj klub proslavio po svojim avio-modelarima čiji članovi su bili dugo godina svjetski prvaci i bili jedan od najtrofejnijih klubova Jugoslavije i Bosne. I danas taj klub nosi ime; Aeroklub “Izet Kurtalić”.

Žarković

Moja škola, osnovna škola “Branko Radičević”, direktor Jovan Žarković.

Piše: **Muaz HASANAGIĆ**

Zatim kao sekretar opštinskog Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Milanko je bio sudija u Priboju i Pribojci su ga cijenili i poštovali. Dugo godina bio aktivista Kulturno-prosvjetne zajednice Priboj.

Karović

Kada si poželio da čuješ dobrih sjećanja, dosjetki, priča, potraži nekoga od ove familije i osjetićeš se njihovim. Nikada nisi mogao prići džadom prema Brijegu a da ne prođeš pored Karovića. U to rano doba pamtim Ismeta omalenog ljudinu jednog od najpoznatijih šaljivdžija u Priboju. Nije sigurno postojao niko od Priboja i šire ko ga nije volio. Tako je i sa njegovom djecom, Bibom, Kekom, .. Ismet je bio prijatelj sa mojim babom Đulbegom. Šta to znači, pa nešto ko brat a nisu krvno vezani, često su pili kahvu kući a i u „Biću“. Kad se sjetim adža Ismeta proleti kroz moje lice dio lijepog osmijeha i sjete, jer sam sa užitkom, kada ga sretnem, nazdravlja mu „merhaba“. Sportski, fudbalski

Priboj neće zaboraviti Ibrahima Biba Karovića, fudbalerčinu, dugogodišnjeg kapitena fudbalskog kluba FAP-a.

Talović

Ove familije ima u Pljevljima, Sjenici, Prijepolju, Varoši ali ima i u Priboju. Naš Omer Talović je kao svi drugi. Allah mu podario snage i uma da stvara za budućnost Priboja ali i svih Bošnjaka gdje god da su. Kultura, muzika i starina koju nećemo zaboraviti i neće biti zaboravljeni zaslugom našeg Omera.

Drobnjaković

Familija, kuća dio naše Pribojske čaršije. Ja znam Rada. Dio nas i Priboja koga znam kao mirnog, prijaznog i toplog pozdrava kada smo god bili u prilici da se sretnemo. Naši čaršijski ljudi, komšije. Bio prepoznatljiv kao dugogodišnji direktor pogona “Preseraj” FAP-a.

Bećirović

Zbog prenošenja istine moje pribojovanje ne mogu zamisliti bez ove familije. Ismet, prvo pero Priboja, novinar. Ja ga takvog pamtim bez obzira što je imao druge profesije, učitelj, nastavnik s/h jezika. Bio je urednik lista Lim, njegove pisane priloge u novinama, Sport, Ekspres politika, Novosti, uglavnom o sportu, najviše o fudbalu, rukometu timova FAP-a. Svi ti tekstovi imaju svoje stope na zemlji Pribojskoj. Neizmjerena mi je radost kada sretnem Fuada Ismetovog evociram uspomenu na oca, a koji je završio žurnalistiku i nastavio očevim stopama. Svejedno nije zamislivo bez Ismeta pisati o Priboju.

Stojić

Priboj pamti Velisava i njegovu dobru. Dugogodišnji rukovodilac

službi u opštini, "Beogradskoj banci". I njegov sin Veljko je ugledni advokat u Priboju.

Ahmetagić

Svim Pribojcima su „radili“ o glavi. Od oca i sinova svi su bili brice. Doduše najstariji Esad je poslije tehnike otišao na studije. Nastavio je kao stručnjak ekonomskih nauka u Subotici na fakultetu, gdje i danas živi. Mesko, "Kalja", su nas sviju "obrađivali", nekoga na nulu, nekoga na tricu ili na friz ala "Džems Din". Danas poslije „ovog“ rata radi Mesko-Mesud dok je Kalja u Evropi. Bili su dobre brice ali su sigurno Dobri ljudi.

Šabanija

Pribojcima nikad nije nedostajalo dobrih a neprimjetnih ljudi. Takva je bila i familija Šabanija koje pamtim iz mahale skupine kuća Memića, Ahmetagića, Karovića, malo sa strane Pekušića, ...

Ječmenica

Priboj ih pamti po svojim doprinosima opštem dobru. Ja se sjećam Sreta koji je bio dugogodišnji direktor ugostiteljskog preduzeća "Bić".

Alagić

Najbrojnija u mom dragom prigradskom dijelu Priboja, Kalafatića. Pamtim Ćazima sina od hodže Malage koji je obilježio društveno politički život Priboja. I Privredni. Bilo je svih i školovanih i advokata i hodža, i majstora, i trgovaca i svi su dobri ljudi. Danas ovi dobri ljudi žive u Sarajevu.

Pešto

Na putu prem Zelencu čaršijskom džadom, prije kuće Borisavljevića, dolaziš do kuće Peštovića. Mnogo puta nisi trebao pogađati koja je kuća. Ako se čuju zvuci harmonike, otvori vrata, tu adžo Meho "razvlači"

svoju "Dallape". Kuća dobrih i prijaznih insana od meraka i prijaznosti Emina, Muhameda, Rabiye, ...

Prema porodičnom predanju na ove prostore su došli iz Pešte, Mađarska.

Dizdarević

Kuća kod njih je bila uvijek otvorena, odasala toplinom i kao objekat i kao ljudi. U kući adža Suhbije sam puno puta bio i uvijek kao njihovo dijete, Sakiba-Ćiba ili Bibo. Mnogih dobrih je ovih Pribojaca iz ove familije. Porodica Faruka Dizdarevića-Pribojca, je u Priboju od početka '70, tih prošlog vijeka. Faruk obilježio epohu razvoja kulture i obrazovanja svojim umom i neumornim izvorima svojih pisanja. Učinio Lim rijekom sa velikom deltom poezije, kulture kroz prošlost koja osvjetljava sadašnjost.

Šulović

Na ulici šetnjom kroz Pribojsku čaršiju ili kroz Koloniju često je hodio Behudin-Boćica, čovjek od pera i fudbaler. Behudin-Boća dobar fudbaler a iznad svega čaršijska veličina koju je Priboj volio. I on je volio svoje Pribojce. Zbog toga se ne može zaboraviti.

Arnautović

Prva pomisao je Džemail. Nisam ga poznavao a znao sam mnogo od mog baba Đulbega rahmetli. Bio član muslimanskih odbrambenih snaga „onog“ rata, da bi krajem '44. godine se priključio se partizanima u Goraždu, ali nikad nije prestao misliti o svom Priboju. I pisati. I svirati.

Drugi Arnautovići, ljudi koji su bili u Šarganu, bolji dio Šargana. Znao sam ove starije, Faka ili Fahrudina, i posebno moja generacija Fatima.

Bunjo

Pamtim i nezaboravljam, hodžu Bunju, Muja, i njihovu djecu. I danas se

ne mogu nasladiti trešanja jer nijedna današnja nemože nadomjestiti te trešnje djetinjstva. Otići u Miliješ do Muja i najesti se trešanja i vratiti kući u Priboj ponavljalo se svake godine 1960.-tih. I danas je slatko to sjećanje. Mehmed u Sarajevu je ostavio trag kao vrhunski trgovac prodaje novih vozila. To traje.

Gagula

Bio u miliciji, stanovao kod Najle Džidić. Značajan, jer je bio sastavni dio Mušanbegovog sokaka.

Dželilović

Nije ih bilo mnogo. Kuća na kraju Porojne, iza kuća Smailbegovića i Fazlića. Pamtim svoju generaciju osnovne škole Melihu, njenog brata. Pa eto i danas kad se sretnemo ko rodbina, i taj osjećaj u Priboju se stalno prostire.

Uzunović

Iz Miliješi. Zelenac, negdje ispod crkve bile su kuće u kojima sam mnoge poznao iz moje generacije, školske iz porodica Midžića, Dedagića, Kojadinovića, Pešteraca,... bili su i Uzunovići. Sa njima u Sarajevu drugujem.

Spahić

Ako ću govoriti kroz one koje poznajem, oko moje generacije tada mi treba dosta riječi da proberem kako bih prikazao Ajšu i Seada. Ajša je bila vrstan student u Sarajevu, besprijeoran radnik u Priboju, borac za radnička prava kroz politički život i svoj vrhunac dala u Sarajevu gdje je na početku rata, agresije na Bosnu bila u vladi BiH kao pomoćnik ministra odbrane, tada prva žena u Evropi koja je obavljala takvu funkciju. Ništa manju ulogu nije imao i Sead, stručnjak koji je godinama bio jedan od kreatora EP BiH. Sve kadrovske strukture u elektroprivredi nisu mogle bez našeg Seada. Jedno vrijeme je bio i prvi čovjek Elektroprivrede BiH.

Srbljanović

Priboj ih zna i pamti. Milojicu

su svi znali, a ja sam dobar dio studentskog života u Sarajevu proveo sa Momčilom.

Šaponjić

Iz Kratova. Dragan moja generacija, sportski bio nadaren.

Begović

Gore na vrhu Mušanbegovog soka bila je kuća Kurtovića. Od nje se skretalo povrh Šargana. E na tom dijelu puta bilo je nekoliko kuća i u jednoj su živjeli Begovići. Moj Sado-Sadik Begović. Jedan mirni od mene za glavu viši generacijski drug iz razreda osnovne škole. Dobra duša kao i njegovi. Poznao sam i Ešefa i Ramiza iz Sjeverina, dobre ljude.

Džanović

Iz Zabrnjice po svom srdačnom pristupu svim ljudima kao da su sa njima proveli život. Krasi ih radna pronicljivost i odmjerenost prema poslu. Nisam ih puno poznao ali sam čuo za Šahina, Zahira, Ragiba. Ono što mene čini radosnim da znam predobrog insana Munira koji svoj život provodi u Goraždu. Zahira Džanovića kćerka Nataša je u Sarajevu ostavila trag kao privrednik, direktor Sarajevo puteva.

Sparić

Iz Borka/Zabrnjica, vrlo poznati i aktivni u Priboju, Ratko, Milovan, Milojica direktor Doma kulture.

Čelebić

Prvo što mi pada na pamet je adžo Mito. Stanovao u zgradi Pošta Priboj. Imao je stan u prvoj „pismenoj“ zgradi u čaršiji radio u preduzeću Lim, a zatim u Beogradskoj Banci Priboj. Saida i danas pamtim kao našeg.

Kočević

U Priboju je dugo ova familija. Poznata po mnogo čemu. Iz „ozbiljnog“ društvenog života poznajem Fikra koji je jedan od Grupe pribojskih boema-fajtera bez kojih čaršija nije mogla Omer, Fikro Dilema je kako predstaviti i druge Kočeviće

koji su poznati u davnim vremenima. Ja ću ipak izdvojiti adža Šahina - Šajka bez koga nije zamislivo pisati o čaršiji Priboj.

Jukić

Nisam siguran kada su došli u Priboj-Koloniju ali znam da su sa Pešteri-Sjenica. Obilježio je život Priboja Murat sa ugostiteljstvom a kasnije i njegovi sinovi su nastavili tu tradiciju. Murat je bio fotograf amater i ostavio je mnoštvo fotografija o Priboju i FAP-u.

Čizmić

Bili su iz Kolonije i poznati po fudbalu. Jusuf i Safet bili dobri fudbaleri. Jusuf oženio moju amidžićnu Fahiru (od Selmanbega Hasanagića kćerka).

Skorupan

Veliko pleme iz područja Zabrnjice, i sa jedne i druge strane i pravaca; Zagradine, Strmca, Krajčinoviće, Plašća, Soćica,.. Područja koja su stvarala prilike u Priboju, oblikovale ga kroz rad, školovanje. Zato svi u i iz Priboja znaju za; Hasana koji je bio organizator izgradnje škole i zadružnog doma, zatim, Izeta, stručnjaka IT tehnologije koju je uvodio u FAP-u a zatim i u Sarajevu u državnoj Elektroprivredi BiH.

Sejdić

Vjerovao sam da poznavanjem moje školske druge iz osnovne Bahke je dovoljno da lijepo mislim o Sejdićima, Mušanu i drugima.. Ali kada sam upoznao hadžiju Dedu Sejdića ta ljestvica - level dobrote je podignut veoma visoko. Zbog toga Džemat Starog grada Priboja ima izuzetno poštovanje prema hadžiji Dedi Sejdiću.

Prijović

Ja pamtim Buda koga su Pribojci znali i cijenili.

Manović

Familija koja je iz Sastavaka. Aco je ljudina koju znaju mladi Priboja koji je radio u školi “Branko Radičević”.

Soković

Starog porijekla i poznati kao skupljači poreza - soća, za srpske vladare. U vrijeme Osmanlija bili knezovi.

Milinković

Iz Kukurovića, profesor u školi. To dovoljno govori o njemu i njegovom doprinosu da našu djecu izvedemo na selamet.

Turkušić

Radni, marljivi, tihi i skrušeni po prirodi. Dobre komšije i familija brojna iz Zabrnjice. Znao sam mnoge, Hamdiju, sina čuvenog hodže Mula Meha, a koji je poznat kao direktor Uprave prihoda opštine Priboj. Hamdijin sin Velid vrhunski fudbaler FAP-a koji se godinama ponosno isticao kao sportista Priboja i na Sandžačkim igrama.

Terzić

Brojna familija koja takođe dolazi iz Zabrnjice. Znao sam dugogodišnjeg trgovca Mehu, srdačnog i komunikativnog ljudinu. To je valjda odlika svih Terzića. Njihov potomak Mirsad, poznati rukometni reprezentativac Bosne i s ponosom mi Pribojci to ističemo. Iz te plejade Terzića je mlada a već poznata atletičarka Srbije, prva-kinja evrope u kratkim prugama kao juniorka.

Vražalica

Porodica iz čaršije Pribojske, Potoka. Skromna i čestita porodica koju sa ponosom nosi naša Pribojka Hamijeta i Izet kao društvenopolitički radnik.

Memić

Familija koja obilježava stalnost u napredku, obrazovanje i razvoj privatnog biznisa. U Memićima sam imao dosta rodbine i kontakt sa njima nikada nije prekinut. Sabit poznat po svom doprinosu u Poliesteru Priboj je sa svojim sinovima nastavio privatni biznis u Sarajevu. Od moje rodbine sam djetinjstvo provodio u Priboju sa Salihom i Bademom. Važno je napomenuti da od Memića je i majka čuvenog prof. emeritusa hadži Kasi-ima Hadžića.

Omerović

Iz Kukurovića. Avdo prosvjetni radnik u Krajčinoćima izveo na selamet mnoge svoje učenike. Znam ove iz moje generacije Ismetu, Izetu sestre, nas Pribojaca, a njihovi ne mogu biti drugačiji, dobri, dobri.

Pekušić

Kahva je sinonim za uživanje i meraku odmaranja, razgovora-eglena, gdje ljudi pokazuju svu raskoš inspiracija u kreiranju radnog dana, svijeta da u njemu bude Zehbo Pekušić. Porodica koja ima svoj značaj. "Kahvu mi draga ispeci, baš kao da je ...". Zehbo je za sva vre-

mena obezbjedio da se spominje. To je etalon užitka kod ispijanja tog čarobnog napitka-kahve/kave/kafe. Romantik narodne muzike je bio umjetnički stvaralac u pozorištu; režiser, glumac, scenograf, kostimograf 24 predstave. Malo je insana umjetničke nadarenosti koji se mogu pohvaliti takvom stvaralaštvu. Naš Zehbo Pekušić – Pribojac.

Čengi

Familija koja vodi porijeklo iz susjednih opština Pljevlja (Odžak), Foča, Goražde, Čajniče, i u Priboju ima svoje potomke. U prelijepom Međuriječju su iznjedrili dobre insane koji Priboj čine bogatijim. Hilmo je bio dugogodišnji direktor čuvenog SDK (Služba društvenog knjigovodstva).

Ibrović

Familija koja je svoj put u Priboj našla iz Sjenice.

Ikonić

Crnogovići su bilo mjesto ove familije. Poznati su u našem Priboju a ja odabiram spomenuti dobre Ikoniće koji su pomogli komšijama muslimanima u spašavanju od četničkih falangi 1943. godine. One koji su činili zločine nad Muslimanima-Bošnjacima nije mjesto u ljepotama Priboja. Vrijedno je spomenuti ime Mirko Ikonić. Danas je Mirko poznati pjesnik, književni stvaralac i kritičar.

Ibragić

Nemogu zaobići ovu familiju. Mnogi su ih u Priboju voljeli i poznavali. Meni je blizak Enver sa kojim sam provodio dosta vremena u Sarajevu kroz aktivnost u udruženju Pribojaca. Enver je inače u Priboju bio načelnik Poreske uprave.

Durgut

Familija iz naše blizine iz Sućeske. Kao i mnogi iz naših bliskih naselja, oličenje radinosti, ljudske topline.

Gaćanin

Iz Ustibra, mjesta koji je Priboju i okolnim gradovima Bosne dao dobre ljude koji su svojim intelektom nadilazili druge.

Melunović

Familija iz Dušmanića/Prijepolje, koja je svoj život i obitovanje obilježila u Priboju. Rizo, ekonomista FAP-a sa integritetom koji zbog loše kadrovske politike napušta Priboj i odlazi u Sarajevo. Sa Zelenca, Fahrudin - Fale je uvijek bio tu kome je trebalo riješiti probleme sa vodoinstalacijama.

Avdović

Iz Pljevalja a zatim iz Zabrnjice su obilježili svoje ljudskovanje u Priboju.

Tvica

Iz Zabrnjice mirni i ljudskom toplinom obilježeni insani. Takvog sam poznavao Murata dugogodišnjeg službenika organa opštine Priboj.

Lugonja

Dolaze iz Zabrnjice. Rašid je bio poznat. U mom Mušanbegovom soku na njenom vrhu je stanovala jedna porodica čiji sin je bio moja generacije i bili smo u istom razredu osnovne škole. To je jedna od rijetkih iz moje generacije čijeg se imena ne sjećam.

Berbo

Iz Lisičina/Sjeverin, jedna od mnogih familija Priboja koji svojom dobrotom i skrušenošću ostaje neprimjetna. Ovovremeni izdanak ove familije je Vernesa Berbo, vrsna glumica, pjevačica, umjetnica. I to, gdje? U Berlinu, prestonici Njemačke koja je prepoznala vrijednost svega što radi naša Pribojka. Da, čak ni u Berlinu nije zaboravila da je Pribojka. Nakon studija u ratnom Sarajevu od 1994. je u Berlinu. Baš kao svi Pribojci, vesele je naravi i pomalo "otkačena" - gdje god se pojavi.

Prljača

Poznavao sam adža Sejfa i po njemu znam o kojoj se dobroj familiji radi. Vrlo žustri i radioni uz uvijek srčan nastup kao najrođeniji. Avdo i Bula bili istaknuti glumci-amateri u Priboju.

Alihodžić

Znana familija iz Zabrnjice. Važno je napomenuti da je adžo Mujo bio prva osoba iz Zabrnjice koja je otišla na hadž.

Avdagić

Familija čiju kuću pamtim jer se naslanjala na Dom kulture a dvorište je bilo u zelenilu cvijeća, ruža i đurđina-dalija. Zajko bio jedan od prvih direktora Komunalnog preduzeća u Priboju. Naravno da je poznata iz te kuće Ismeta koja se udala u Sarajevo za čuvenog pjevača Sabahudina Kurta.

Polić

Doseliše iz Jelače-Brezna. U tehničari je moj školski drug Ljubiša, sin Boja Polića. Dovoljno da saznam kako izgledaju dobri drugari. Dragol-

jub Polić dugogodina direktor u osnovnom obrazovanju Priboja.

Marići

Doseliše iz Veletova kod Višegrada.

Turković

Poznavao sam Safeta i Iza, ne toliko blizak ali ni dovoljno daleko da ih ne pamtim kao dobre insane.

Dozgić

Kasim i Džafo koje sam poznavao. Džafo poznati prevoznik koji je imao konja i kola sa kojima je Pribojce snadbjevao sa drvima, ugljem, šljunkom, kumom, kamenom. A kasnije je bio važno prevozno sredstvo za namještaj i druge potrebe naših Pribojaca. Vrlo interesantna istina - Džafo je bio jedno vrijeme glavni prevoznik šasija FAP-a iz pogona "Lim" na Mostini do glavne fabrike Montaže. Da, sa svojim konjskim kolima i Zekanom.

Kaltak

Mujo, i to je dovoljno da pokaže dobrinu ljudi. Iz prve generacije Tehničke škole koja je utrla put stvaranja sopstvenih kadrova za industriju - privredu Priboja.

Karalić

Nakon teških pogroma u februaru 1943. od četničkih falangi mnoge familije su izbjegle iz svojih vjekovnih ognjišta. Tako su dio Karalića iz Čajniča našla svoje stanište i mir u Priboju. Prekrasni insani koji svojom mirnoćom i skrušenošću plijene. Zbog toga je Priboj bogat svojom ljudskošću.

Čehović

Nail, Halid, pamte mnogi Pribojci kroz obrazovanje i škole, sinovi uglednog Šahinaga. Tu je bio i nezao bilazni Jusuf.

Osmančević

Porodica iz Priboja. Prepoznajem je po prof. dr. Komunikologije Enesu Osmančeviću. Radni angažman je bio na Tuzlanskom univerzitetu, i obogatio sam svoje saznanje o ljudima Priboja upravo kroz Enesa.

Dedagić

Porijeklom iz Kasidola. Sadija-Sado, moj školski drug iz Tehničke škole. Poslije završene škole završio saobraćajni fakultet u Beogradu, a zatim otišao za poslom u Niš. Brat Fehim među prvim Pribojcima dipl. prof. Matematike. Karijeru završio kao prof. Emeritus na Sarajevskom univerzitetu. U Priboju sam poznavao i Dedu.

Abaspahić

Iz Krajčinoića, famila koja je preživjela kataklizmu 1943. godine i svojim potomcima pokazala pravac Njegovog puta.

Merdović

Znam da su moji Pribojci. Meni je to dovoljno da ih svojatam. Smajo, Lutvo,

Benović

Jedna skromna ljudska osobina je rijetka kod ljudi. Neprimjetan i ako je svaki dan sa vama, to pamtim o doktoru Benoviću, u Domu zdravlja bio i iz naših Mažića.

Šljivić

Kratovo, Banja. Kako naši pribojci znaju reći, fina i poštena familija. Branko, Milanko, Rafajlo. Biti direktor banke u vremenima '70-tih godina nije bilo jednostavno. Priboj je imao svog Rafajla. Milanko je bio sekretar Automoto društva FAP-a.

Roljević

Doseliše iz novovaroškog kraja.

Prolić

Doseliše iz novovaroškog kraja.

Familije koje obilježavaju Priboj - Familija Pribojaca ima u nedogled;

Agović, Alajbegović, Ajanović, Alić, Alimanović, Alispahić, Aljičević, Aščerić, Atović, Avramović, Balić, Banda, Baždarević, Bejtović, Bjelić, Blagojević, Bošnjak, Bracanović, Bulutović, Cvetković, Cvijetić, Cvrkotić, Čaušević, Čarković, Čelahmetović, Čelovići, Čirković, Čosović, Čupić, Daničić, Dedović, Delalić, Delić, Demirović, Divalić, Dupić, Duraković, Đoković, Đurđević, Fejzić, Garović, Gazdić, Gledović, Gibanica, Gibović, Gogalić, Gojčinović, Goluović, Gordić, Grabović, Grebenarević, Gudurić, Gudžulić, Hanić, Hadžimuratović, Hadžović, Hasanbegović, Helać, Herić, Homović, Hrlović, Hrnjić, Hristemović, Husović, Idrizović, Jahović, Janović, Janjić, Janjušević, Jelić, Joksimović, Jovanović, Jusufović, Kablar, Komarica, Kokor, Klačar, Kljajević, Kovačević, Krajina, Krezović, Kuhinja, Kujundžić, Kulaš, Kulinović, Kuluglija, Kukić, Kulin, Kurdija, Laptošević, Ledina, Loncović, Lučić, Ljujić, Maglajlija, Malić, Masalušić, Maslak, Mašojević, Mehić, Mandžuka, Melentijević, Miraščić, Moićević, Mrdak, Mršević, Mujanović, Mujezinović, Mujović, Muratović, Mustafbegović, Mušović, Mursel, Nikačević, Nikolić, Novaković, Nurović, Pantović, Pašović, Pecikoza, Pekić, Peruničić, Pjevac, Pjevčević, Polić, Popadić, Purić, Rakonjac, Raković, Radović, Rašidagić, Rizvanović, Rovčanin, Rožajc, Rvović, Sadiković, Savić, Sejfović, Selimbegović, Simović, Silajdžić, Sipovići, Slamotić, Stanojević, Stiković, Suljević, Šaran, Šećeragić, Šehović, Sujić, Tarandžić, Tomić, Toskić, Trbović, Tripković, Trišović, Tuntić, Vidojević, Vlahović, Zejnilović, Zec, Zildžović... ■

(Nastavit će se)

(izvod iz dolazeće knjige o Priboju n/L „Odgovor pravi“)

KNJIŽEVNA MANIFESTACIJA „OTVORENA STRANICA“ U ORGANIZACIJI UDRUŽENJA PISACA I KNJIŽEVNIH PREVODILACA CRNE GORE

U saradnji sa Istorijiskim institutom Crne Gore, 16. septembra 2024. godine u Podgorici održan je okrugli sto posvećen liku, djelu i istorijskoj retrospektivi Radovana Zogovića.

Deset panelista predstavilo je svoje izlaganja, otvarajući recentan prikaz Zogovićevog stvaralaštva i značaja u crnogorskoj književnosti i kulturi. Diskusija je osvijetlila njegove doprinose književnoj sceni, kao i njegovu ulogu u društvenom i istorijskom kontekstu

Esej o pjesmi *Instrukcija maslini* Radovana Zogovića

**FILOZOFSKA REFLEKSIJA O
OPSTANKU I PRIRODI U
PJESMI INSTRUKCIJA MASLINI
RADOVANA ZOGVIĆA**

Radovan Zogović, rođen 1907. godine, u selu Mašnica iznad Murina, jedan je od najznačajnijih crnogorskih pjesnika i svojim angažovanim i refleksivnim stvaralaštvom ostavio je dubok trag u književnosti bivše Jugoslavije. Zogović je bio istaknuti književnik i politički angažovan intelektualac, čija su djela često prožeta društvenim i političkim temama. Njegova poezija, bogata refleksijama o prirodi, društvu i ljudskoj egzistenciji, koristi simbole iz prirode kako bi istražila duboke filozofske teme. Pjesma *Instrukcija maslini* jedan je od najzapaženijih primjera njegove poezije, Zogović u njoj koristi maslinu kao centralni simbol za istraživanje temeljnih aspekata opstanka i prilagođavanja u surovom svijetu.

Piše: **Senada ĐEŠEVIĆ**
profesor

Pjesma *Instrukcija maslini* započinje snažnim slikama masline koja se bori da se ukorijeni u nepristupačnom, kamenitom tlu. Uvodni stihovi – Žilama za kamen! Za siv, podlovcenski kamen opak – evociraju atmosferu surovosti i borbe. Kamen, simbol prepreka i izazova, metaforički predstavlja životne teškoće s kojima se čovjek suočava. Ovi stihovi sugerišu da maslina, uprkos neprijateljski nasstrojenom okruženju, uporno traži put do opstanka. Zogović ovim stihovima efektivno prikazuje prirodu kao surovog, ali pravednog učitelja, koji zahtijeva upornost i prilagođavanje.

Maslina u ovoj pjesmi simbolizuje ljudsku upornost i borbu za preživljavanje. Zogović kroz ovu sliku ukazuje na to da je život neprestana borba s preprekama, a uspjeh dolazi onima koji su spremni uložiti napor i prilago-

diti se surovim uslovima. Stih Izubijano, skrutnuto korijenje isprepleti i zakopaj opisuje proces ukorjenjivanja masline u tvrdom tlu, što simbolizuje prilagođavanje i integraciju s okolinom. Ovaj prikaz naglašava koliko je važno da se čovjek, poput masline, prilagodi izazovima kako bi preživio i napredovao. Ovdje Zogović podsjeća na egzistencijalni napor, koji ponekad od čovjeka zahtijeva da se bori sredstvima uništavajućih sila, dok biljka koja stoji prkosno na vjetru može biti slomljena, ali ona koja se elastično savija ima šansi da preživi olujni nalet.

Osim ovih aspekata, Zogović koristi glagole kao što su „miriši“, „štiti“ i „vrijedi“, koji dodatno naglašavaju značaj masline, ali i univerzalne istine o životu. Na primjer, glagol „miriši“ evocira sliku masline koja, uprkos surovim uslovima, i dalje daje plodove i širi svoj miris, simbolizujući ljepotu koja opstaje uprkos teškoćama. Glagol „štiti“ naglašava zaštitničku ulogu prirode, dok „vrijedi“ izražava suštinu borbe – trud i napor koji ulažemo imaju svoju vrijednost, čak i ako rezultati nijesu odmah vidljivi. Ova jezička sredstva Zogović koristi ne samo da opiše maslinu već i da ukaže na njene simboličke vrijednosti, povezujući ih s ljudskom prirodom i egzistencijom.

Zogović se u ovoj pjesmi koristi slobodnim stihom, što mu omogućava da izrazi dinamičnost i složenost emocija koje želi prenijeti. Ovaj pristup omogućava pjesniku da se oslobodi formalnih pravila i da stvori stihove koji prate prirodni tok misli i osjećanja. Takođe, slobodni stih omogućava fleksibilnost u izrazu, što je ključno za prenošenje refleksivnih i filozofskih

misli, koje dominiraju pjesmom. Varijacija u dužini i ritmu stihova odražava promjenjivost i napetost borbe za opstanak, omogućavajući Zogoviću da postepeno gradi slike i ideje vodeći čitaoca kroz složen proces prilagođavanja i preživljavanja. Ovakav pristup pomaže pjesniku da stvori duboku emotivnu vezu između čitaoca i teme pjesme, naglašavajući prirodu borbe kao neprekidnog procesa.

Lirski subjekt u pjesmi obraća se maslini, ali kroz nju i čovjeku, savjetujući i reflektujući univerzalne istine o životu. Ton pjesme je meditativan i duboko refleksivan, s izraženim osjećajem poštovanja prema prirodi i njenoj sposobnosti da nauči čovjeka kako da preživi i napreduje. Ovaj ton doprinosi filozofskoj dimenziji pjesme, gdje maslina postaje metafora za ljudsku egzistenciju. U stihovima I postaj kamen. Kamen-ulanom i slanom štavom svoju kožu uštavi, osivi, okori, nakvrgaj. Kamen jedi! Zogović dostiže kulminaciju svojih refleksija. Ovdje se maslini, a kroz nju i čovjeku, savjetuje da postane „kamen“, što simbolizuje prihvatanje surovosti života kao neizbježnog dijela egzistencije. Ovaj savjet ima duboko filozofsko značenje: da bismo preživjeli, moramo se prilagoditi i postati čvrsti i nepokolebljivi kao kamen. Egzistencija često nalikuje radu Sizifa, gdje besmisleni posao razara čovjekovu snagu. Upravo kroz simbol masline Zogović naglašava ovu iscrpljujuću, ali neizbježnu borbu, ukazujući na to da, uprkos besmislu, upornost i prilagođavanje donose opstanak.

Zogovićev jezik u ovoj pjesmi bogat je simbolikom i snažnim izrazima. Maslina, kao centralni simbol, nosi značenja koja se odnose na otpornost, dugovječnost i mudrost. Kroz ovu simboliku pjesnik istražuje univerzalne teme opstanka i prilagođavanja. Upotreba riječi poput „izubijano“ i „skrutnuto“ dodatno naglašava težinu borbe, dok glagoli poput „isprepleti“ i „zakopaj“ evociraju proces prilagođavanja, koji je ključan za opstanak.

Pjesma je bogata arhaizmima, dijalektizmima i neologizmima, koji doprinose stvaranju specifičnog tona i bogate jezičke teksture. Na primjer, upotreba

arhaičnih izraza kao što su „kliješte“ (kliješta) i „štavi“ (štavljenje kože, prema koži da bude izdržljivija) evocira starinski ton i daje pjesmi specifičan istorijski i kulturni kontekst. Dijalektizmi poput „skrutnuto“ (stegnuto, povijeno) daju pjesmi regionalni karakter i povezuju je s crnogorskim podnebljem, dok neologizmi poput „nakvrgaj“ (stvrdni se, očvrsni) unose originalnost i preciznost u izrazu. Ovi jezički elementi ne samo da obogaćuju stil pjesme već i pomažu da se bolje izrazi složenost borbe za opstanak.

Specifična poetika pjesme ogleda se u načinu na koji Zogović koristi maslinu kao simbol otpornosti i dugovječnosti. Uprkos surovim klimatskim uslovima, maslina uspijeva da pusti svoje korijene u kršu i kamenu, nalazeći način da dospije do izvora života. Ovo simbolizuje ne samo borbu za opstanak već i sposobnost prilagođavanja i opstanka u nepovoljnim uslovima. Maslina će, iako skvrčenog i izlupljenog lista, ponuditi tri kaplje ulja, ali će upravo one činiti mnoštvo zajedno s ostalim kapljama, naglašavajući važnost svakog pojedinačnog napora.

Pjesnik se maslinovom drvetu obraća kao čovjeku, sugerišući joj i zapovijedajući da istraje i preživljava. Ovo dodatno pojačava simboliku masline, prikazujući je kao metaforu za ljudsku istrajnost i borbu protiv nepovoljnih okolnosti.

Zogović kroz ovu pjesmu istražuje dublje filozofske teme koje se odnose na egzistenciju i prirodu. Kao simbol otpornosti, maslina predstavlja ideal prilagođavanja i opstanka u neprijateljskim uslovima. Pjesnik ukazuje na potrebu za prilagođavanjem kao ključnim elementom ljudske egzistencije, što maslina utjelovljuje kroz svoj napor da preživi u surovom tlu.

Pjesma Instrukcija maslini predstavlja duboku meditaciju o prirodi opstanka, naglašavajući ne samo fizičku već i duhovnu borbu koju čovjek vodi kroz život. Zogović nas podsjeća da, uprkos svim teškoćama, snaga i mudrost proizlaze iz naše sposobnosti da se prilagodimo i izdržimo. Kroz simbol masline pjesnik istražuje univerzalne teme koje se tiču svih nas: kako se nosimo s izazovima, kako se prilagođavamo i kako pronalazimo snagu da nastavimo.

Na kraju, ova nas pjesma poziva da razmišljamo o vlastitom životu, o tome kako se suočavamo s preprekama i kako nalazimo put do opstanka. Zogović ne nudi jednostavne odgovore, već nas vodi kroz kontemplaciju o prirodi i njenim zakonitostima, savjetujući da je ključ opstanka u prilagođavanju i upornosti. Kroz ovaj simbolički i filozofski okvir Zogović nas poziva da pronademo snagu u sebi i da, poput masline, ukorijenimo svoj život u svijetu, bez obzira na njegove surovosti. ■

Četvrta zbirka priča Bešira Ljuškovića

Kad zaplaču i Bogu je žao

Piše: Prof. dr. Esad KUČEVIĆ

Misao je razgovor tvoje duše sa tobom.

Kakav je razgovor, takva je i duša.

Platon

U pripovjedačkoj prozi, kao u životu, postoje manje-više hrabri autori, čija se hrabrost svakodnevno očituje u čitavom spektru pojava oblika. Pojedinci sporadično imaju hrabrosti da se otisnu u nove pravce i stilske eksperimente, tematske ravni i žanrovsko-formalne granice, dok drugima nedostaje ta vrsta hrabrosti, što naravno ne podrazumijeva i manjak kvaliteta, već samo dovodi do ostvarenja koja su na neki način već viđena ili očekivana.

Negdje na granici ove dvije grupe nalazi se Bešir Ljušković, koji u četvrtoj zbirci priča „Crveni lišaj“, vrlo efektno pokazuje razliku između inovativnosti i težnje da se zadrži na stazama pripovijedanja, poput svojih slavni književnih prethodnika i zemljaka Miodraga Bulatovića i Ćamila Sijarića.

Sva trojica u hodoljublju, na stazama riječi, mudri su čuvari naslijeđa tromeđe i njenog kreativnog izvorišta, ovekovječenog upravo u slikama autentičnog rubnog i oduvijek pomalo zaboravljenog gorštačkog krajolika, na pobrđima mitskog Bihora i sibirskim visovima božanstvene Pešteri, pred čijim arhetipskim usudom i mističnim čudima nema uzmicanja.

Najčešće, u naboju emocija i lirske topline, Ljuškovićeva najnovija zbirka

je demarkacionom linijom podijeljena na dva ciklusa, očiglednih prednosti pripovjednih naslova, u odnosu na njegove romane, što veći broj zasebnih naslova istovremeno funkcionise i svaki za sebe i kao dio veće cjeline i kao takvi se nameću čitaocima.

U prvom dijelu, tragom prethodnih zbirki „Vjetar i raz“, „Selvin izvor“ i „Vezeni rubac“, ovaj moderni autor se uprkos „uzavrelom dunjaluku“, zahvaljujući pored ostalog i proljećnoj alhemiji, iznova naslanja na sandžačku tradiciju, porodične običaje, bliske komšije i sabraču-istomišljenike bronzanih očiju, ispod divljih jabuka.

Ono što se danas naziva „urbana proza“ je druga polovina, u kojoj su pripovjedne cjeline nešto duže, a pripovijedanje razudnije i lišeno doze predvidljivosti i jednostavnosti, naslućene u ranijim naslovima, zbog čega originalni uvid u neobične epilogе služi kao udica. Za priče oivičene sve širim ramom sjećanja i bržim protokom vremena.

Najnovijim lirskim izrazom, Ljušković opet nameće lični stav da su priče živa bića. Obogaćene pouzdanim dramaturškim osjećajem, prepune emocija iščekuju razumijevanje i blagonaklonost. Imaju ogoljenu težnju da budu u prvom planu. Nikad rezerva, nikad druga, već sve ili ništa. Ljubav ili zбоgom. Bez doviđenja.

Prilagođenog ritma pripovijedanja, u okeanu mržnje i zla, nastale su priče, pod uslovom da su jedan i jedan jedno. Onda pod najezdom emocija duša izađe na vidjelo i srce iste kratku ljubav i dug zaborav utabanih staza na kojima se i vukovi boje plijena. Valjda je zato kad se ne gleda očima, već

umom, krilati Kupidon naslikan slep.

Ili, što bi rekao Bešir Ljušković, „kod očiju, bez očiju“, čim ga dodirne dirljiva priča u kojoj se radije umire, nego što se životari, kuje nas i oblikuje pripovjedna naracija i intonacija. Po uzoru na živu: ako dobročiniteljski otvorite šaku, ona ostaje, ali ako je stisnete ona se otima i bježi.

Na kraju kao svaka neodoljiva želja ba bude neodoljivo željena, sve pobjeđuje. Dobrotom i stpljivošću, kao vjetar koji ne vidiš, ali možeš da osjećaš.

Zato je u zbirci „Crveni lišaj“, koja se tematski čita, tumači, kontekstualizuje i argumentovano vrijednuje, pri uzbudljivom i neizvjesnom razotkrivanju tamnih mrlja, pripovijedanje jedno od najvećih ushićenja koje se podjednako osvaja i usvaja, suprotno crnom sjemenu kletve.

Uz dominaciju narativnog sadržaja i bajkovitih metafora. Provjereno, standardno i izvanredno. Jače i teže od najteže djevojačke kletve:

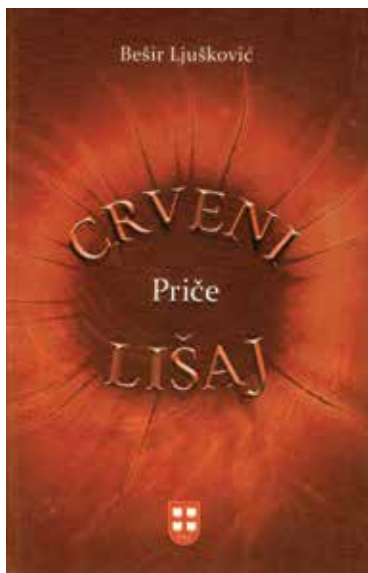
- Kad uzdahnem, do neba se čuje, kad zakunu, sva se zemlja trese, kad zaplaču i Bogu je žao...

U besjedama, o priči. Gotovo prikrivenim očima, Bešir Ljušković, savremeni sandžački autor na brisanom balkanskom prostoru, ovdje i tamo, priznaje da je književnost umnogome i avantura. Nesumnjivo lice, u pričama o ljudima iz naše prošlosti i naše sadašnjosti, o ljudima iz komšiluka. O ljudima koje srećemo svakog dana, a tako malo znamo o njima.

Beširove priče su na svoj način spas od zaborava. Pričanjem se stvara iluzija života i trajanja, jer svaka priča je svjedočenje o nekim ljudima i pripovijedanjem razvijenim događajima.

Ljekovito i za dušu, kao što je rekao Dostojevski: „Čovek je velika tajna. Treba je otkriti i ako to zahteva ceo život, ne može se reći da je to izgubljeno vreme. Ja sam celoga života radio, na otkrivanju te misterije koja se zove čovek, zato što želim da budem čovek“.

I priča, ide dalje. Ponovo teče i teče, kroz crveni lišaj, po koži i duši. Osipa se, u krugovima i prstenovima, bez početka i kraja... ■

MUHABET SA DAIDŽOM FUADOM MUZUROVIĆ

Fuad Muzurović legendarni fudbaler, trener, uvijek je raspoložen, pozitivan i u bilo kojoj situaciji kada se vidite s njim ostajete prijatno iznenađeni čehrom i muhabetom. Godine kada čovjek ulazi u osamdesetu godinu kod većine poznanika, prijatelja izaziva melanhoniju, sjetu i neki žal da li je moglo drugačije i bolje. Nasuprot tome, druženje i razgovor s daidžom je relaksacija.

Dogovor sa Fuadom za intervju je dogovoren za par minuta. Našli smo se u restoranu Preporod i uz kafu počeo je Fuad pričati, nisam imao potrebu za pitanjima ali u startu me interesiralo odakle nadimak daidža jer u svim zvaničnim stranicama vikipidije, TV nastupima intervjuima uz ime i prezime stoji i nadimak. Jedan slučajni susret na ulici sa poznatim rukometašom Rešadom Šarenkapom, Fuadov amidžić Rešo, iako mlađi šest godina predstavio je Fuada kao daidžu. Dalje u svakoj komunikaciji na treninzima, utakmicama nadimak je ostao i što bi rekli primio se za sva vremena. Dakle, moram priznati da je daidža pravi izbor jer predstavlja brata sa majčine strane, nekog najrođenijeg i nekog ko se voli i poštuje. Fuad je rođen 3. novembra 1945. godine, kao deseto i najmlađe dijete od oca Mula i majke Mujesire. Intresantno je da je porodica od 1943.-1945. provela u Skadru, Albanija. Djetinjstvo je uglavnom obilježeno sportskim aktivnostima, nogomet, rukomet, stoni tenis i pored dobrih rezultata posebno u stonom tenisu osvojeni turniri, pehari ali prvi izbor je nogomet. Starija braća su već trenirala i igrala u FK Jedinstvo tako da je Fuad vrlo mlad dobio šansu da igra, kao lijevo krilo i bio veoma efikasan. Preloman trenutak za karijeru je bio turnir reprezentacija, pokrajina EX YU u Ohridu.

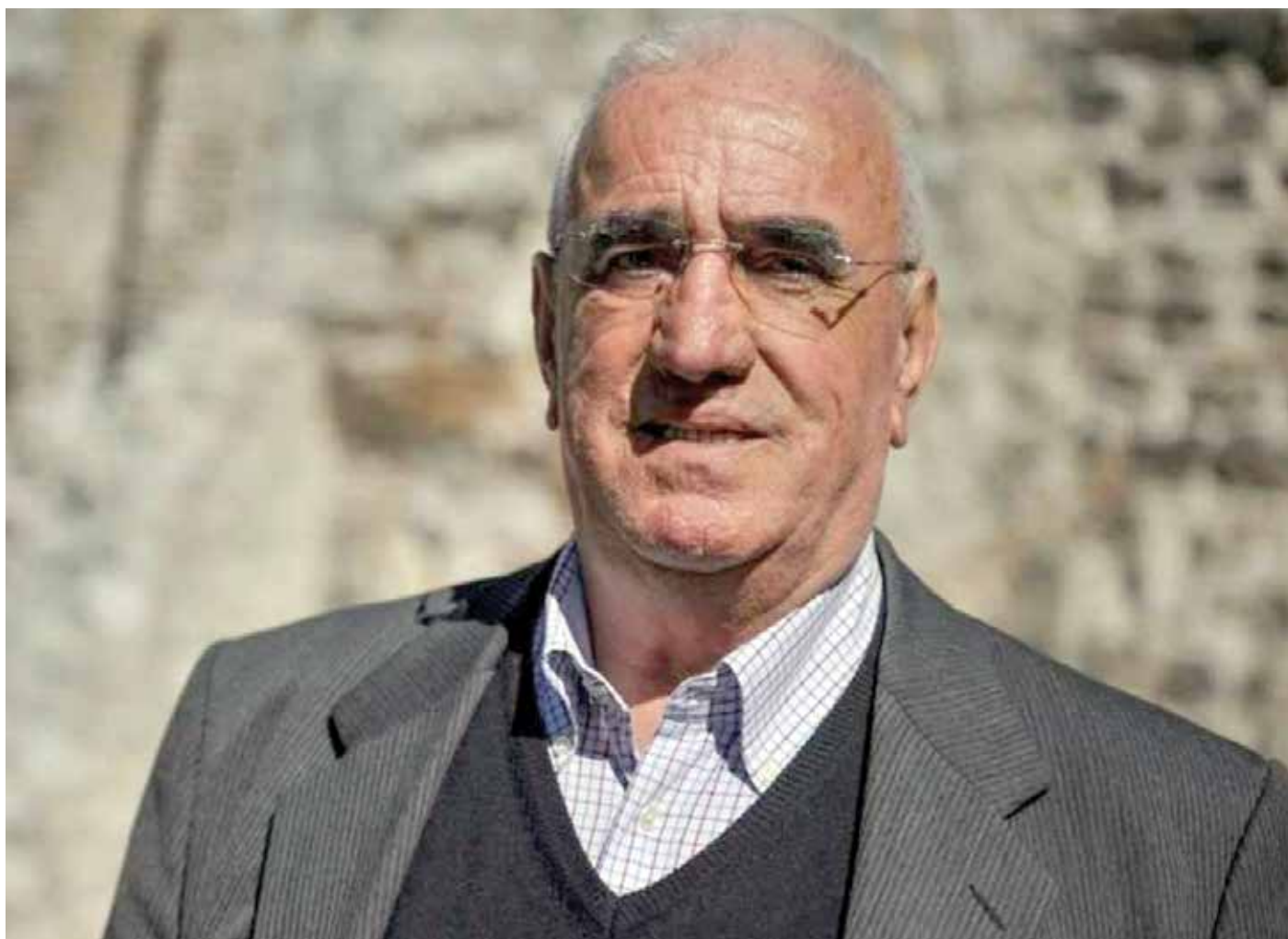

Piše: **Ekrem FERHATOVIĆ**

Utakmice u Pljevljima, Kolašinu i drugim mjestima ostale su memorisane kao sjajni nastupi, golovi i sa svojim matičnim klubom osvojen je kup Crne Gore. Veliku rolu u startu su imali trener Vujošević i predsjednik kluba Rade Đuranović. Odlazak na studije u Sarajevo 1964. je pravi potez, čuveni DIF je dobar izbor jer osim praktičnog aktivnog bavljenja sportom edukacija i školovanje su iznjedrile desetine vrhunskih trenera. Stanovao je u studentskom domu na Bjelavama, izabrao je samostalnost, iako su amidže doselile u Šeher tridesetih godina, tu su bili i stariji buazeri koji su nudili smještaj kod njih nezavisnost, cimeri, kolege su bili odlučujući faktori za pravi studentski život. Na fakultet dolazi delegacija FK Sarajeva, predvođena sekretarom Popovićem i poslije razgovora Fuad potpisuje ugovor na četiri godine, ukupno je potpisao tri ugovora i karijeru završio u 29. godini sa 254 nastupa i počeo trenersku karijeru.

Mali osvrt na povijest FK Sarajeva, 24. oktobra 1946. dolazi do spajanja

RSD Udarnik i OFD Sloboda nastaje sportsko društvo Torpedo i konačno 5. oktobra 1947. na historijskoj skupštini mijenja se naziv SD Sarajevo, kasnije FK se odvaja i samostalno djeluje i radi. Preokret u radu kluba donosi dolazak legendarnog Mostarca Miroslava Brozovića Mehe iz Partizana koji je obavljao ulogu trenera i igrača. Prvi veliki rezultat je bio drugo mjesto u sezoni 1964/65. Trener je bio Abdulah Gegić kojeg je sljedeće sezone angažovao Partizan 1966. godine. Bio u finalu Kupa šampiona i izgubio od Reala 2:1, iako je vodio sa 1:0. Sezona 1966/67. je ušla u povijest kluba titula, pomalo neočekivano da neko mimo velike četvorke osvoji prvenstvo i to iz BiH. U toj sezoni karijeru je završio, po mnogima najbolji igrač Sarajeva Asim Ferhatović Hase, uslijed teške povrede, preloma noge. Šansu dobivaju Musemić, Bajić, Jasenković, Muzurović i titula zasluženno stiže u Šeher. Iste godine igraju finale Kupa EX YU i gube od Splitskog Hajduka rezultatom 2:1. Druga titula na Koševu stiže 1984/85. Još jedna sjajna generacija predvođena Sušićem, Pašićem, Hadžibegićem, Husrefom Musemićem, Janošem, Rajkovićem, Nijazom Ferhatovićem i ostalim odličnim igračima. Većina njih je igrala za reprezentaciju Jugoslavije. Ivica Osim je prvi selektor reprezentacije EX YU koji je ukazao šansu igračima iz BiH, posebno iz Sarajeva i Želje, Sušić, Hadžibegić, Jozić, Pašić, Repčić, Baljić, Baždarević, Šabanadžović, Mihajlović i sa zadovoljstvom mogu konstatovati da su svi opravdali povjerenje. Brutalna agresija na BH je paralisala sport, ali sport je preživio kao i država, s tim što kvalitet lige još nije na željenom nivou. Sarajevo je osvojilo 5 titula, 7 kupova, jedan super kup u BiH, pored relativno velikih ulaganja Tana, Mir-

vića i klub sa Koševa zaostaje u trci za tron u BH nogometu, Zrinjski i Borac u poslednje dvije sezone dominiraju zarađuju enormni novac za naše prilike u europskim takmičenjima. Ako ovako nastave napraviti će veliki i nedostižni jaz. Sarajevo je u europskim kupovima odigralo nekoliko fantastičnih utakmica, protiv Manchester United iz Hamburga. Iako su ispali, te utakmice nijedan navijač bordo tima ne može zaboraviti.

U 29. godini daidža završava igračku karijeru koju je počeo kao lijevo krilo i bio efikasan. Kasnije dolaskom u Sarajevo trener Lovrić ga pomjera na poziciju halfa da bi opet prešao na lijevog beka. Osim defanzivnih odličnih karakteristika bio je poznat kao prodoran igrač sa odličnim centrašutevima, asistencijama i na ponudu kluba da bude pomoćni trener Višnjevcu sa entuzijazmom prihvata

da svoje znanje sa fakulteta i terena praktično primijeni. Odlaskom Višnjevca u Velež, Fuad dobija šansu da vodi samostalno voljeni tim, izazov je bio trenirati Safeta Sušića, kojem je u prethodnoj sezoni bio kapiten. Jedna sekvenca koja potvrđuje koliko je daidža dobar psiholog i pedagog, na treningu je došlo do žestokog verbalnog duela između Papeta i Edhema Šljive. Trening je prekinut, Fuad je popričao sa obojicom, pojedinačno i ujutru njih dvojica zajedno piju kafu i postaju veliki jarani za sva vremena. Poslije par sezona dolazi ponuda iz Prištine koja je ušla u Prvu ligu i na preporuku matičnog kluba, izazov je prihvaćen. Pored dobrih rezultata daidža je prihvaćen u svim sredinama gdje je radio. Euforija je bila neviđena u Prištini, bila je dobra ekipa predvođena Vokrijem, Batrovićem, Murićijem, Šujicom i bilo je pobjeda

protiv favorita, Dinama, Zvezde, Hajduka. Još par situacija svjedoče koliko je daidža bio mudar. Prva, kad je bio derbi u Prvoj ligi, utakmica protiv Dinama iz Vinkovaca, bila je dilema ko će biti na голу, Kostić koji je faktički odličnim nastupima jedan od najzaslužnijih igrača za ulazak u najveći rang ili talentovani Šujica koji je došao iz Želje, mada je i golman iz Šehera predlagao da brani Kostić, Fuad je prelomio i dao šansu Šujici koji je opravdao povjerenje, odbranio penal S. Haliloviću i Priština je pobijedila 1:0. Drugi momenat pred nastup u Zagrebu, daidža pita da li su svi igrači zdravi i spremni za utakmicu, Fadilj Murići kaže kao da nije na najvećem nivou, Fuad direktno pita: „Jesi li spreman ili nisi?“ Fadilj procijedi da jeste i na utakmici postiže dva gola za konačnih, iznenađujućih 2:2.

Velike tenzije na Kosovu 80-ih

godina, prenose se i na klub. Izvjesni novinar Ilić po nalogu obavještajnih službi izmišlja i kreira afere i daidža u dogovoru sa čelnicima kluba, prekida ugovor i vraća se u Sarajevo. U tom periodu bio je saradnik u stručnom štabu selektora Jugoslavije Miljana Miljanića. Glavni zadatak je bio analiza nastupa narednih protivnika svoje selekcije. Daidža je bio uspješan trener i u inostranstvu, prvo u Turskoj Adana Demir i stekao doživotne

daidža sa igračima iz Sarajeva izašao iz opkoljenog Šehera i odigrao pretežno u arapskom svijetu stotine utakmica humanitarnog karaktera. Ogromni novci su skupljeni za odbranu domovine, kako su finansijska sredstva završila to se ne zna. Na poziv i preporuku legendarnog rukometnog golmana Abasa Arslanagić 1999. godine preuzima Al Arabi. Poslije se vraća u Šehir i vodi Sarajevo 2001/2002. i osvaja šampionat BiH. Potom se vraća u

Ona je iz poznate i ugledne porodice Hadžibajrić koja stoljećima gazduje aščinicom na Baščaršiji, može se reći da je simbol Sarajeva. Sin Mirza je poznati sportski djelatnik, bio je sportski direktor RK Bosna. Također, istu poziciju je obavljao i u rukometnoj reprezentaciji BiH, a trenutno je direktor Centra za sport i rekreaciju i mogu reći da je Fis obnovio i preporodio. Lozu Muzurovića će nastaviti sin Semir, a kćerka Meliha ima nasljed-

prijatelje, od čelnika kluba, trenera i igrača. U prvoj godini agresije na BiH,

1992. postavljen je za selektora, a predsjednik je bio ministar odbrane BiH Jerko Doko. Kada je zbog nove dužnosti otišao iz Sarajeva, naslijedio ga je Jusuf Pušina, u to vrijeme ministar unutrašnjih poslova. Debi kao selektor i prva zvanična utakmica BiH je bio protiv reprezentacije Albanije 1994. godine. Najvažnija pobjeda je ostvarena na Koševu 1996. godine protiv Italije 2:1 prvi put kao domaćini u svojoj državi. Veoma bitan period je bio od 1993. do 1994. kada je

Dohu i trenira Al Masry. Narednih 6 mjeseci provodi u Japanu vodi Cerezo Osaki. Međutim, daidžina dobrota je zloupotrijebljena od saradnika kojeg je lično angažovao kao pomoćnog trenera iz Hrvatske, prekinut je ugovor ali ostalo je prijateljstvo sa gospođicom koja je bila prevodilac i koja je kasnije došla u Sarajevo da posjeti porodicu Muzurović. Trenersku karijeru je okončao kao selektor BiH po drugi put i to veoma kratko, jedna godina i vrteška/ringišpil je postala odlika čelnika Nogometnog saveza i danas je aktuelna. Fuad je u skladnom braku sa Sarajkom Lejlom, 53 godine.

nicu Zanu. Fuad je sa Fazlagićem, Mušovićem i ostalim veteranima uvijek na usluzi svom voljenom klubu, jedno vrijeme su bili u savjetu kluba. Dedo Fuad svoje penzionerske dane provodi u krugu porodice i rođaka, prijatelja iz Bijelog Polja i Šehera. Naš razgovor smo nastavili sa daidžom i njegovom rajom u čevabdžinici Petica i poslatičarnici Carigrad. Odavno se nisam prijatnije osećao u besjedi o sportu kao u društvu sa daidžom. Privilegija i čast je poznavati Fuada i uz zahvalnost za izdvojeno vrijeme, želim mu dobro zdravlje i ugodnu starost. ■

Redovno izlaženje časopisa

pomogli su:

Ministarstvo kulture i sporta
Kantona Sarajevo

Crna Gora
Ministarstvo dijaspore

Kulturni centar Novi Pazar

FONDACIJA
ZA IZDAVAŠTVO
SARAJEVO

Kabinet predsjedavajućeg
i zamjenika predsjedavajućeg
Skupštine Kantona Sarajevo

Općina Ilidža
Sarajevo

Hotel Hills Sarajevo

Hotel Hollywood Sarajevo

